Digitized by the Internet Archive
in 2020 with funding from
Getty Research Institute

<https://archive.org/details/petrilaurembergi00laur>

C.D. Dargatzis

1943

bought for the sum of one pound

PETRI
LAUREMBERGII
Rostochiensis,
APPARATUS
PLANTARIUS:

Tributus in duos libros.

- I. DE PLANTIS BULBOSIS.
- II. DE PLANTIS TUBEROSIS.

Quibus

EXHIBENTUR PRÆTER NOMEN-

CLATURAS, MULTIPLICES EARUM DIFFERENTIA & SPECIES; VIRES; USUS TAM CULINARIUS QUAM MEDICUS: CULTURA SIVE RATIO EAS PLANTANDI, CONSERVANDI, PROPAGANDI. ITEMQUE QUÆ POETÆ, PHILOLOGI, PHILOSOPHI, SACRÆ LITTERÆ, &c. DE IIS MEMORATU DIGNA ANNOTARUNT.

ADIVNCTÆ SVNT PLANTARVM QV-
rundam novarum nova Ichnographia,
& descriptiones.

M DC LIV.

VIRO PRÆSTANTISSIMO ET
EXPERIENTISSIMO

DN. CASPARO
PANTZER,
PETRUS LAUREMBERG S.

I Amdudū tibi debebam, Pantzere ornatissime, hostimentum aliquod, & amici ac propensi erga te animi τεκμήριον. Sed temporum iniquitas & arumnabilis sors, quæ cum patria nostra hætenus conflictata fuit, ex transverso incurrens, à proposito me desistere cōegit. Nunc postquam paululum respirare datur, & liberiore aere fruis-
sci, ablego ad te primum hunc Botanices meæ Apparatum; partim ut habeas à me, quemadmodum dixi, tesseram hospitalitatis amicitia nullo unquam tempore desitura; partim ut pulcherrima hac Naturæ contemplatione te oblectes; partim ut de his sententiam tuam dicas, libereq; arbitrere; & si qua tibi sunt, vel silentio, vel ignoratione à me præterita,

ea prothymè mecum communices. Novi enim ego, & mecum una novit non solum Regiomontum, sed tota Borussia, quantum PANTZERI vos, id est, tam pater tum μακαρίτης, quam tu ejus haut degener filius, laudem tum meriti tum consequuti fueritis, non solum ob exquisitam rerum Pharmacenticarum ac Chemicarum cognitionem conjunctam cum multijuga experientia: sed etiam ob indefessum & singulare studium cultumq; Botanologia. Testes sunt horti illi vestri spaciosi, diligentissimè exculti, omni genere arborum, fruticum, herbarum, florum instructi, quorum fama etiam ad has oras penetravit.

Tu ea, qua antehac me complexus es, propensione & benevolo affectu, acceptabis hoc, quidquid est, munusculi literarii; & porrò omne obsequium, ab amico sperandum, abs me expectabis, quod idem etiam de te mihi polliceor. Vale feliciter; & salve plurimum. D. 6. Rostochii ineunte Aprili Anni cld lō c XXXII.

PRÆLOQUIUM.

HACTENUS curiosum & solertem Horticultorem præceptis generalibus instruxi, quorum ductum si fuerit sequutus, haud dubio poterit Viridario suo proficuè, & delectabiliter gaudere: *Lætis operatus in herbis.* Scilicet hic scopus atque hæc summa fuit librorum nostrorum de HORTICULTURA, cælo soloque harum Regionum accommodata. Nunc porro exhibemus, & è penu Hortensi nostro spectandum proferimus, *specialem quarundam plantarum Apparatum.* Quid enim juvat generalis confusaque horti inspectio, nisi singulas florum, herbarumque & fructuum elegantias cominus contempleris? Potiorem & cultiorem horti nostri partem, cum areolis nitidioribus, vindicant sibi *Stirpes Bulbosæ*, quæ in Floriferio utramq; paginam faciunt; suntq; in horti circuitu, quod in auro uniones. Iis affinitate copulatam addidimus *Tuberosam progeniem*, quæ non minori emolumento macât ventrem, quam flores amicabili spectaculo oblectant oculos. Hanc plantarum profapiam è cæteris *primam* fecimus, ob multas causas: *partim* quia, cum omnes sint floriferæ, majorem voluptatem objiciunt oculis, naribus, & animo: *partim* quia raritate & precio reliquas antecellunt: *partim* quia sunt famæ & celebritatis majoris: *partim* quia agniti sunt facillimæ.

Scio equidem in ordinanda stirpium serie, unumquemque suo uti genio, & sequi arbitrium proprii conceptus. Alius à graminibus Botanicam suam auspicatur: alius ab Absynthio. Hic ab Iride; ille aliunde. Quod quique fundamentum suo supposuerint ordini, non ego nunc curiose aut prolixè anquiro. Ego si magnum aliquod, & memorabile huiusmodi opus, potens ac animatus essem moliri, & trāsmittere ad manus gratæ posteritatis, non aliam sectarer, quam hanc quæ sequitur, methodum, de cuius ratione cui-libet arbitrari, ac judicare liberum erit.

Stirpium summa ac præcipua genera sunt *Herbæ, Frutices, Arbores*. Ab Herbis principium; tum quia magis obviæ & ante pedes: tum quia earum agnitio pulchrior; & varietas ac elegantia major.

HERBARUM Partes integrantes, quibus earum perfectio absolvitur, & tota compages constituitur, sunt, *Radices, Flores, Folia, Fructus, Succ*. Iuxta has, ipso naturæ fundamento, & prima & commodissima fit plantarum dispositio, & ordinata enumeratio. Ea enim, quæ interna sunt & essentialia, anteponi merentur externis & accidentalibus.

Principio, si *RADICES* spectemus, in prima acie consistere merentur Plantæ Bulbosæ, ob causas paulo ante indicatas.

FLORUM respectu, (horum certè magna est varietas) ita disponi stirpes possunt, uti flores in istis à Natura dispositos invenimus. In quibusdā flores caulem non ambiunt: suntque ferè plantæ coronariæ: in quibusdam juxta, aut circa caulem sunt dispositi: Aliæ sunt Verticillatæ: Umbelliferæ: Corymbiferæ: Capitatæ: Campaniformes: Pappifloræ.

FOLIO-

FOLIORUM Indole & Ideâ consideratâ plantæ sunt Rotundifoliæ: Alsinifoliæ: Linifoliæ: Nervifoliæ: Asprifoliæ: Stellatæ: Solanifoliæ, Trifoliæ, Acutifoliæ, vel Carduus: Graminifoliæ.

FRUCTIVVM ratione aliquæ sunt leguminosæ: aliquæ pomiferæ.

SUCCI deniq; respectu, quædam sunt succilentæ virides, quædam lacteæ: quædam flavæ. Ita se habet series partium integrantium. Si *Accidentia* herbarum videamus, sunt illa *πλυνδαίδαλα*.

In primo ordine ambulare potest *Uſus*, quem culinæ præstant, & alimonix. Huc pertinent *Frumenta* (quia contrariorum eadem disciplina, etiam defectus, & morbi frugum eodem spectant,) & *Herbæ oleraceæ*.

Dehinc in *modo crescendi* deprehenditur varietas. Nonnullæ sunt scandentes, quæ adminiculis opus habent: aliæ ponte sua stant, nullo fulcimine nixæ.

Ratione *patriæ*, aut Soli Natalis, sunt marinæ, fluviatiles, quis innatantes, saxatiles.

Quantitate etiam seu *magnitudine* differunt. Aliæ sunt Gigantæ, aliæ minuscule, & Nanæ. His ultimo auctarii loco addi possunt quædam herbarum *Abortus*, quales Fungi.

Talis est Herbarum series & constitutio.

FRUTICES redigi possunt ad geminam classẽ; aliqui sunt *spinosi*, aliqui *spinis carentes*.

ARBORVM duplex est genus: Quædam semper sunt *vivæ*: Aliquæ *virorem* cum foliis hyeme deponunt. Quæ item vel *domesticæ*, vel *sylvestres*.

Hoc duodecim classium enumeratarum ambitu, continetur universa Stirpium & Botanologias historia.

Non diffiteor esse aliquas, quæ ad duas, forte etiam plures ex dictis aciebus se referri patientur. Eas tamen non fuerit opus repetita explicatione bis aut ter distinctis locis enumerare. Satis erit sub unum eas censum reduxisse, ad quem privilegio potiori pertinere videbuntur.

Ita quidem ego dispositam Botanicen adornarem, si labori tam improbo, ingenii mei potestas, par, aut secunda esset: Verum an illud unquam valitura sit mea industria,

ἀλλ' ἤτοι μὴ τοῦτο θεῶν ἐν γούνασι κεῖται. Nunc saltem apparatus primum Bulborum & Tuberum sisto in publicum; in quorum historia pertexenda, ne temere & inordinato discursu hinc inde vagaremur, consilium fuit rem omnem his sex capitibus inclusam dare, quæ sunt:

I. *Nomen* & variegæ appellationes. Nam ex Platonis decreto, δὲ πρῶτως ἐξετάζειν τὰ ὀνόματα.

II. *Differentia*, ut uno obtutu noscatur omnis cujusque plantæ varietas. Intellige differentiam accidentalem.

III. *Species*. Enimvero ut Genus seu Totum non noscitur perfectè, ignotis speciebus singulis aut partibus: ita confusa est plantæ cognitio, nisi seorsim singulas specierum classes pernoscas. Speciei vocem hic aliquanto minus propriè usurpo, quam in Logicis fieri solet. Nam, exempli gratia, Crocus ceruleus, flavus, albus, variegatus, species distinctæ propriè non sunt; sed unius speciei individua, coloribus, ceu accidentibus distincta. Tamen populari, & minus accurata dicendi licentia, species nominantur à Botanicis.

IV. *Vires & usus*, seu commoda quę partim culinę ac conservandę sanitati, partim medicinę, & morborum depulsiōi plantę prębent.

V. *Cultura*, id est, modus ferendi, plantandi, propagandi, custodiendi, quamlibet stirpem; quod artificium novisse, vel maximę interest, non solum Hortulani elegantis, sed & industrii Botanici.

VI. *Corollarii* loco philologica quędā adjiciam, scitu non injucūda, quę nō patiuntur se aptę ad cętera capita reduci.

Porro in hac Bulbosorum & Tuberorum serie, reperiet Botanophilus peregrina quędā, quę suas quidem nomenclaturas gentilitias, ab Americanis secum attulerunt in nostrum mundum; sed nobis æquę barbaras ac ipsi sunt Americani. Iis convenientiora nomina, nobis familiaria, intellectu faciliora indere consultum visum fuit; quod factum neq; insolens est, hodie aut heri usurpari cœptum, neq; levitatis ullius. Enimvero Romani ac Gręci veteres, quibus acceptam ferimus linguarum, quas possidemus, propagationem, non usurparunt auribus vel oculis omnia, quibus jam in usu quotidiano fruimur. Multa illos fugerunt, quorum possessione hodiernum seculum gaudet. In primis sicuti totus Novus Orbis illis inauditus & invisus fuit, sic & divitię plantarię, quas is suo ambitu complectitur. Proinde cum plures sint res, quā vocabula, necessitas imperat *ὀνομαστικῶν* & novas res novis nominib. donare. Si licitum fuit *Γενεσνερο*, plātis, quę jam ab omni antiquitate, hereditaria quādā possessione, sua sibi obtinuerunt & defenderūt nomina, novos titulos affingere in gratiam amicorum, & aliquā ab

Occone dicere *Occoniam*: aliquam à *Cratone*, *Cratoniam*: cum tamen istæ antiquis appellationibus potuissent esse contentæ: Si *Dodonæo* non verum est vitio, notissimas, & à priscis Botanicis Græcis juxta ac Latinis, descriptas stirpes, novis, iisque Barbaris vocabulis insignire citra necessitatem, vocareq; phaseolum *Bohnen*/ *Bonam*: Secale *Roggen*/ *Roggam*: ^{Βεζυμν} *Maltz*/ *Maltum*: Cerevisiam *Bier*/ *Beram*, & id genus alios Germanismos invehere; non equidem puto me capitis damnatum iri, si plantas novas, antiquorum nemini cognitæ, destitutas nominibus proprijs Græcis, Latinisq; has, inquam, quod conatus fuerim exornare convenientibus nomenclaturis: non sane penitus è longinquo, à rebus quibuscum istis nihil commercij; non emendicatis ab amicorum cognominibus, sed vel à similitudine, quā cum rebus nobis cognitæ obtinere visæ sunt; vel à facultatibus, aut usibus, quibus humano generi sunt proficuæ.

Ita vocavimus *Archithyrsum*, *Gavianam*, *Cymbalum*. Ita *Adenes Canadenses*, *Adenes Virginianos*; *Halicacabum glandiferum*. Ita *Glandes terræ nostrates*, *Glandes Malacenses*, *Gramen πυγνόφορον*, &c. quarum appellationum rationes suis locis redditæ inveniuntur.

De *Bulbo Eriophoro*; id est, *Lanigero*, seu *Bōbycino* Græcis Botanicis celebrato: Tum vero & de flore *Bulbosæ Tigridis*, nemo hic quidquam à nobis expectabit. Nihil enim prope modum præter inane nomen, memoriæ ac cognitioni nostræ de ijs relictum est. *Eriophorus Occidentalis* species quædam est *Hyacinthi Peruviani*. De *Eriophoro Orientali*, qui *Cōstantinopoli* alicubi reperiri creditur, vix uni millib. è multis vi-

tis viso, nondum convenit inter scriptores Botánicos, quæ figura quidem aut facie sit præditus; hoc aliam, illo item aliam Effigiem pingente: inter quas tanta sæpè similitudo, quanta inter æra & lupinos, nedum cognitum perspectumq; sit, quibus viribus polleat; qua cultus ratione seu educandus, seu conservandus? *Flos Tigridis*, etiam multo est insolentior. De utroque cum præter umbram obscure & incertæ famæ nihil possideamus, malui quidquid hujus est, silentio transmittere, quam narratiunculis vanis, nihilque solidi crepantibus, operam meam ac Lectoris occupare.

CATALOGUS CAPITUM

LIBRI I. DE PLANTIS BULBOSIS.

CAP. I. De Bulbis in genere.

CAP. II. Allium.

CAP. III. Capa.

CAP. IV. Colchicum.

CAP. V. Corona Imperialis, seu Archityrsus.

CAP. VI. Crocus.

CAP. VII. Dens canis.

CAP. VIII. Gavana seu Eritillaria.

CAP. IX. Gladiolus.

CAP. X. Hermodactylus.

CAP. XI. Hyacinthus.

CAP. XII. Iris.

CAP. XIII. Leucoion Bulbosum.

CAP. XIV. Liliū candidum.

CAP. XV. Liliū cruentum.

CAP. XVI. Liliū intortum, seu Cymbalum.

CAP. XVII. Moly.

CAP. XVIII. Narcissus.

CAP. XIX. Orchis seu Satyrion.

CAP. XX. Ornithogalum.

CAP. XXI. Orobanche.

CAP. XXII. Porrum.

CAP. XXIII. Scilla.

CAP. XXIV. Tulipa.

LIBRI II. DE PLANTIS TUBEROSIS.

CAP. I. De Tuberibus in genere.

CAP. II. Tuberα κατ' ἐξοχήν, & specialiter dicta.

CAP. III. Adenes Canadenses, seu Flos solis glandulosus.

CAP. IV. Adenes Virginiani, seu Halicacabus glandifer.

CAP. V. Arisarum.

CAP. VI. Arum.

CAP. VII. Asphodelus.

CAP. VIII. Asphodelus liliaceus.

CAP. IX. Bulbocastanum.

CAP. X. Cyclamen.

CAP. XI. Glans terrestris, nostras leguminosa.

CAP. XII. Glans terrestris maluensis.

CAP. XIII. Gramen Amygdalosum.

CAP. XIV. Radix Cava.

PETRI LAUREMBERGII

ROSTOCHIENSIS.

APPARATUS PLANTA-
RIUS PRIMUS:

DE STIRPIBVS BVLBOSIS ET
TVBEROSIS.

Liber I.

DE BULBOSIS.

CAPVT I.

DE BVLBIS IN GENERE.

BULBI, βολβός, vox πλῶσιμη, est attributa diversis rerum generibus.

1. *P. Ægineta* βολβὸν ὀφθαλμῶν indigetavit *Περύχον*, seu unguem oculi.
2. Antiqui, in calami radicibus βολβὸς καλᾶμῶς vocabant eam partem, unde quotannis soboles nova enascitur, quem Hortulani *oculum* appellare solent. Testis est *Marcell. in Diosc.* Testis etiam *Plin. l. 17. c. 20.* qui de Arundine sic scripsit: *Seritur Bulbo radicis, quem alij oculum appellant.*

3. Generali acceptione Bulbus dicitur cujusq; plantæ *radix orbiculata.*

4. Bulbus *proprie* Radix est rotunda, membranis suis tunicata, pluribusq; interdum capitulis coagmentata, uno folliculo omnes ambiente: interdum capitulis discriminatis separata: distinguiturq; ita à tuberibus, aliisq; omnibus radicibus orbiculatis. *Gallis Eschallotte: Germ. Zwibelgewäch. Aristophanis Scholiastes* βολβὸν interpretatus est, ὄγκον γαίης, *tuber terræ. Eustachius*, dum eam vocē vertit & explicat per ἄγελόν περόμυον, videtur minus propriè loquutus. *Κερόμυον* enim nil aliud, quam cepa. At bulbus à cepa tantum differt, quantum genus à specie: nisi forte sub speciei nomine, totum genus comprehendisse dicatur *Eustathius*, quo loquendi modo Germani bulbosa omnia generatim vocant *Zwibelgewäch.* Sed qua fine additum sit ἄγελον, non dijudico. Neq; enim bulbus omnis agrestis est. Quin potius antiquitas hanc stirpem diligentissime excolebat in hortis, eratque illis in quotidiano usu.

II. III. DIFFERENTIA: ET SPECIES.

BULBORUM variæ sunt species: Alius *venenosus*, ut colchicū: alius *vomitorius*, de quo *Diosc. l. 2. c. 160.* qui qualis verè sit, hodie ignoratur; insciteq; modo Hyacinthum, modo Narcissum huc trahere conati sunt Botanici. Alius *edulis* πᾶσιν μὲν γινώσκουσιν, *Dioscoridis* ætate; quam ob causam ne quidem ejus Ideam delineare annisus est. Nunc vero (si rectè censuerunt *Marcell. Matth. Lobell.*) nemini cognitus. Posset ejus loco nobis esse *Ornithogalum aruense*, nonnullaque pars Bulborum, in posterum enarrandorum.

Esculentorum bulborum, antiquis usurpatorum, genera plurima recenset *Theophr.* quos inter nonnullos adeo dulces nasci ait, ut sine omni alio condimento ediqueant. Inter cæteros commendatissimi erant *Megarenses*, è Megaride, Attici agri particula, quos potissimum ferendos *Cato* præcipit. Fortè ipsi sunt quos *Athen. l. 2. δειπν.* Regios vocat, aliisque cunctis antefert. *Ægineta* commendavit *ἐλεθρὸς καὶ μικρὸς.*

IV. VIRES ET USUS.

BULBI hi esculenti omnes in precio erant veteribus, & inter fercula magnæ æstimationis; partim ob saporem delectabilem, partim quoniam irritamentum sugerebant exercitiis venereis. *Columella:*

queque viros acuumt, armantq; puellas,

Iam Megaris veniant genitalia semina Bulbi.

Ovidius hanc ob causam hortatur Amatores, ut abstineant ab Esu Bulborum, si quidem amoris stimulos à sese avertere cupiant.

Daunius, an Libycis bulbus tibi missus ab oris,

An veniat Megaris, noxius omnis erit.

Martialis cavillum scripsit in eum, qui senio confectus, membroq; suo funeratus, auxilium Venereum à bulbis frustra emendicabat.

Cum sit anus Conjunx, cum sint tibi mortua membra,

Nil aliud bulbis, quam satur esse potes.

Respexit haut dubio ad veterem Senarium;

Οὐδὲν σ' ὀνήσει βολβὸς ἀν μὴ νεῦρό' ἔχης.

Ubi malo legere νεῦρα, (quæ vox nervum & partem Virilē significat,) quam ἀλδῆρα, id est, farinam, ut legit *Marcell in Diosc.* addēs cōdiri solitos bulbos farina sesami, caseo, melle, aceto: quæ explicatio tollit omnem gratiam versiculi, & nimium abludit à sentētia poëtæ. Huc facit dicteriū Comicorū Græcorū, in pullos Venereos, nimio pro lubo peitos, βολβῶν χύτραν καταφρόντες, qui integras bulborū struices & patinas absumūt.

Promovere nati sunt Bulbi opus seminationis duplici ratione;

1. Quia πολύτροφοι sunt, facilē coquuntur; ventriculum roborant; appetitū excitant; nutriunt affatim; & sanguinē gignunt laudabilem, ac ex consequenti semen copiosum: sicq; fiūt πρὸς συνσίαν παρορμῶντες, ut loquitur *Diosc.* sed oportet eos cum garo, pipere, oleo coctos paratosq; esse, ut deponant aliquid de vi flatulenta, qua alias sunt perfusi.

2. Quia sunt ἐμπνευματοῦντες, flatus excitāt, quorum præsentia necessaria est ad opera Aphrodisia. Tentigine enim, & distēsiōne oportet affici partes destinatas ἐργῶ φουσι-κωτάτω. Id verò fit à flatib. quamvis fortè flatum non tam rectē nomines quam Spiritum. Nam *Hipp.* etiam φύσαν vocat πνεῦμα. Postquam *Cardanus* dixisset, duo esse ad Venerem necessaria, Flatum ac semen; (utrumq; excitant & augent Bulbi) reponit *Scalig.* ad Venerē semen non requiri necessario, sed ad generationem eorum, quæ ex semine propagantur. Flatum v. omnino cum calore. Ab utroq; hoc urgeri penem in pueris, in Eunuchis, quamvis sine semine. Simili consilio ostreis, conchis, Cynara, tuberib. Canadent. aliisque flatulentis vesci solēt illi, quorum studiū est in hoc voluptabili exercitiorū genere.

V. CULTURA.

BULBORUM Catholica cura est, ut circa Jacobi Festum eximātur è tellure: reponantur loco extra solem & pulverem, in aëre libero: sicq; relinquuntur per mensem, aut præter propter. Tum iterum reddantur terræ. Exemptis abscindendæ sunt fibræ inferius bulbo adherentes. Non tamen opus est quorannis effodi. Relinqui possunt triennium & ultra. Sed qui volet eorum sibi copiam parare, is annuatim eximat è terra, & adnatos parvos bulbos pangit seorsim, qui brevi adolēscunt in peculiāres plantas.

Amant terram levem, subactam, non nimis stercoreatam.

Cætera quæ ad Bulborum propagationem & cultum attinent, exposuimus sigillatim sub singulis speciebus.

VI. COROLLARIUM.

PROVERBIUM illud antiquum βολβὸς ζητᾷ dictum videtur in eos, qui juxta *Perfium*,
Obstipo capite defigunt lumina terræ,
& meditabundi incedunt, enixo obtutu contuentes terrā, tanquam bulbos effossuri.

ALLIUM.

I. N O M E N.

ALLIUM quasi *Olidum*, quod graviter olendo quasi foeteat: vel ab *halitu* quem expirat: Grammaticuli deducunt, ab ἅλλεομαι, quod exsiliendo crescat, nescio quo fundamento. Nec enim magis saliendo germinat, quam cæteri telluris foetus.

Græc. σκῆροdon, id. est, explicante *Aristophanis enarratore*, σκαῖον ῥέον, rustica & importuna Rosa, offendens odore suo olfacientium nares. Vel potius quasi σκῶρ ἔζωδες. *Hippocrati* l. i. c. 2. πειρὸν & *Galien.* in ἐξηγ. Μωλύζα, μῶλυξ, μῶλυ, ἐστὶ σκῆροdon, ἀπλὴν κεφαλὴν ἔχον, καὶ μὴ διαλυόμενον εἰς ἀγλίδας: allium cui caput est simplex, neque divisum in nucleos. Integrum allij caput δαγῆς dicitur, quod dividitur in segmenta, qui nuclei ἀγλίδες, ἀγλίδια, σκελίδες, γελγίδες, γέλγεις.

Germ. Knoblauch/ Knuffloch: Ein Haupt Knuffloch: Knufflochszahne sunt nuclei: Abslag/ Aßlauch: Loock. Gall. Ail; où Aulx.

Hæc est famosa illa *Theriaca Rusticorum*.

II. DIFFERENTIÆ.

Allij differentię petuntur

I. *A loco*: Aliud domesticum seu sativum; aliud sylvestre, aut Campestre, aut Vitigineum.

II. *A Tempore*: Est Æstivum, Hybernium.

III. *A Figura*: σφαγερόκεφαλές: bicornes, allioporum.

IV. *A Solo natali*: Punicum, nostrate.

III. SPECIES.

I. **A**llium sativum: nucleatum: vulgare: hortense: multifidum: gemeiner Knuffloch.

II. Idem non multifidum, ἀμφικερπὸν, loco seminis multos bulbulos ferens, superne & inferne bulbiferum: masculum: Ægyptiacum.

III. Allium porrinum: Allioporum: Porrum Turcicum; folijs latiorib. σκῆροδόπρασσον.

IV. Idem σκῆροδόπρασσον angustifolium, σφαγερόκεφαλον.

V. Allium sylvestre: latifolium: Vrsinum; ἀρκυόσκῆροdon.

VI. Allium campestre: tenuifolium: Caninum.

VII. Idem bicornes, flore obsoleto.

VIII. Allium hybernium.

IX. Allium vinearum: porrum vitigineum: ἀμπελόπρασσον: Tota natura sylvestre, neutiquam edule: Neben Knofflauch.

X. Allium Vlpicum: Punicum: Creticum: Colubrinum: Serpentinum: ἐλαφοσκῆροdon: Οφιοσκῆροdon; welsche/ oder Slangen Knofflauch. quam vere ita appelletur, dicam in Corollario.

V. VIRES ET USUS.

ALLIUM tam in re familiari, quam Medica crebræ est usurpationis.

IN RE FAMILIARI. Inter ciborum condimenta duriorum, eo vesci soliti sunt, non Judæi solum, tam olim *Numer. 11. c. 5.* quam hodie: Sed & Christiani passim in Gallijs, Belgio, Germania nostra, præcipuè festo Panthaleonis, in quo qui non degustat allij caput, cum perna suilla, fumo indurata, (hic non loquor de Judæis) non creditur rem suam bene stabilivisse, neu corpori salubriter prospexisse. Interim nihil laudabilis nutrimenti inde consequuntur. Neq; enim quidquam alimenti in se continet, sed ob summum calorem sanguinem generat adustum, acrem; quamvis si vel elixetur, vel alias decoquatur, de hac sua nequitia aliquantum remittat. Quam hæ sint gratæ epulæ Rusticorum & messorum, discitur ex *Virgil. Ecl. 2.*

*Thestylis & rapido fessis messoribus æstu
Allia, serpillumq; herbas contundit olenteis.*

Triplicem esse causam reor, cur *Messoribus* comedendum dari soleat *allium*.

1. Ut defatigatorum vires restauret, eosq; ad laborem faciat alacriores. Eo consilio *Attici* quondam, quoties vel navigationem, vel expeditionem adornabant, commercabantur allia, eaq; retibus imposita secum ferebant. Item in obsidionibus urbium in precio erat allium; unde proverbium apud *Suidam*: *Ἀπὸ δουρατῶν τὰ σκῆρα δὲ παρτέμειν* &. *perdo allia in obsidione.*

2. Ut ejus beneficio à venenis maneant tuti. His enim validè allium resistit, instar *Theriacæ*, quo merito etiam dici solet *Theriaca Rusticorum*. Venenis autem, & maxime serpentibus, infestari solent mectores fessi, dormientes in umbra. *Volaterranus* memorat, suo tempore inventum Rusticum, qui cum serpentem per hiantes fauces in agro dormiens ignoranter admisisset, sese statim commanducatis allijs, ceu præsentis amuleto, curarit: Virus tamen ac mortem uxori instillarit in coitu.

3. Per æstum multo aquæ potu se replent mectores. Allium autem vicium aquæ corrigit, prohibetq; ne ipsa corrupta corpori inferat noxas. Obtinet quippe vim absorbendi humores, à nimia aqua in corpus infusos: qua de causa, non mectores solum, sed & omnes illi commendatum sibi habent allium, quos necessitas cogit aquas minus puras, & minus salubres pro potu haurire, quales sunt *Tabellarij*, *nautæ* &c.

Verum robustis & quadratis hominibus quibus dura sunt illa, durus hic cibus bene & salubriter eveniat. Habent enim similes labra lactucas. At tenuioris, itemq; biliosæ constitutionis hominibus non æquè prodest. His vehementer adurit interanea, & æstu noxio corpora torquet, exsiccante & exurente sua vi, ut neq; *Medææ* venena *Jasonem*, neq; *Dejaniræ* tunica *Herculis* humores, neque solis fervor siticulosam *Apuliam* æquè ustularint unquam, quam allium ipsa intestina, *Horat. Epod. 3.*

Quid hoc veneni sedit in præcordiis?

Num viperinus hic cruor

Incoctus herbis me fefellit? &c.

Nectantus unquam Syderum infedit vapor

Siticulosa Apulia;

Nec munus humeris efficacis Herculis

Inarsit aestuosius,

Proinde *Horatius* ei, qui patrem senem strangulaverit, non cicutam, aut aliud us-
tatum venenum, sed allium, quovis veneno perniciosius, edendum exhibet.

Parentis olim si quis impia manu

Senile guttur fregerit,

Edat cicutis allium nocentius,

O dura messorum Ilia!

Abstineant proinde, ac cane pejus & angue fugiant allium, 1. Omnes macilentī,
sicci, calidi, biliosi. 2. Illi, qui cum Arthritide conflantur, quibus magis magisque al-
lium concitat humores, exurit; acresq; ac mordaces reddit. 3. Gravidę, quę ab allio prō-
ptē abortiunt. Pellit enim magno impetu menstrua, secundinas, & quidquid utero cō-
tinetur. 4. Gallinæ (pertinet enim & hoc ad usum rei familiaris:) aliaq; altilia, destinata
cacabo, jamjam macianda, ab allij esu serio sunt avertenda & prohibenda: alioquin
eorum caro undiquaq; imbuta deprehendetur sapore & odore allij: Quin & ova reti-
nent easdem qualitates alliatas, genita à Gallinis, quibus cum esca allium objectū fuit.
Antiqui ex allio, & olivis invicem contusis, edulij, seu potius condimenti genus para-
bant, Latinis *Moretum*, vel *Alliatum*, Græcis *Μυττωπὸν* dictum. *Theophrast. l. 9. hist. Σκώρο-*
δον κύριον καλέμενον ἐχέουσιν, ἀλλ' ἔως τὰς μυττωτὰς ἔχουσιν. quanquam id *Hipp. l. 2.*
Epid. non edulij, sed medicamentis accensuerit, ἢ δὲ, inquit, ἐμὴ καὶ μὴ πίνῃ, μυττω-
πὸν δὲ μὴ δύναι πίνειν. Hinc corruptam esse lectionem apud eundem *Hipp. lib. de loc. in hom.*
ubi legitur, *μυττωπὸν*, non ἀλόγως ego conjector; putoque legendum *μυσσωπὸν*, vel *μυτ-*
τωπὸν, atque inde verbum *μυττωπεύειν*, acce reddere, tanquam allium, quod usurpavit
Aristophanes in Vespis:

Αὐτὶς τὸν αὐτὸν ἄνδρα μυττωπεύσμεν.

Ejus *Myttoti* ulus Medicis erat in movenda urina, in aperiendis venarum osculis,
in medicanda aqua intercute. Romanis vero *Moretum* erat in usu eo, quo nostri Rustici
sua habent edulia adjectitia. Nemo elegantius, & admirabilius descripsit Moretī
compositionem, admirando *Virgilio*; ex cujus eruditissimo *Poemate*, sub titulo cogno-
mine, non possum quin huc accersam sequentia.

Tum quoq; tale aliquid meditans, intraverat hortum, (nimirum *Similus*, exigui qui cul-
tor rusticus horti erat.)

Ac primum leviter digitis tellure refossa,

Quattuor educit cum spissis allia fibris;

Inde comas Apij gracileis, rutamque virentem,

Vellit, & exiguu coriandra trementia filo.

Hæc ubi collegit, lætum consedit ad ignem,

Et clara famulam pascit mortaria voce.

Singula tum capitum numerofo cortice nudat.

Et summis spoliat coriis, contemptaq; passim
 Spargit humi, atque abicit: Servatum gramine bulbum
 Tingit aqua, lapidisque cavum dimittit in orbem.
 Hinc salis inspergit micas: Sale durus adeſo
 Caseus adicitur: dictas superingerit herbas.
 Et leva vestem setosa subinguina fulcit:
 Dexterâ pistillo primum fragrantia mollit
 Allia, tum pariter misto terit omnia succo.
 It manus in gyrum paulatim singula vires
 Deperdunt proprias: color est è pluribus unus;
 Nec totus viridis, quia lactea frustra repugnant.
 Nec de lacte nitens, quia tot variatur ab herbis.
 Sæpè viri nares acer jaculatur apertas
 Spiritus, & simo damnat sua prandia vultu.
 Sæpè manu summa lacrymantia lumina tergit,
 Immeritoq; furens dicit convitia fumo.

Procedebat opus: jam non salebroſus ut ante,
 Sed gravior lentos ibat pistillus in orbes.
 Ergo Palladij guttas instillat olivi,
 Exiguique super vires infundit acetî.
 Atque iterum commiscet opus, mistumque retractat.
 Tum demum digitis mortaria tota duobus
 Circuit, inque globum distantia contrahit unum,
 Conſtet ut effecti species nomenque MORETI.

Nervus totius compositionis est:

Rec. Capit. allij à Corticib. mundat. &

aqua ablut. N. iij.

Casei veteris Zij.

Herb. recent. Apij

Rutæ

Coriandri sing. M. ℞.

Salis ℥j.

Contund. in mortario s. a. & sub finem affund. olei oliu. & acer. q. s. ut fiat Rob. seu Moretum.

Habent & Turcæ in usu Moretum aliquod, quod Iuguith vocant, compositum ex lacte coagulato, acri, cui frustillatim intrita sunt allij capita, magnæ apud illos estimationis & deliciarum. Cæterum de Romanorum Moreto, seu Alliato audiendum esse dictum servi apud Plautum Mostellar. Sine me alliato fungi fortunas meas, interpretes tradere solent; pro alliato, cibum ex allio factum, explicantes. Paulo enim ante exprobratum erat eidem servo, quod obolisset allium. Sed rectius quis existimarit, hoc loco alliatus non esse nomen substantivum, aut cibum ex allio paratum; sed adjectivum; ut sit Alliatus, qui allia redolet, sicut unguentatus, qui unguenta, eidem Plauto:

Malo

Malo te alliatum esse quam unguentatum. Sensus est: sine ac permitte me, quem allium offerre & foetere ais, meis fungi & frui fortunis. Et sic rectius legitur *Alliatum*, quam *alliato*.

De Allij præterea usu familiari, tradunt nonnulli, si quis à novellis frugibus amoliri gestiat volucres, eum oportere suspendere à ramulis, hic illic, alliorum aliquot capita.

Item: Allium frustillatim discissum, immissumque in Talparum cuniculos, eos abigere foetore suo, & hortum liberare ab impudente hospite.

IN USU MEDICO. Allium per naturam calefacit admodum, & exsiccat: Acre est, digerit, expellit, mordet, provocat: eapropter frigidis & pituitosis conveniens est.

Adhibetur tam foris, quam intus.

Exterius. Mizaldus Hort. Med. magna laude prosequitur hoc experimentum. *Alli trita cum porci axungia subacta in formam unguenti, summum (inquit) exhibent præsidium, adversus tussim, ex frigore contractam, quoties plantæ pedum eo unguento ante focum inunctæ fuerint, & in lecto spina dorsi. In prandio & cœna utendum est pectorali decocto. Profuit idem unguentum contra febriles horrores, applicatum carpo manus.*

Solum allium contusum, cuti affricatum, & alligatum, acredine sua & calore pustulas excitat, & cutim potenter exulcerat; Imo etiam integrum non comminutum. *Coff. Com. in Mes.* narrat se vidisse mulierculæ cujusdam suasu, contra quartanam, secundo annularis cujusq; digiti internodio, allij crudi integram spicam, vinculo noctu alligatam, acerrimo dolore excitasse vesicam, qua non solum cuticula, sed crassior quoque cutis absisteret à subjectis partibus. Qui igitur foris allio usus est, semper misceat quæ vim illius refringunt.

Allij succus melle aut butyro majali temperatus, medetur *malignæ scabiei capitis*, & *alopecie*, & *sugillationibus* ab ictu, & *squamis* ac porrigini manuum: Cum nitro, sale, & aceto, *Phthiriasi*. Cum adipe suillo inunctum, allium emollit, & discutit *duros ac contumaces tumores*: cum sulphure, liberat *ulcera maligna*, & *fistulas* à pravis superfluitatibus.

Unguentum ex allio & butyro majali, applicatum scrobiculo cordis; aut ex allio & felle bubulo, inunctum umbilico, expellit *puerorum lumbricos*, aliosque vermes latos. Contusi bulbi temporibus applicati, *Cephalaam* tollunt, addito linimento convenienti.

In *odontalgia* apprimè commendatur Allium. Bulbīs contusis, & aceto incoctis, aut maceratis, si eo aceto os colluatur, aut foris maxilla dolens foveatur, dolor cessat protinus. Aut bulbus torretur sub calidis cineribus. Contritus redigitur in formam Cataplasmatidis, & quam commodissimè fieri potest, denti laboranti applicatur: simulque de eodem Cataplasmate aliquantum anserino adipi permixtum, aurīs cavitati imponitur, eo latere ubi dolor.

Hoc remedium adversus dolorem dentium petiit ab allio, vocat mihi in mentem ridiculum facinus, quod aliquando legi apud *Sieur d' Accords, libr. I. des Escraing. II.* Vir aliquis torquebatur gravi dentium dolore. Ei alius quispiam spem facit, fore, ut si suum sequeretur consilium, intra horæ quadrantem non amplius querularetur de

dentibus. Annuit iste. Hic jubet sibi afferri bulbos allij: quos adjecto salis pugillo contritos in mortario, redigit in formam cataplasmatidis, atq; eam medicinam jubet ægrotum sumere, & fortiter affricare culo suo. Æger mandato obsequens, rem peragit; & dictum factum adeo sibi aduri, morsuq; acerrimo vellicari sentit posticas partes, ut jam dentium prorsus oblitus, summa voce nil aliud clamans ingeminarit, præter culum, culum. Tum medicaster ille, Nonne dixeram, inquit, me effecturum, ut brevi non amplius queraris de dentibus?

Interius. Intra corpus admissum allium, prodest *phlegmaticis*, & præcipue aniculis, quæ crudorum & scorbuticorum humorum proventu luxuriant. Experientia enim compertum habeo, *scorbutum* in hominibus ætatis provectioris, nulla commodiori ratione edomari posse, quam esu allij. Calefacit enim corpus, humores incidit, obstructions aperit. Ex eodem fundamento utile est *Hydropicis*, dum Ventriculum & interanea liberat à superfluitatibus lichoresque absomit.

Adversus *animalium venenatorum morsus*, itemque adversus *pestem* allium feliciter usurpatur.

Aqua decoctorum alliorum ad Clysteres assumpta, *colicam* pellit, ortam à frigore & flatibus.

Prodest etiam allium ijs, qui *urinae difficultate* torquentur.

Expellit *secundinas*, *menstruaque* mulierum.

Reperiuntur nonnunquam, quibus continuo è cute erumpunt *pediculi*, geniti à putridis humoribus, per habitum corporis dispersis: ij salubriter utentur in potu aquâ, qua allium & orega decocta sunt. Nobile est medicamentum adversus *calculum*, si allij capita aliquot lacti incoquas, & id lac ægro bibendum propines; post, duas aut tres doses semen *lithospermi* in simili lacte exhibeas.

Apud nostrates matresfamilias nihil est vulgatius, in pellendis puerorum *Lumbricis*, & Epilepsia à Vermibus Ventris nata, quam lacti incoquere spicas allij, & illud jejunis infantibus propinare. Peculiari enim Vi, allium vermibus inimicum est. Eos enecat, & de corpore deturbat. Si qui inventi sunt, à crebro allij esu vermibus scatuisse, non id allio, sed alijs causis attribuendum.

Crantzius l. 3. Hist. c. 3. refert, Arnolfum Romanor. Imper. ex jugi allij usurpatione, in Verminationem incidisse, corporeq; illius post obitum dissecto, plurimos Vermes inventos fuisse. *VVierus etiam l. 3. c. 15. præstigi. Dem.* scribit in Ungaria, (ubi allij usus familiarissimus est,) reperiri homines, in quorum corporibus lutræ & lacerti nascuntur. Videntur mihi *Crantzius*, & *VVierus*, decepti fallacia non causæ ut Causæ; atque ascripsisse eum effectum allio, qui aliundè traxit Originem. Nimis certè notum est, ab allio assumpto serpentes & lacertos foras evocari; & fugari ex corpore. Et qui infantum hausere lac alliatum, eos si quibus scatent lumbricis, omnes egerere sine incommodo. Inter allij effectus & commoda recensui, quod flatus pellat, dixique obinde proficue adhiberi in colicâ. Super hac re video controversiam quandam concitatam inter Botanicos. *Diosc. l. 2. c. 141.* scripserat allio inesse *δύναμιν ἐμπνευματώσως ἀλλοιωτικήν*. Id vertit *Marcellus* & pleriq; *Interpp.* *Vim inflationes gignendi*. Hæc interpretatio, non conspirat cum

Verbis *Dioscor.* ejusdem capitis, dum addit, habere vim *δρομεῖαν, θερμαντικήν, ἐκκριτικήν* φουσών. Quod flatus pellit & resolvit, id certè eosdem non facit aut generat. Auctor quidem l. 4 *Acut. t. 9.* & fortè ex eo *Plinius l. 20. c. 6.* indicavit, *Allium gignere flatus.* Sed *Galenus* cum librum *Hippoc.* esse negat; additq; si alimentum quodq; judicandum est ex eo quod facit, haudquaquam censeri posse allium flatuosum, quin potius efficax esse ad abigendos dolores colicos, juxta l. 12. in m. c. ult.

Possent tamen & *Hipp.* & *Plin.* excusari, si dicamus; vel 1. Allium flatus producere, dum eos ex corpore pellit, veluti dicimur urinam facere, cum eam ejicimus. Vel 2. per accidens interdum gigni ab allio flatus, cum in corpus ingeritur crudo phlegmate repletum, illudque phlegma attenuat, resolvit, & parte aliqua convertit in flatus, quos postmodum iterum per se, & natura sua dissipat. Est & alia controversia, *sitne allium ἀδιψον* an *διψης πιπτικόν*? Excitetne an sedet sitim? Posterius affirmat *Diosc.* Prius plerique Botanici. Conciliari potest jurgium: Allium *ἀδιψον* est in ijs, qui sitiunt ob suspensos flatus, quos cum allium pellit, cessat sitis. *Διψης πιπτικόν*, est in biliosis corporibus. Illi, qui ex signaturis, externisque plantarum notis, intimam earum indolem venantur, ita solent de virtutibus allij philosophari.

Allij semen nigrum est. Oculos nigredine & tenebris obfuscet, *ὀμμάτων ἀμβλυωτικόν*, ut ait *Dioscor.* Hoc intelligendum est de oculis sanis, quos suis halitibus allium impet t. Ast qui ob vitiosam humiditatem hebetes sunt, ab ijs id vitij allium abigit.

Tunica allij rubicunda; Sanguinem expurgat. Cavo est caule; Prodest Tracheæ affectibus: *ἀρτηρίαν λαμπρύνει: βήχας χροῖας παρρηγοεῖ.* Eadem cavitate indice urinam citet & flatus.

Bulbus luxuriat numerosa sobole; Auget fœcunditatem.

Squammosus est spicis; serpentum squamosorum ictibus medetur.

Corticem abjicit. Cutis emendationi servit. Maculosum est: Prodest ad maculas & tumores. Viget æstate. Utile est canis rabidi moribus. Caule & Capite penem refert; Ad coitum usurpatur commodè & utiliter.

V. CULTURA.

Allium amat solum siccum, non pingue, non humidum, non durum aut compactum.

Propagatio Bulbosarum stirpium obitur & procuratur, vel per semen vel per bulbos. Semen an allium ferat, multi dubitant; plures negant: quamvis *Diosc.* id haut obscurè innuat. His certè locis commune nostrum allium prorsus *ἀσπερμον* est. Illud verò quod nos secundum fecimus, *ἀμφίκαρπον*, loco seminis bulbos educat, qui redditi terræ, succrescunt in plantam; Reperiuntur vero inter Hortulanos, qui affirmant, semen allij, non transplantati, quinta aut sexta vice seminatum, proferre plantam venenatissimam. A semine itaque non est, quod quis speret allij multiplicationem. Commodissimè plantantur, & sese propagant nuclei, aut bulbuli allij. Amat, inquam, plantari non caput integrum, sed spicæ, aut segmenta capiti adhærentia, idque autumnii exitu multò felicius, quam veris initio. Curatur à redduntur grandiores bulbi. Si viridem

idem comam præcideris, aut inflexam straveris hmi. Ita vis omnis transit in bulbos.

Capita è terra deprompta, diu servantur instrata stramini, non contacta. Vel in camino suspensa, & exposita fumis. Vel parum madefacta aquâ falsâ. Optimum fuerit postquam bulbi plenè maturuerint, & solis radijs aliquantulum expositi, eos asservare, loco sicco, umbroso. Verum quæ sic custodiuntur, esui quidem, at non transplantationi amplius sunt idonea.

VI. COROLLARIUM.

INter Allij species ultimum fecimus Ulpicum. De eo legitur apud *Plautum* *Pœnulo*; *Plenior allij Vlpici quam Romani remiges.* Horum enim victus quotidianus erat allium. *Columella* sic habet: *Ulpicum quod quidam Punicum vocant, Græcis Αφροσκόγον, longè majoris incrementi quàm commune allium.* Hinc colligo, corruptè fortè appellatum esse hoc allij genus, *Οφιοσκόγον, columbrinum, serpentinum, Molyanguinum, Schlangenknyff* laudat, cum potius dicendum foret, *Αφροσκόγον*; seu ab *Afr*is populis, (Nam & *Punicum* & *Ulpicum*, & *Creticum*, sunt nomina natalitia;) seu ab *Αφρῶ*, *spuma*, quasi diceres allium *spumeum* aut *spumosum*. Eam conjecturam probabilem reddit locus *Plinij* in *lib. 19. cap. 5.* qui talis: *Ulpicum inter pulmentaria ruris, grandius allio. Eo trito in oleo & aceto, mirum quantum increseat spuma.* Hoc ipsum accepit & descripsit *Plinius* ex *Theophr.* sic commentante: *lib. 7. hist. cap. 7. ὅπερ ἐχέουσιν ἀλλὰ πρὸς τὰς μυττωτὰς χεῶνται. καὶ ἐν τῇ τριφύλλῃ, θαυμαστὸν ποιεῖ τὸν ὄγκον ἐκπνέοντα μέλιον;* dum teritur admirabilem facit effervescentiam, seu spumam.

Non solum famosum, sed & invisum est Allium, in subido suo halitu, & tetro, quem expirat, odore, abs quo multi ingenita ἀντιπαθεία abhorrent. Homines verò honorati non solum ægrè illum ferunt, sed & eum olere, dedecori sibi ducunt. Eo nomine *Plinius* appellavit *Allij cibum illiberalem.* Si quisquam illius osor fuit, utique *Horatius* non ambulabit postremo loco, qui *Epod. 3.* postquam *Mecænatem* ab Allij esu dehortatus est, hoc illi præceptum suggerit, ut si omnino eo abstinere nequeat, faciat saltem ne osculaturus, amicæ molestiam exhibeat olido halitu. Sic autem canit:

At si quid unquam tale concupiveris

loco se Metanas, precor,

Manum puellæ suaviq; opponat tuo,

Extremâ & in spondâ cubet.

Apud *Ægyptios* ijs, qui Allium gustassent, interdicebatur, ne magnæ matris templum ingrederentur, propter abominabilem & turpem odorem, referente *Athenæo*.

Cæterum Allij hic odor ejus est efficacix, ut comestori quidem robur ac vires addat. At qui comestorem comitatur, juxtaque eum it, aut operatur, ejus vires suffuretur, prosterнат, adeoque languentes reddat & debiles: Cujus rei documentum ab equis capi potest. Currant invicem juxta se equi, quorum unus allij bulbo pastus sit, alter non item. Iste quidem vegetus, & præter morem alacer curret. At hic percepto Allij odore, labascet in via, neq; gradiendo paria isti facere poterit, fortior quantumvis. In Belgio, qui Gallorum Gallinaceorum prælijs ac duellis delectantur, id cu-

rant

rant unicè, ne alter illorum allium esitarit, quo fine utrumque Gallum spectatores olfacere solent. Hanc consuetudinem præmuniendi Gallos allio ante duellum (quod σκοροδίζειν Græci vocant) non recentem esse, sed priscis Græcis usitatam, nuper legi apud *Xenoph. in symp.* Locus est notatu perquam dignus: Εἰς μὲν γὰρ μάχῃς ὁρμωμένοι, καλῶς ἔχοντες κρόμμυον ὑποτρύγειν, ὥσπερ ἔνιαι σὺν ἀλεκτρούονα σκοροδάσι πάντες συμβάλλουσιν.

Ingratum hunc allii comesti foetorem reprimere & abolere dicitur Zedoaria vel petroselinum, vel anisum, protenùs manducatum.

Suidas scribit, apud *Megarenses* permultam Allii copiam esse, cujus Acrimonia lacrymæ exprimantur ab invitis. Unde apud *Aristoph.* qui lacrymatur, allium olfacere per jocos dicitur, indeque proverbium *Megarensium Lacrymæ*. De Allio, proverbia quædam circumferuntur: *Ne allii quidem caput.* *Aristoph. in Vesp.* dictum de homine extremè quidem parco ac sordido, qui hospitibus ne quidem nucleum allii apponit. *Allia ne comedas & fabas*: id est: Ne vel bello te immisceas, vel in judicio assis. In bellum inferebantur Allia pro commeatu militari; In Judicio vero fabas esitabant, ne obdormiscent. *Hæc Suidas.*

Allium in retibus. De sordido commeatu dictum, enatum inde, quod Attici in expeditionibus faciendis commercabantur allia, eaque in reticulis ferebant secum.

Wann der Knoblauch blühet/ Verbo nostrate dicitur de eo, quod futurum est ad calendas Græcas. Neque enim observatum est, in his regionibus Allium unquam semen aut flores habere.

CEPA.

I. NOMEN.

Epam dictam *Varro* autumat, à capite cujus similitudinem gerit, dum in caput suum excrefcit. *Plinio* τὸ cepe dicitur indeclinabile, *lib. 19. cap. 6.* Ergo omnibus annis separatim semen cepe causa feritur, & separatim cepe seminis.

Columella dicitur *Vnio*, (unde *Gall. Oignon* & *Belgarum aiiun*,) quoniam bulbus ejus singularis est, & simplex, non habens multiplicem sobolem adhaerentem. Cætera fere bulbosa, *Tulipæ*, *Narcissi*, *Lilia*, &c. luxuriant excrefcentiis, parenti bulbo adnatis; At cepa semper solitaria est.

Palladius cepullas vocat omnium minimas, quasi parvas cepas, ex qua Origine profluxisse videtur Germanica vox, *Zipollen* / *Zwiblen*.

Græcis est *κρόμμυον*, & apud Poetas ac *Xenophontem* *κρόμμυον*, dictum, ut ajunt, quod αὐτὰ ὁσφραυνόμενοι ἢ ἐὰν ἴοντες τὰς κέρας μύουσι: oculos enim claudere solent, qui cepas naribus admovent, aut ori ingerunt.

II. DIFFERENTIÆ.

Ceparum differentia sunt:

I. A figura: Aliæ rotundæ, aliæ oblongæ.

II. A colore, Albæ, nigræ.

III. A quantitate, magnæ, parvæ. Colonia *Agrippinæ* educantur in hortis religiosorum, cepe *Moscovica*, tantæ molis, ut adæquent pondo octo librarum.

IV. A natali Solo, Germanicæ, Danicæ, Hispanicæ, &c.

Olim celebres erant variæ ceparum nationes, de quibus præter nomina nihil nobis relictum est, qui gaudemus, & contenti vivimus iis, quas nostræ, & nobis vicinæ regiones subministrant. Cepe, *Cypria*, *Sardia*, *Cnidia*, *Cretica*, *Samothracia*, *Ascalonia*, seu *Pompejana*, *Marissa*, &c. commendata sunt à *Plinio*, *Columella*, *Catone*, *Varrone*, *Palladio*, & aliis. Istorum omnium loco, nobis Germanis sunt *Germanica*, *Danica*, *Moscovica*, *Hispanica*, quæ posteriora cætera omnia antecellunt dulcedine & magnitudine, & quotannis ingenti copia in *Hollandiam* advehuntur. *Romæ* in precio præ cæteris sunt, quæ *Cajeta* advehuntur; *Amsterodami*, quæ de *S. Omer*.

III. SPECIES.

I. *Cepa Vulgaris*; rotunda; sativa; alba:

II. *Eadem rubra*.

III. *Cepa oblonga*; Hispanica; alba; grandis:

IV. *Eadem rotunda*.

V. *Cepa Setania*; minima; Saccarina; *Cepulla Palladii*: Hæc candidior est cæteris, & saporis suaviter dulcis, adeoque in deliciis cocta sub cineribus. Quandoque inter *Vulgaria* cepe reperitur, abs quibus facile discernitur albedine, dulcedine, exilitate. *Cepæ scissæ* & *scissiles* aut *fissiles*, non constituunt peculiarem speciem, sed eæ sic nominantur, quæ per hyemem servatæ cum herbâ, Vere de tonsâ herbâ replantantur.

IV. VIRES ET USUS.

IN RE FAMILIARI. Quod hodie passim per Europam Cepe tam cruda esitentur, quam cocta in jussulis carniū, pisciūque, id vero notissimum est. Antiquos etiam tam Hebræos quam Græcos à cepis non abhoruisse, testis est *Codex sacer Num. c. 11.* quando suspirat & anhelat populus DEI, Ægyptiaca Edulia, Cucumeres, porros, cepas & allia. Testis est *Homer. Iliad. λ.* ubi Hecamede legitur Patroclo apposuisse in mensa, κρόμμον πότρε ὄψον, ἥ δ' ἐ μέλι χλωρόν, παρ' δ' ἀλφίτρε ἱερὰ ἀκτὴν. Cepas *Homerus* dixit, *potus obsonium*, quasi ποτὸν ὄψον προσφάγον διψας, ὡς ἔσθλα σκευασκόν. Nimirum hanc facultatem cepis & *Dioscor.* ascripsit *lib. 2. cap. 181.* quod sint διψώδη, siticulosæ, excitantes bibendi prolubium, ob acridinem qua sunt donatæ. *Xenophon.* in suo convivio non solum ad testimonium citavit *Hom.* Versum, sed & Hecamedæ factum sequutus, apponi suis convivis itidem curavit cepam, eâ sine ut prolixius biberent. Εἰδὼν, inquit, ἐνέγκη τις κρόμμον, αὐτὴν καὶ μάλα τὴν πότρε ὡφελήμενοι ἔσσεσθαι. Ἡ δ' ἰὼν γὰρ πείθεσθαι. *Dioscor. d. l.* addit esse ὀρεξίον & ἐκκληπικὰ cepe. Quæ verba *Hermolaus* interpretatus est de lubricitatis Venereæ incitamento, cui opitulari natæ sunt cepæ ob flatulentiam & acrimoniam; Possunt & intelligi de simplici ciborum appetentia, quæ proprie ὀρεξίς tam Græcis, quam Latinis, utliquet ex hoc *Satyrici*:

ravidam facturū Orexin.

Concitatur vero cepe ventriculus ad appetentiam, vellicando, & mordendo, & calefaciendo, & exsiccando.

Sicuti hodie cruda manditur cum halece salita, vel seorsim, vel ad modum acetaarii, additis oleo, pipere, aceto; ita & *Martialis* ætate comedi solitam, videre est ex hoc Versu:

Et putri cepas halece natantes.

Sapidum sanè ferculum cepæ præbent vel tostæ cum carnibus; vel elixæ cum iisdem: & piscibus: vel jussulis innatantes, & valde utiles illis quibus crudus humor circum ventrem & præcordia; quem incidunt, coquunt, calfaciunt, obstructions referant. At biliosis & siccis corporibus, non ita proficuæ sunt crudæ comestæ. *Ruricolæ* iis sine noxa vescuntur crudis, cum pane & sale; vel tostis sub cinere. Onanium saluberrimè esitantur, cum petroselino, maceratæ prius aqua, & tum elixæ, aut tostæ. Ita promoven-
t ἔργον φυσικώτατον; adaugent *Lac* nutritibus; corrigunt noxas aquarum insalubrium. Non ignorandum cepas albas & rotundas commendabiliores esse ad esum rubris & oblongis: oblongæ enim acriores sunt rotundis, rubræ albis, siccæ viridibus, crudæ coctis. Caterum utut palato gratæ sint cepæ, sunt tamen & incommoda, quæ ex illarum esu proveniunt; (crudarum imprimis) non prorsus vilipendenda. 1. Concitare solent terribilia somnia, vespere in cæna comestæ: Nimum vero ingestæ lethargum inducere & deliria: ob acres, turbulentos, & impuros vapores, occupantes arcem rationis. 2. Oculis obscuritatem & glaucoma objiciunt, propter eosdem halitus. 3. Acrimonia sua lacrymas eliciunt, ingratis; & oculos vellicando lædunt; ut 4. nihil dicam de ingrato odore, & rictus projectione ex ventriculo.

Cepas (sicuti & *allia*) conscissas immissasq; in *Talparum* subterraneos meatus, abigere hoc animal ex hortis fama est; de quo experimento, aliquid annotavimus l. i. c. 36. §. 5. *Horticultura nostra.*

IN RE MEDICA. *Ceparum* usus medicus est tam *foris* in corporis superficie, quam *intus* adhibitarum.

Exterius. Ipsa quidem cepe comesta oculis nocent, succus tamen eorum oculis instillatus *maculas*, aliaque vitia vel aufert, vel corrigit. In *Alopecia*, & *Ophiasis* cepis fricare jubent Medici partes capitis glabellas.

Ex succo *ceparum*, & ad *pe Gallinarum*, paratur unguentum nobile, ad reparandam *cuticulam* abrasam.

Ambustis imponitur proficuè cepe tosta sub cineribus.

Cepe elixum cum ficubus, impositumq; *apostematibus* nondum maturis, brevè ea perducit ad suppurationem, seu *Vulgaria* sint *Apostemata*, seu *Pestilentialia*.

Interius. Cepe tostum cum cinere & comestum cum ficubus aut melle, aut saccharo, vehementer conducit *affectionibus thoracis*, & *collis*: *asthmatis*, *anginae*, *tussi*, &c. Pessus è cepis paratus, immissusq; in genitalia, excitat *menstruum fluores*, à frigore retentos, & *secundinas* educit.

Succus crudus cum lacte muliebri: vel cepe crudum sub cinere tostum, exindeq; elicited succus auribus instillatus efficacissimum est remedium adversus *otalgiam*, *tinnitum*, *surditatem*, & *tumores interiores aurium*.

Idem succus attractus per nares purgat *Cerebrum*. Ex cepis ad *pestem* Medicamen salutare conficitur, quod est hujusmodi. Ex dissecta cepe corculum, id est, intimū nucleum exime. Foramen repleto *Theriaca*, addito limonum succo, & terebinthinæ *Venetæ* pauxillo. Occlude iterum, superimposito frusto abscisso, & assato cepe sub cineribus, donec omnia fuerint bene commixta. Tum exprime succum, eumq; da ebibendum homini pestilentia correpto, jubeq; prolixè sudare. Quod reliquum ab expressione, in modum cataplasmatidis impone buboni pestilentiali.

Cruda cepe frustillatim dissecta: macerata per diem in aqua: eaque aqua bibita *lumbricos* à pueris efficaciter pellit.

V. CULTURA.

TERRAM cepe amant vehementer subactam; neutrquam arenosam, sed irriguam; pinguem. Ita propagatione adversæ sunt cum alliis naturæ. Allium per bulbos, & horum nucleos saltem, non etiam per semen, multiplicatur, quo caret: Cepe solummodo per semen, nō per bulbos: sunt enim *Uniones*, id est, uno bulbo constantes, in nullos nucleos aut appendices separabili.

Semen *ceparum* seritur primo vere, mensibus *Februario*, *Martio*, *Aprili*, *Lunâ* decrescente, si tempus patitur: Seriturq; rarissime, alioquin ne quibunt grandescere bulbi, nimis arctè nati. Pulvillus iis vel peculiaris destinatur, vel semen mixtum seminibus *lactucæ*, *saturejæ*, *pastinacæ* conjicitur in communem Thorum. Veruntamen, & bulbi plantantur, non quidem ut ipsi se multiplicent, sed partim in speciem ferendi colligendi-

que feminis; partim ut exitu Veris cepæ sint in promptu. Sed nolunt alte terra defodi. Id vero fit Martio.

Utraq; tam quæ ex semine enascuntur quam quæ sunt plantatæ, suam desiderant curam.

1. Seminata cepe, sæpius tonderi desiderant, comamque sibi volunt auferri, non cultro, sed manu; abstinendo ab hac decerptione cum pluvix sunt in proclivi. Tum si avellas, subibit aqua excavatos canales, totumq; putrescet germen. Circa Jacobi diem solent olitores comas ceparum pedibus conculcare, ut bulbi fiant auctiores, subtrahendo scilicet nutrimento ipsi comæ, & translato ad solos bulbos. Cum exitu dierum canicularium, consequuntur cepe suam maturitatem. Tum eximi è terra, & convenientibus locis super laquearia recondi possunt.

2. Plantata cepe feminis gratia, (cui fini eligi solent Hispanica) paulo accuratorem curam desiderat. Si bulbus unus plussculos dedit verticillos, aut capita semine turghida, demenda erunt nonnulla priusquam adolescant. Ita reliqua citius & perfectius maturescent. Tum porro caulem fulcire affixo baculo oportet, ne quatiatur ventis, quippe fragilis per naturam, & totus fistulosus: ne qua cervices tempestatum afflatu languidæ succumbant. Neq; decerpendum prius caput, quam semen adeptum fuerit plenam maturitatem, quod ex nigricante colore deprehendes, soletque fere Augusto mense fieri. Vellendi autem sunt thalli semisicci, & in sole porro siccandi.

VI. COROLLARIUM.

IN cepis præter caulem duo sunt, *Bulbus & fibræ*, seu radicula sub bulbo. *Queritur quæ hic sit proprie radix? Bulbus ne an fibræ?*

1. Si radix est, quod infra terram est, & occultatur: Bulbus vero cepæ è terra prominet totus: fibræ vero terram subeunt: certe non bulbus, sed fibræ videntur esse radices ceparum.

2. Deinde radix est, quæ terræ inserta, ex ea alimentum sugit. At id officium præstant fibræ.

Mea tamen sententia est, Bulbum ceparum revera esse radicem. Radix enim genus est, cujus species sunt variæ, Bulbosæ, tuberosæ, fibrosæ, ligneæ. Enimvero ea est Radix plantæ, ex qua caulis enascitur: (omnis siquidem caulis ex Radice:) At ex Bulbo cepæ suo pte ingenio progerminat caulis. Hæc est Indoles plantarum omnium bulbosarum, ut radix earum constet duplici partium apparatu, tum bulbo, tum adnatis fibris bulbo, quæ duo conjuncta totius radicis perfectionem absolvunt.

Quod afferebatur 1. Non est *καθ' ὅλην*, omnem Radicem terræ necessario abscondi. Sæpe stirpium, (ut altissimarum quercuum, brassicæ rapacæ &c.) radices per superficiem telluris reptant aliqua sui parte.

Ad 2. Fateor etiam fibrarum officium esse nutrimentum sugere è terra. Sed id non prohibet bulbos esse radices. Nam & vastæ arborum Radices, & Radices fruticum, herbarumque, suos habent villos, fibrasque, quibus attrahunt; proinde tamen non desinunt esse radices.

In historiarum monumentis legimus, Pelusiotas Ægypti sacerdotes, cepas religiosè cibis abdicasse, cujus superstitionis causas plusculas *Plutarchus* enumeravit, *opusc. de Iside & Osiride*. Præcipuæ hæc fuere.

1. Quia cepas & allium venerabantur, tamquam Numina: adeoque dicente *Iuv. Sat. 15*.

Oppida tota canem venerantur: Nemo Dianam.

Porrum & cepe nefas trucidare, & frangere morsu.

*O sanctas Gentes! quibus hæc nascuntur in hortis
Numina!*

Horat. Epist. 12. l. 1.

Verum seu pisces, seu porrum & cepe trucas.

2. Quia ceparum Natura, cum Indole reliquorum eduliorum, seu plantarum, seu animalium, deprehenditur divortium facere. Cætera fere omnia, utramq; Lunæ fortunam sequuntur: Illa aucta & crescente, augentur & crescunt. Minuta lumine, minuuntur. Ostrea, conchylia, gammari, passerum, aliorumq; animalium cerebella, aucta pleneque Luna, plena sunt carnis & humoris: Luna silente, vacua ferè & exsucca; Solæ cepæ contraria lege aguntur. Quanto magis Luna lumen deponit & imminuit, tanto magis istæ specioso & læto habitu turgent.

Præterea etiam eam ob causam: quoniam cepe dissecta, multiplicem Lunæ effigiem & φάσεις ostendunt.

3. Quia cum acrimonia sua cepe faciant, oculi lacrymas ut exstillent; itemq; sitim & cibi desiderium proritant, judicata sunt non solum inutiles, sed & noxiæ partim illis, qui dierum festorum letitias peragerent: partim his, qui jejunio castitatem custodire satagerent. *Ferías celebrantibus*, quoniam lacrimoso odore optatam per dies Festos lætitiæ turbarent: & quas mortales fugerent in re divina lacrymas, & animi mœrorem, inviti cepis esitatis admittere cogerentur. *Jejuniæ peragentibus*: quia hos ad sitim famemque, ad potus & ciborum appetentiam invitarent.

Ob duas incommoditates odiosæ solent esse cepæ. 1. Ob factorem, sicuti & allia. 2. quod lacrymas invitæ excutiant.

1. Factorem istum Græci peculiari nomine appellarunt *χορμυνοξυγεγμία*; *Aristoph. Parc.* Τὸ γὰρ μὲν ὅζον χορμυνοξυγεγμία.

Ubi *interpres* addit: *δριμύεια γὰρ καὶ ἀνδρὲς ἢ τοιαύτη ἐβουλή*: indeq; natum proverbium *χορμυμῶν ὅζον*, de quo *Xenoph. in sympos.* prolatum in fœtentes & sordidas animas. *Dioscor.* vero aperte vocat cepas *ἁσώδη*, id est, acore suo afferentes ventriculo fastidium. Pulchrum est, quod apud eundem *Xenophont. in Convivio* nuper scriptum reperi. Cum Nice-ratus cepam sibi afferri jussisset, ut ea comesta biberet sapidius ac uberius, imitans factum *Hecamedæ Homericæ*, de quo paulo ante, joculari cepit cum eo *Charmides*, quasi ea præcipuè de causa cepam esitare euperet, quo ex fœtore ipsius oris uxor colligeret, ipsum nō cogitasse osculari aliam mulierem: *Ὁ ἀνδρὲς, εἶπε Χαρμίδης, ὁ Νυκὴ ἐστὶ χορμυμῶν ὅζον, ὅτι θυμὸς οὐκ ἀδεῖλθεῖν, ἢ ἡ γυνὴ αὐτὸ πείσῃ μὴ ἀφρονθῆναι μηδεμίαν φιλήσῃ αὐτόν.* Nam quod nuper de allio annotavi, non amant puellæ admittere osculationem, cujus anima fœtet, & olet allium aut cepe.

2. *Lacrymas* ex oculis cepæ excutiunt vi ac ingratis; eaq; gratia *Athenaeo* l. 8. dicuntur *Lacrymose*, itemq; *Columella*:

*Atque oleris pulli radix Lacrymosaque cepa
Ponitur.*

Persius eas appellavit mordentes *Saty.* 4.

tunicatum cum sale mordens

Cepe, & farratam pueris plaudentibus ollam.

Virg. seu autor *Priap.* 47. acres.

Acresque cepas alliumque furatum.

Vellicando enim acrimonia sua, vi halitus penetrantis, cogunt oculos exstillare lacrymas. Inde apud Græcos proverbium *κρόμνα ἐοδίειν*, ἢ ὅσφραίνεοθαι, id est, invito flere. *Bias* apud *Diog. Laert. lib. 1.* Regem ad se venire mandantem, aspernatus est; rescriptitque: *Εἰ γὰρ Ἀλιάτῃ κελεύω κρόμνα ἐοδίειν*, id est, *κλαίειν τε καὶ ἄλγεα πάχειν.* *Aristoph.* in *Ranis* sic habet: *τί δὴ τὰ κλαίεις; κρομνῶν ὅσφραίνομαι.*

Sed mox idem ibidem apponit, *κρομνῶν ὅσφ' ἔδω.* quo innuit se vel citra cepas fleturum. Præficæ, aliæque mulieres, quæ ut flerent oculos erudiere suos, ceparum vel oculis admotarum, vel comestiarum ope, lacrymas sibi prolicere didicerant quondam.

Herodotus narrat, in cepas, allia, & apium, dum extrueretur pyramis, expensa esse 1600. talenta. *Plinius* l. 36. c. 12. ponit 1800. talenta: Si talenta Attica intelligamus, quorum unum æquivalet 600. coronatis, erit tota summa, juxta *Herodotum*, 960000. coron. juxta *Plin.* 1080000. cor. coronati autem 100000. conficiunt Tonnæ auri magnam. jam erunt in hæc olera insumptæ tonnæ auri novem & $\frac{7}{8}$ unius Tonnæ: Et juxta *Plin.* X. Tonnæ cum $\frac{4}{5}$.

Coronidis loco addo, quod invenerim, apud probatos scriptores, Romæ olim pucros ingenuos alliorum & ceparum caulibus, tanquam *Virgis*, cædi solitos.

COLCHICUM.

I. NOMEN.

Colchos regio juxta Pontum, quondam Regis Ætæ imperio, aurei Velleris custodia, Jalonis expeditione, Medæ arte, veneficorumq; aliorum multitudine famigerabilis, & à Poëtis prolixè decantata est. Ea Colchis feracissima fuit Herbarum venenatarum teste Horatio.

Herbasque quas & Colchos atque Iberia

Mittit Venenorum ferax.

Proinde quæ inter Venena sunt præcipuè notæ, Colchica dici ceperunt. Horat. l. 2. o. 13.

Ille venena Colchica

Et quidquid usquam concipitur nefas, Tractavit.

Hinc & enata est appellatio hujus nostri Colchici, cujus prima & notissima species, vinociva & deleteria, nihil cedit venenis Colchicis; fuitq; haut dubio è Colchide principio translatum Colchicum ad provincias exteras. Sunt præterea & alia nomina Colchico.

Bulbus agrestis; Strangulatorius.

Panis Ciconia.

Narcissus purpureus Plinij.

Hermodactylus spurius vel officinarum, (verus enim Hermodactylus alia est planta, de qua suo loco.)

Ephemerum. Εφήμερον *lethale*, quia spatio diei unius mortem infert. Sciendum tamen duas has voces Colchicum & Ephemerum bifariam usurpari. 1. Generali acceptione, pro toto hujus plantæ genere. Sicque pro eodem sumuntur apud Diosc. l. 4. c. 82. Et l. 6. c. 5. Item apud Nicandrum in Alexiph.

Ἦν ἡ τὸ Μηδείας καλχηίδος ἐχθρόμῃον πῦρ

Κεῖνο ποτὸν δέζηται ἐφήμερον.

Apud Æginet. l. 5. Τοῖς ἡ Εφήμερον λαβεῖσι δ' ἐνιοὶ καλεῖσι καλχηίδον.

2. Sigillatim & stricta ratione, à se invicem distinguuntur Colchicum & Ephemerum, suntq; distinctis duobus capitibus explicata à Dioscor. Colchicum quidē c. 82. Ephemerum cap 83 lib. 4. Colchicum sic strictè dictum, peculiaris est herbæ species, hujus loci, naturæ venenose, radice bulbosa. Ephemerum alia item species est, naturæ innoxia, radice ad instar digiti crassa, quam Diosc. & Gal. innuunt speciem esse Iridis sylvestris; Revera autem qualis sit, adhuc dum ignoratur. Nā quod Fuchsius Ephemerum hoc Diosc. arbitratus est esse Liliū Convallium, nimis absurdum est, & ridiculum. Ad differentiam Ephemerum innoxij & non lethalis, Colchicum dictum fuit Ephemerum lethale. Gallis vocatur Mort auchien, quod canib præsentem afferat perniciem. Dicebatur antiquitus Refugium servorum: quia servi à Dominis nimis duriter & inique habiti, per desperationem se suffocaturi, edebant Colchicum, ut impias Herorum manus effugerent.

Germ. Nackde Jungfraw: Nackde Wyfften/offt hooren. Spinblumen.

Winterblumen/

Zeitlosen/

Storckenweef/

Hundes Hoden/

Wild Saffran.

II. DIFFERENTIÆ.

- I. *A tempore.* Colchicum aliud Vernalium, aliud Autumnale.
- II. *A floribus.* Simplex aut pleniflorum.
- III. *A foliis.* Latifolium, tenuifolium.
- IV. *A quantitate.* Majus, minus.
- V. *A colore.* Album, purpureum, flavum.
- VI. *A loco natali.* Bizantinum, Neapolitanum.

III. SPECIES.

COLCHICUM VERNUM.

- I. Colchicum floribus initio albis, dein purpureis. Tam flos, quam folia exilia admodum sunt.
- II. Idem floribus rubro-purpureis.
- III. Colchicum vernalium, flore flavo.

COLCHICUM AUTUMNALE.

- IV. Colchicum purpurascens; simplex: Vulgare.
- V. Colchic. purpurascens pleniflorum.
- VI. Colchic. atro purpureum, *πολλὰ ἀνθήσκει*.
- VII. Colchic. album, flore simplici.
- VIII. Colchic. album pleniflorum.
- IX. Colchicum album rarum: Anglicum: hoc habens peculiare, quod Autumno folia ante flores emittit, ubi cætera flores dant autumno, folia vere.
- X. Colchic. variegatum; album distinctum lineis rubris.
- XI. Colchic. versicolor. tribus internis foliis albis; tribus externis rubris.
- XII. Colchic. minimum: floribus semper clausis, nunquam hiantibus.
- XIII. Colch. flavum nox lethale: (quidam id agnoscunt pro Ephemero Diosc.) ab Hispanis vocatum *Libellina*: *Alborana*: nec non *Açagenas Amarillas*. |

Sunt & aliæ Colchicorum varietates pro locorum genio & natura, *Neapolitanum*, *Salmanticum*, *Alexandrinum*, *Bizantinum*, *Lusitanicum*, & ab primis patronis dicta: *Hondianum*, *Boissottinum*: uti & illud, quod *Clusius* vocat *Bisflorum*, quod uno anno aliquando bis, postidea vero semper semel saltem floruit, species haut dubio Colchici verni. Sed omnia non constituunt novas species, facileque & sine errore ad prænumeras referri possunt.

IV. VIRES ET USUS.

IN RE FAMILIARI. Vix alium Patrifamilias usum præstat Colchicum quam ut hortum exornet flore elegantissimo, qui per medias nives sæpè caput nudum exserit, nullis vestitum aut comatum floribus. Equisones tamen & bulbis utuntur contusis, ac cum nitro mixtis, ijsq; cōfricant nigras equorum jubas caudāsque, quæ abjecta nigredine induunt colorem candidū. **I**N RE MEDICA. *Foris*. Colchicum contusum membrisque

impositum, aculeos impactos educit. Cum melle & farina fabacea tumores emollit: cum aceto & semine urticæ cutim reddit nitidam. *Interius.* Colchicum venenis accensent Botanici omnes, fateturq; *Diosc. l. 4. c. 82.* se non alio fine depinxisse hanc plantam, quam ut quisq; sibi ab ea caveret, ne quis ejus bulbo vesceretur, allectus dulcedine. Ea dulcedo illi forte inest Regionibus calidis, sed hic locorum bulbus ubivis amarus est & tetri saporis.

Præsentaneo periculo enecat, strangulando, haut secus ac fungi noxij solêt. Quas vero corpori noxas facebat, recensuit idem *Diosc. lib. 6. c. 5. Pruritus*, inquit, *excitatur καὶ ὅλον τὸ σῶμα, toto ore*, (sic malo legere quam καὶ ὅλον τὸ σῶμα, ut corrupte habent vulgata Exemplaria) non secus ac si quis Urtica aut scilla ustulatus fuerit. Interna sentiunt rofionem: Stomachus cum ingenti gravitate exæstuat. Invalescente morbo cruor stringentis admixtus per alvum ejicitur. *Brassavolus Exam. purg.* scribit se gustasse Colchici bulbum, & sensisse ita sibi coarctari guttur, ac si quis fuisset qui manu constrinxisset.

Quod de Oris, non de totius corporis pruritu dixi, fid suo calculo & consensu probat *Nicand. Alex. εἰς τὴν χεῖρα*.

Δευομένε δὲ δυσάλυκτ' ἰάπτειται ἐνδοῖν κνηθμός,
Οἷα τ' ὁπῶνι φόνεβι κροῖδης, ἢ τρηχέϊ κνίδης
Χρῶτα μιν αἰνόμην, ἢ καὶ σπειρώδεϊ κέρση
Σκίλλης, ἢ τ' ἐκπαγλάνεαν φοινίξαι ποσάρκα.

hujus labra circum

*Spumantis, inevitabilis corripit intus pruritus,
Qualem cui succo niveo ficus, aut aspera urtica
Corpus est tactum; aut seminifero bulbo*

Scillæ, quæ stupefaciens mollem rubefacit carnem.

Huic malo quæ adversim opponi remedia debeant, ostensum est à *Diosc. d. l. 6. c. 5.* lactis inprimis bubuli magna copia hausta. Cæterum quanquam suspectus, & periculosus sit colchici usus, tamē hodie major seplasiariorū pars, bulbos hos pro *Hermodactylis*, & usurpat & vendit. Nimirum quia, ut dicemus *c. x.* *Hermodactylus* verus antiquorum ignoratur, neq; à nobis possidetur hodie. Quin imo sunt medici, qui suppositio hoc *hermodactylo*, seu Colchici bulbis in medicaminibus catharticiis, data occasione utuntur. Bulbis inquam, non recentibus succulentis, qui haut minus strangulāt, quam si cui laqueo occluderētur fauces, sed exsiccatis orbatisq; noxia humiditate. *Brassavola Exam. purg.* diversos ijs utēdi modos sibi familiares annotavit. 1. Iubet eo modo edi quo castanæ solent, crudos, non coctos; aitq; referre saporem castancarum, neq; eum sibi gustanti displicuisse. *Dosis* ʒij cum *zinzib.* & *pipere pulveriz.* Educere autē per catharsin πλὴν κατω pituitosos & crassos humores. 2. Parat ex illis decoctionē. *Rec. Hermod. ʒij. zinzib. piper. Garyoph. Mastich. sing. ʒj. confusa crasso modo mixtaq; coq. in aqua salv. aut major.* Decocti & colati *dosis* ab ʒij ad ʒiiij. 3. Redigit in formam pilularū, additis supradictis Aromatibus. 4. Tentavit quoq; Bulbos recenter evulsos confusosq; redigere in pastæ formam, additis similiter aromatibus: *Rec. Hermodact. ʒβ. Zingib. Garyoph. Mastic. Cinnam. sing. ʒβ. mixta cum syr. de Cort. citri rediguntur in formam Eclegmatis; de quo ʒβ. exhibet.*

V. C U L T U R A.

NON exigit Colchicum peculiarem industriam, sed quovis solo mediocri positum, florescit. Propagatur non semine, sed bulbulis, quos annuatim parens bulbus sibi aggenerat, tanquam sobolem.

Circa Jacobi Festum eximuntur è terra, & linquantur in aere, per aliquot septimanas. Tanta est illius luxuries, ut in aere extra terram flores ferat.

Colchici *πυφωκάνθος*, bulbus quo annosior, eo plures & pulchriores dat flores.

Prout diverso solo, fertili aut macro, duro aut tractabili plantatur, ita vel latius vel tristius florescit.

Colchicum autumnale folia emittit Vere, quæ æstate perennant. Flos autumnino, folijs omnibus jam mortuis, emergit.

CORONA IMPERIALIS, SEU
ARCHITHYRSVS.

I. NOMEN.

Æc planta, quemadmodum noviter nostro orbi innotuit, ita etiam nova indepta est nomina. Nos eam nuncupamus *Archithyrsum*, quasi sceptrum Regium, *θύρεκ* enim hasta est, frōdibus vestita, qua olim utebantur in sacris Bacchi: *Virgil.*

*Instituit Daphnis Thyrsos inducere Baccho,
Et folijs lentas intexere mollibus hastas.*

Certè huic Plantæ caulis est procerus, erectus, instar hastæ, folijs mollibus decenter vestitus.

Vulgo, Corona Imperialis.

Flos Herbariorum.

Tulipa grandiflora.

Diadema Papale.

Clusius putat esse Dioscoridis Hemerocallida.

Orientalibus, quibus acceptam ferimus ejus communicationem, Tusai, Tonsay, Tale.

Germ. Rânser oder Königfron. Königs-Ellen.

II. DIFFERENTIÆ.

- I. *A quantitate. Archithyrsum alius magnus, alius parvus.*
- II. *A floribus: pleniflorus, aut simplex; geminus, aut tergeminus.*
- III. *A colore, ruber, flavus, mediæ fortis.*
- IV. *Ab odore, fœtens, suavcolens.*
- V. *A tempore, præcox, serotinus.*

III. SPECIES.

- I. *Archithyrsum commune, uno simplici florum ordine, coloris flavi.*
- II. *Archithyrsum, uno ordine florum, colore Sandaracæ, aut coëtorum gammarorum, multo elegantior & rarior priore.*
- III. *Archithyrsum simplex floribus dilutè rubentibus, media specie inter flavum & rubrum.*
- IV. *Archithyrsum simplex folijs multo exilioribus, quam antecedentes, flore & bulbo non ingrati odoris. Color floris similis est secundæ speciei.*
- V. *Archithyrsum duplici florum ordine: Inferius ut plurimum flores XI. superius VI. aut VII.*

VI. *Archith. triplici florum ordine. Hæc species Constantinopoli familiaris est. Apud nos rarissima.*

Dux hæ Varietates, cum gemina & triplicata florum serie, propriè distinctæ species non sunt, sed huius saltem lascivientis Naturæ. Nam qui per unum, aut alterum annum, ita exornatus fuit Archithyrsum, is anno tertio ut plurimum redit ad antiquum naturale Ingenium, & uno florum ordine contentus prodit.

VII. *Archithyrsum caule duplicato & expanso in conspicuam latitudinem.*

Ego conjector paratum esse hunc florem mangonio aliquo, & peculiari arte. Duo enim bulbi dissecti non procul à meditullio, (parte illa, è qua flos prodit-

proditurus est, illasâ) & post iterum invicem commissi, colligatiq; arctè vires suas conjungunt, & caules quidem emittunt duos, sed connatos, invicemq; per *ῥύμφον* unitos, & sibi appositos, ut unus videatur, sed latitudine sua aequans Idem duorum. Hic latus caulis interdum, (cum semiulnæ altitudine à terra assurrexit,) bipartito dividitur, & quavis excrescentia peculiarem producit thyrsus, x. aut xi. floribus insignem. Interdum unitus manet, neq; divaricatur. Tum quandoque unus thyrsus xl. ac l. sæpè l. x. lxx. flores dedisse visus est. Verum hoc spectaculum *ἀνύμωμον* est, & vix ultra æstatem unam perennat, moxque redit ad simplicitatem Vulgarem.

IV. VIRES ET USUS.

DE facultatibus Archithyrsi pauca dicere habeo. Nova hæc est planta, silètio præterita ab antiquis scriptoribus. Itaq; & ignorantia sepultæ, jacent illius Virtutes. Quæ de herbarum Viribus scimus plæraq; paucis exceptis experimentis novis, ea nisi à priscis accepissemus, sciremus juxta cum ignarissimis. Si quæ novæ stirpes se ostentant, in ijs pisce sumus mutiores. Unde æstimet quilibet, quantum debeamus antiquitati, & quam strenua nos exerceat inertia! Oblectamus nos externa specie: Inklusas potestates non rimamur, prorsus similes Vulpeculæ, lambentivas Vitreum & pulcem inclusam non attingenti. Obharemus in Cortice & putaminibus. Nucleum non attingimus. Nemo floris tam admirabilis, & vere Imperatorij: nemo bulbi tam grandis, (qui sæpè bilibris inventus est,) virtutib. eruendis cognoscendisq; operam locat. Itaq; solius ostentationis, oblectamenti, & ornatus gratia colitur in hortis. Posset hic flos, specie, magnificentia, & admirabili pulchritudine cæteris omnibus palmam præripere, absque odore ingrato si esset, qui totam hanc plantam, id est, bulbum, folia, flores, collutulat, & dignitatem reddit obscuriorem. Sed ab hoc fœtore Batavæ mulieres etiam auxilium aliquod petunt, stabilitum felici successu, & tuto experimento. In matricis præfocatione & ascensu, bulbum ad nares admovent. In ejusdem prolapsu applicant inferioribus, sentiuntque affectibus his sese protenus liberari.

De Interno usu nihil mihi constat. Si *Clusij* conjectura non abludivit à vero, existimantis Archithyrsum esse *Dioscoridi* vocatam *Hemerocallida*, jam eadem illi vires erunt quæ *Hemerocallid*.

V. CULTURA.

ARchithyrsi propagatio gemina fit ratione. 1. per *semen*. 2. per *bulbulos*.

1. *Semen* æstate media maturefcens, ante autumnum terræ reddendum est; & spacio sequentium annorum, adolescit in bulbū. Sed nimis tarda est hæc propagatio, per quam vix ante octavum annum flores expectandi tibi erunt, & hi etiam degeneres.

2. Promptè multiplicatur, per *bulborum* lobolem annuam, majori bulbo adnatam. Eos circa Jacobi diem è terra eximes: separabis à matre; sepones per mensem aut circiter in conclavi, & post replantabis seorsim, procreaturos etiam brevi suos flores. Bulbi omnes Archithyrsi superiori parte foramine aliquo excavati sunt, quo loco caulis quondam exiit. Id foramen, priusquam solo restituantur bulbi, claudendum est, superposito folio Vitis, ne pulvis aut aqua incidens, putredini præbeat occasionem.

Terram

Terram amat optimè subactam, & pinguius saturatam fimo ovillo, aut bubulo, remotam aliquantū à continua solis præsentia. Tali solo positus bulbus, caulem solet dare visendę proceritatis, & flores copiosos. In arido & cōpacto solo bulbus marcescit.

Est hic unus è primis anni floribus, circa finem Martij, vel Aprilis initio (ni asperum nimis fuerit gelu) hortorum pulvillos exornare incipiens.

CAPVT VI.

CROCUS.

I. NOMEN.

ROCI Vocabulum plusculis diversis rebus commune est.

1. Vitello vel luteo ovi. Trall. λεάνας (ὡν κρόκω ὠών).

2. Peculiari cuidam frumentaceo generi, & avenæ, de qua Theoph. lib. 8. hist.

3. Radici cuidam Indicæ, è qua succus croceus exprimitur, quæ radix

Croceus quidem appellatur, à Croco tamen nostro tota cœlo differt.

4. Cnico vel Carthamo, quem multi sylvestrem aut Sarracenicum, nonnulli etiam hortensem crocum vocant.

5. Tenuibus filamentis, seu staminibus subruffis, quæ ex flore plantæ, Croci bulbosi, eximuntur, & ad Colorem Saporemq; aureum conciliandum, aliosq; varios usus adhibentur.

6. Poetæ fingunt, nescio quem adolescentem, Crocum, abs quo Crocus herba nomen suum primitus indepta sit, de quo in Corollario.

7. Nobis hoc loco Crocus dicitur tota planta bulbosa, proferens florem, exornatum croceis staminib. duobus aut tribus. Atq; hæc acceptio, (non spretâ etiam ea quę numero quinta est,) nostro in primis instituto accommodata est.

Grammatici dictum Crocum volunt, quod floreat ἐν κρύει hyberno tempore.

Dicitur tam Crocus, quam Crocum Latine: Juxta ac Græce κρόκον, κρόκον. Crocus in hoc Virgilij Versu lib. 4. Georg.

Et glaucas Salices, Casiamque Crocumque rubentem.

Crocum vero apud Plautum Curcul. Tu Crocum & Casæas, apud Plin. l. 21. c. 6. Crocum sylvestre optimum.

Nonnullis, sanguis Herculis.

Mauritanis Zaffaran.

Germ. Saffran.

II. DIFFERENTIÆ.

I. A tempore. Crocus alius vernus, alius autumnalis.

II. A Colore, flavus, cœruleus, albus, variegatus.

III. A flore, pleniflorus, simplex, biflorus.

Item flore majore, minore.

IV. A foliis. Latifolius, angustifolius.

VI. Ab Indole. Verus & spurius seu sylvestris.

PETRI LAUREMBERGII
CROCUS.

III. SPECIES.

CROCUS VERVS.

- I. *Crocus verus*, nusq̃ nisi Autumno florēs, odoris suavissimi, Coloris purpurascētis.
 II. Idem Coloris candidi, rarissimus.
 Quæritur & educatur, solorum staminum gratia.

CROCUS SYLVESTRIS.

Is est vel *Autumnalis*, vel *Vernus*. Neuter staminū causa, sed solius oblectationis ergo colitur, alioquin inutilis.

AVTVMNALIS.

- III. *Crocus spurius; montanus; sylvestris; flore dilutius purpurascēte.*
 IV. Idem flore violaceo.
 V. *Crocus sylv. autum. Constantinopolitanus flore albo*, qui post purpurascit aliquantū.
 VI. *Croc. syl. Pyrenæus flore obscure violaceo, majore.*

VERNVS.

Est vel *latifolius*, vel *angustifolius*.

SYLV. VERNUS LATIFOLIUS.

- VII. *Crocus floribus albis totis.*
 VIII. Idem floribus albis striatis.
 IX. *Croc. vernus floribus albis striatis.*
 X. Idem flore magnopurpureo.
 XI. Idem flore purpureo magno striato.
 XII. *Crocus vernus flore albo versicolore.*
 XIII. Idem flore purpureo versicolore.
 XIV. *Croc. sylv. vern. flore flavo, coq̃, vel aureo; vel calendulato, vel spiceo.*
 XV. Idem flore flavo, nigro purpureis lineolis interpolato.

SYLV. VERN. ANGUSTIFOLIUS.

- XVI. *Crocus flore albo, magno.*
 XVII. Idem flore albo, parvo.
 XVIII. Idem flore albo variegato.
 XIX. *Croc. vern. syl. flore purpureo.*
 XX. Idem flore purpureo variegato.
 XXI. Idem flore flavo.
 XXII. Idem flore flavo variegato.

IV. VIRES ET USUS.

CRoci commoda & usus enarraturus, præmoneo, me hîc intellectum velle illam vocis significationem, quam feci ordine quintam, dum *Crocus* denotat stamina medio flori inhærentia.

IN RE FAMILIARI: vix ullus est telluris habitatus angulus, ubi non sit croci quotidiana usurpatio, aspersi vel incocti cibus, naturæ crassæ & viscosæ. Proficuum vero est crocum, & culinis amicum, non solum odoris saporisq; merito, sed etiam quia cor exhilarat, ciborum pravitatem corrigit, iisque singularem gratiam conciliat.

De hilaritudine in pectus concitanda, à croci esu, res est apud Medicos, & Botanicos celebratissima, apud quos experimento comprobatum est, *drachmas* circiter tres, cum vino haustas, tanta *latitia* homines perfundere, ut ijs contingat nimio risu exsolvi, ebriis similes reddi, sæpè etiam dejici de bona mente, & ridendo aut finire vitam, aut vehementer periclitari. *Amatus Lusitanus* citat ad Testimonium exemplum Mercatoris, qui plus nimio assumens, tam profusè in risum solutus est, ut ferè illi præ cachinno rupta fuerint Illia: *Idemq;* scribit se observasse in alio, qui sacco croci pleno indormierat. Hoc est quod *Galenus* annotavit *Lib. II. Med. Loc.* Crocum caput opplere, & perturbare arcem rationis. Eoq; fundamento correxit antiquam compositionem Hieræ, in quam assunta erat nimia croci copia; cui proinde aliquid dextraxit.

Hybernicæ mulieres, (quo loco copiosus est croci proventus,) indusia sua tingunt Croco, tum ut defendantur, servanturq; immunia à pediculis, tum ut robur membris inde accedat: tum ut animus alacritate donetur: Solent & Viri juvenes Crocum ore masticatum aliquamdiu continere, ut odore ejus, & exhalatione anima inficiatur: Tum quam suspectam habent foeminam de fucata & cerussata facie, eam spiritu suo afflant, faciuntq; extemplo pallescere, & emendicatam pulchritudinem cum pudore fateri. Idem præstant Caryophylli masticati.

IN RE MEDICA. Donatum est à natura Crocum virtute calefaciendi, exsiccandi, dissipandi, aperiendi poros, roborandi, coquendi, dirigendi, emolliendi, tam foris applicatum, quam intus assumptum.

Foris. Aranearum & scorpionum morfibus impositum medetur.

Paratur exinde in Pharmacopolijs unguentum, *Oxycroceum*, cujus usus ad *emolliendam duritiem*, ad discutiendos *articulorū dolores*, eosq; qui sunt circum membranas ossium. Paratur & *Oleum* ex Croco, per infusionem, ad *Nervorum dolores* & duritiem. In eosdem usus ingreditur *Crocus* compositionem *Cerati ex Oesypo*, ad *tumores Lienis* duros; *Emplastri ex Cymino*, ad resolutionem *livoris* sub cute. Additur idem *Oleo lil. alb.* ad dissipandos *dolores* à frigida materia.

Crocus comminutus in pulverem, impositus manuum arterijs ad carpum, vel regioni submammaria, vires suas mox transmittit ad cor, ad cerebrum, quod ex vertigine capitis, & oculorum obscuritate subsequâ, cognoscitur.

Cum *lacte Muliebri oculis* instillatum Crocum, avertit ab ijs *fluxiones*. Remedium in Variolis ac Morbillis familiare ac tutū: quæ hac ratione ne oculos invadant prohibentur. Ejus jã olim meminit *Diosc. l. I. c. 25.* ρευμα ὀφθαλμῶν ἀπὸ χειρόθεν & σείλει ἐν γάλακτι. Addit ibidem *Diosc.* Crocum esse ἀνεγίπαλον, *Crapulam dissipare*: cum tamen in confesso sit, caput ab ejus usu immodico vehementer & gravari, & somnū induci. Plæriq; eos affectus ascribunt facultati astringenti, & repellenti, quo Crocum donasse videtur ipse *Diosc.* inquit, ἔχει δύναμιν ὑποσφύσαν. Sed adstringentia, quæ per se, & primò talia sunt, quæq; repellendi vim acceperunt, cum naturæ ferè sint frigida; Crocus autem calidus; qua de causa perhibetur à *Diosc.* ἔχειν δύναμιν πεπικλῶ, μαλακικλῶ, ἐξηλικλῶ? non poterunt certè illi effectus proficisci à Virtute astrictoriâ, aut repulsivâ.

Malim ego asseverare, quod *oculos* Crocus liberet à *fluxionibus*, non repellendo, sed

attenuando, dum tunicarum poros patulos & perspirabiles reddit vi calfaciente: Dum vapores dissipat, resolvit, in auras ire facit. Eandemq; ob causam *crapula* pellendæ adhibetur, dissipando vapores & fuligines Vini. *Dioscorides* igitur *Crocum* ἀργυράλον appellavit ex accidenti, non per se. Per se & sua natura *Crocus* caput gravat fumis; Per accidens eodem resolvit. Per se digerit, aperit; per accidens repellit.

Interius. Fœminis ad *Partitudinem se accingentibus*, quæq; laboriosè gignunt, *Croci* pulvis, aut extractum cū saccaro in vini calidi haustu, propinatur optato adjuvamine.

Quibus τὰ μὲν substituerunt, neque fluunt tempori, etiam his proficuè *Crocum* hauriendum præministratur.

In *pectoris affectibus* citra febrim, in primis *asthmate*, summe commendatur *Crocus*: Ususq; ejus saluberrimus his, qui frigore nimio perculsi difficulter respirant: Itēq; *tussientibus* & vel maxime *Phthysicis*: quibus jam morti vicinis, spiritum, vitamq; aliquantulum protollit. Hac fine *Electuarijs*, *Trochiscis* alijsq; medicamentis cōpositis admiscetur, qualia sunt *Elect. Diacod. Elect. Dianisi. De papav. de Farfara. Elect. Analepticū* seu *Restaurans Fernelij. Pilulæ ex Croco* celebres in abolēda *Vocis raucedine*, & corrigenda gutturis asperitate.

Ob præsentem facultatem corroborandi, & defendendi cor, Spiritus refocillandi, admiscetur *Crocum* Compositioni sequentium Pharmacorum.

Elect. Aromat. Rosat.

Elect. Liberant.

De Gemmis

Ducis.

Diarrhod. Ablat.

Pulv. Card. Nicol.

Διχρονης.

Trochis. de Berb.

Latifican. R. Sal.

Pilul. aleophang.

contra pestem.

Ad incidendum, detergendum, absumendum, digerendum assumitur in sequentibus.

Elect. Dialaccha.

Pillul. Stomach.

Hiera picr.

Lucis major.

Bened. Laxat.

de Eupator.

Trochis. Diarrhod.

Pro deducendâ vi cæterorum ingredientium, ad partes principes, tenuitate sua, usus ejus est in *Elect. Diamos. dulc.* *Diamarg. frigid.*

Trochisc. de Caphura.

Ut defendat Cor contra vim malignam purgantium, aut opij, aut ut hæc corrigat, ingreditur compositionem

Hiera compos.

Pilul. aurear.

Hiera de Colocynth.

de Cynogloss.

Philonij.

de Hermodact. maj.

Elect. Diasenæ.

Fætid. major.

Trochis. de carab.

Et quas Antidotos primo omnium nominare me oportuisset, est quoque *Crocum* unum ex ingredientibus, quæ absolvunt compositionem *Theriaca*, & *Mithridatij*. itemque *Trochiscorum Hedichroi*: pro *Theriaca*: & *Troch. Cypheos* pro *Mithridatio*.

Hæc de *Croco vero*. Croci sylvestris angustifolij virtutes à nemine cognitæ descriptasq; memini. Bulbos verò sylvestris latifolij, utiliter usurpari ajunt, scroto impositos, ad eliciendam urinam; & in hydrope, ad evacuandam aquam intercutem.

V. CULTURA.

Verus *Crocus*, (sylvestris non postulat magnâ cura curari, satis sua sponte luxurians) solum amat neq; udum, neq; compactum, neq; stercoreatum nimis: sed leve, subactum, solis radijs verberatum, liberum ab aquarum profluvio. Scribunt felicius provenire in ea terra, quæ cepis ante consita fuit, quod experiri nondum potui. Id scio, quod unice desideret runcari & diligenter liberari ab inutilibus herbis & lapillis. Vidi in Aquitaniâ integra jugera, feracia crocorum, haut minori diligentia purgari à zizanijs, aliquoties per æstatem, quam nostrates solent linum suum.

Ex semine difficilior & tardior est ejus proventus. Commode & proprie per *bulbos* excrecentias propagatur. Æque enim Croci bulbi, ac cæteri, novella sobole quotannis luxuriant. Eximendi sunt bulbi è terra postquam defloruerunt, circa Autumnum. Relinquendi per dimidium Mensem, aut aliquanto diutius, in conclavi, nulla terra involuti, procul à radijs solaribus, ut maturescant plenius. Hîc solent (quod mihi sæpè usu venit) pulchrè florere, in primis si de laqueari suspendantur. Dehinc plantandi iterum per sulcos æquales, interstitio palmi unius, positis seorsim majoribus bulbis: seorsim item minoribus.

Alij malunt eximere è terra mense Martio, & relinquere in Autumnum usque in aëre. Tum replantant, & flores expectant sequenti anno. Defossis profunditate dimidij palmi, commode inducitur terra, ad miniculo rasti. Ita relinqui possunt integrum triennium; neq; opus fuerit transplantare: quo tempore exacto, liberare eos oportet bulbosa sobole novellâ, matribus adnata.

Quamprimum bulbi Croci maturum florem alunt & ostentant, (quod fit Autumno) stamina è medio florum evellenda sunt, oriente, aut occidente sole, imponendaq; dum colliguntur, vel papyro, vel nitido linteamini.

Tum liberanda ab omni immunditie: servanda loco salubri immuni à vento, pulveribus, Sole.

VI. COROLLARIUM.

Plantam hanc, nomenclaturam suam acquisivisse à Juvene quodam, qui per metamorphosin in eam sit mutatus, fabulantur Botanici nostri; & hujus figmenti auctores *Virgilium* & *Plinium* adducunt.

Virgilio primò fecere injuriam, apud quem nihil hujusmodi invenitur, & semel saltem in universis illius operibus expressa videtur *Vocula Crocus*, Versu illo quem supra adduxi ex l. 4. *Georg.*

Casæamque crocumque rubentem.

(per ruborem intelligit colorem aureum, qui mos loquendi familiaris est Poetis: sicuti *Sophocles* *Crocum* vocavit *κροκον χρ.*) Porro *Plinius* quidem lib. 16. cap. 35. scripsit de

Smilace,

Smilace, quod sit frutex lugubris; Virgine ejus nominis, propter amorem juvenis Croci mutata in hanc fruticem. At non ait *Plin.* adolescentem Crocum, in florem cognominem mutatum; sed puellam saltem Smilacem in fruticem.

Sed nec *Homerum* (qui teste *Plin. l. 21. c. 7.* hos tres flores laudavit, Lotum, Crocum, Hyacinthum,) quantum per vestigare potui quidquam de hac *μεταμορφώσε* memoriae prodidisse invenio.

Unus *Ovid.* transformationum curiosus propalator, unico Versiculo digitum intendit in eam fabulam *l. 4. Metam. fab. 4.*

Et Crocon in parvos versum cum Smilace flores.

Quo pacto autem res peracta sit, nuspiam indicavit. Verus & laudabilis Crocus noscitur his argumentis. Si 1. fuerit pinguis. 2. Si manu comprehensus crepitare sentiat. 3. Si liquori injectus dissolvatur protenus, & liquorem tingat. 4. Si manibus contrectatus oculisque admotus, eos aliquantum mordeat. 5. Si fuerit coloris aurei. 6. Si odore acri feriat narés.

Adulteratur staminibus Carthami adjectis. Pondus illius augetur, quum vel vino irroratur, vel suspensum noctu tenetur in aëre putei.

Nostres matres familias, ut Crocum tuto & proficuè servant, redactum in pulverem, commiscent cum pauxillo mellis, & sic reponunt. Usurpaturæ sumunt particulam illius mellis, & cibis addunt solutum in juscule.

Croci extat in sacris mentio; *In Cantico. c. 4. vers. 14.*

DENS CANINUS.

I. NOMEN.

ENS Canis, vel Caninus.

Austriacis, Clusio teste, Dentali.

Satyrium Erythronium δίσκουρον, τείσκουρον.

Hermodactylus longus Mesuæ.

Pseudo Hermodactylus Matthiol.

Aliqui *Ephemerum* esse volunt; aliqui negant; quibus disputare quantum volent permittimus. Germ. *Schoßwurz*/ *Roßstendelwurz*.

II. DIFFERENTIÆ.

NON agnoscit alias Varietates, præterquam quæ sunt in florum colore. Est aut robro, seu purpureo, aut albo flore.

III. SPECIES.

I. **D***Ens Caninus flore purpurascente.*

II. *Idem flore candido.*

IV. VIRES ET USUS.

MEDICI *Lugdunenses* in Gallia diu usi sunt bulbis conditis *Dentiscanini*, loco *satyrii* veri. Neque negari potest, magnam vim iis inesse excitandæ *Veneris*.

Quin & sapidè præparati satis bene creduntur nutrire corpora.

Bulbi exsiccati redacti in pulverem, insperisque puliculæ, puerorum lumbricos necant, & ab his ortam *Epilepsiam* tollunt.

Idem pulvis cum vino calido usurpatus, dolori colico medetur.

V. CULTURA.

NON indiget peculiari cura, sed ita haberi vult, uti bulbosa cætera.

GAVIANA seu FRITILLARIA.

I. NOMEN.

Fritillaria nomen, neque Latinum est, neque ab ullo Veterum elegantium scriptorum usurpatum, sed nudius tertius aut quartus effictum, à nescio quo plantarum cultore, qui cum videret florem hunc plusculis figuris, ad instar quadratarum areolarum, obscure purpurascens pingi ad effigiem tabulæ illius, in quo ludus scachiorum ludi solet, putaretque eam tabulam antiquis Fritillum fuisse dictam, cæpit ducta exinde similitudine hunc Florem appellare Fritillariam. At verò non parum deceptus fuit vocis abusu.

Antiquis *Fritillus* non erat tabula, quadratus hujusmodi areolis interpuncta, sed Vasculum quoddam, in quod primum indebantur tesserae, ubi aliquamdiu agitatae post mittebantur in alveolum. Diciturque fuit fritillus, non à colore, aut punctis variegatis, sed vel à sono, quem in eo jactatae tesserae faciunt, vel quia per eum tesserae feruntur. *Martialis*:

*Dum blanda vagus alea December
Incertis sonat hinc & illinc fritillis.*

Hinc æstimare licet quam stabili fundamento plantæ huic nomenclatura *Fritillaria* ascribatur, non à Latinis solum, sed & Germanis; quibus est *Fritillary* & corrupte *Steutellary*. Alii malunt nominare florem *Meleagridem* ab alitibus ejus nominis, (sunt perdices Africanæ, vel Gallinæ Mauræ, de quibus *Arist. lib. hist. an. c. 2. Plin. l. 10. c. 26. Varro R. R. l. 3. Columell. l. 8. c. 2.*) quarum non solum plumas, (quod autores hujus appellationis indicarunt) macularum magnitudine, & varietate, flosculus hic repræsentat, quamvis non eadem coloris specie, sed etiam ova similibus picturis variegata. *Arist. d. l. τῶν δὲ ὠῶν τὰ μὲν κατὰ σιγμῆνα οἷον τὰ τῶν μελεαγρίδων καὶ φασιανῶν.*

Cæterum cum *Meleagridum* ova maculosa his regionibus seu prorsus ignota, seu infrequentia admodum sint, illorum loco nobis esse poterunt ova Gaviarum Cinerearum, quas nos Saxones indigetamus die *Rysite*. Ea ova punctis suis luridis ad vivum exprimunt ideam floris hujus purpurascens. Itaque non procul ablucinabimur, si Latine eum dixerimus *Florem Gavianum*, eodem usi jure, quo Belgæ, qui eum appellant *Rivits-blomen*.

Hujus appellationis ratio, tametsi non ita expressè competat ei, cujus color candidus visitur, obscuris saltem macularum vestigiis notatus, nihilominus donari poterit nomen toti speciei; partim quia purpurascens, maculosus, primo omnium agnitus cultusque, quia frequenter & passim obviis: partim quia id non est infrequens in aliarum etiam Plantarum appellationibus. *Leucoion* ab albedine dictum scimus. Tamen & *Luteus* flos hoc nomine insignitur. *Iris* ab arcu Cælesti multicolor. Tamen & candidus flos idem retinet nomen. Sunt denique qui *Narcissi* Titulum ei attribuunt, cum additamento *Capperonii* (à Natali Capperonio primo ejus cultore.) Aliis est *Lilio-Narcissus purpureus variegatus*. *Geshechte Narcissen Eilien.*

II. DIFFERENTIÆ.

I. A Colore: *Gaviana* alia purpurea, alia alba, lutea, Variegata. In quibusdam quadrati Rhombuli obscurius purpurascunt. In aliis sunt dilutiores. Ex semine natis insigniter livent.

II. *A Floris magnitudine:* Major, minor, simplex, pleniflora, triceps, umbellifera.

III. *A Tempore:* præcox, serotina.

IV. *A Loco natali:* Aquitanica, Lusitanica, Pyrenæa.

III. SPECIES.

GAVIANÆ VERNÆ.

I. G*aviana Communis:* purpurascens: variegata: Fritillaria, fritillans; vel fritillata nugatoribus quibusdam.

II. *Gaviana flore flavo, rhombulis ruffis.*

III. *Gaviana flore toto albo, puro ab omnibus maculis, foliolis largissimis, & crassissimis.*

Rarior. Promptius cæteris omnibus se propagat.

IV. *Eadem alba punctulis purpureis hinc inde conspersa.*

V. *Eadem alba lineis aut Ariis oblongis purpureis.*

VI. *Eadem alba leniter variegata, flore non propendulo deorsum, ut cæteræ, sed erecto instar Tulipe.*

VII. *Gaviana alba variegata flore pleno; in quo foliola sæpe XII. usq; ad XXXII.*

VIII. *Gaviana Lusitanica nova, cujus flos purpureus, vix pollicis crassitiem æquat longitudine, maculis pictus.*

IX. *Gaviana umbellifera, exornata VII. aut VIII. flosculis in cuspide caulis, instar coronæ Imperialis.*

X. *Gaviana triceps: unus flos compositus ex ternis floribus juxta se positis, & ære unitis.*

XI. *Gaviana Ramosa, maxima, purpurea; plusculis caulibus, & floribus.*

GAVIANÆ SEROTINÆ.

XII. *Gaviana Aquitanica, duobus mensibus quam cæteræ tardius florens, instructa plerumque duobus floribus, coloris flavo-viridis, sine omnibus maculis.*

XIII. *Gaviana serotina atro-purpurea saturatior.*

XIV. *Gaviana Pyrenæa seu Burdegalensis, è montibus allata primum, pumila, flore minore, coloris viridi-cinerei, odoris gravis, & ingrati.*

IV. VIRES ET USUS.

QUOD in Archithyrsi historia nuper conquestus fui, eandem hic iterò cātilenam. Nondum mundo innotuerunt potestates pulcherrimæ hujus Plantæ, abs quā nihil aliud expectant horticultores, quam ut ejus floribus arcolas suas reddant illustriores, Floramque ornatiorem & auctiorem.

Unicum mihi experimentum narratum est à nobili viro, rerum Chemicarum perito. Flores Gavianæ purpurascētis maculosæ destillati, aquam largiuntur, cujus vis efficax in tollendis maculis faciei, & manuum à sole inustis, externa signatura hanc facultatem quasi monstrante. Illud certum est, ova Gaviarum, abs quibus flos iste nomen gerit, & quæ quoad colorem æmulatur, eadem Virtute pollere. Coquuntur ad duritiem; Abjecto luteo, albumen conscissum, destillatur & elicitur aqua. Testa redigitur in cinerem. Aqua isthæc cineribus his affusa, donec salem imbibierit, valida est in tollendis maculis quas dixi, à sole conciliatis faciei.

V. CULTURA.

SPonte sua, ut ceteri flores campestris, Gavianæ in multis Galliæ provinciis nascitur, in agro Aurelianensi, Guiennensi: itemque circa Rupellas, (*entre Rochelle & Niort*) & in montibus Pyrenæis. Apud nos nusquam provenit nisi in hortis.

Solum amat nullo quidem fimo saturatum, sed subactum & leve. Neque enim ullam singularem curam, aut culturam postulat.

Hyemis frigus æquè tolerat innoxie ac Archithyrus, aut Tulipæ. Sed tamen bulbi sunt naturæ tenuioris quam Tuliparum, neque ultra x. aut xii. dies relinqui possunt in aëre, extra terram, circa Jacobi Festum. (quo tempore bulbos pluresque è terra eximi diximus:) sed ocius remitti desiderant. Propagatur Gavianæ partim *semine*, partim *bulbosis appendicibus*. Semen per integrum fere triennium terrâ sepultum jacet, antequam vel levissimo germine se prodatur: adeoque abs bulbis è semine prognatis, ante septimum aut octavum annum noli expectare flores, qui etiam magnam partem dilutioris sunt coloris, & plusculum abeunt à parentum suorum nobilitate.

VI. COROLLARIUM.

Gavianæ flos communiter senis constat foliolis. Interdum octonis, denis, imo xiv. xviii. Prout plantatur solo fertili, aut macro, ita etiam foliolis pluribus, aut paucioribus exornatur flos; sed qui ultra decem foliis luxuriat, raro diutius uno anno servat eam copiam; reditque mox ad vulgarem simplicitatem.

GLADIOLUS.

I. NOMEN.

Ladioli appellatio antiqua est, comparata ad Exemplum Græcorum, quæ hanc plantam vocarunt *Ξιφίον, μαχαίρονιον*, eodemq; sensu Latinis dicitur *Ensis Ensiculus*. Germ. *Schwertelwurk/Äcker Schwertell*: nimirum à forma foliorum, machæram representantium.

Valerius Cordus, attribuit ei nomen *Victorialis fœminæ*, aut *rotundæ*: *Rundsigwurk/Älmannsharnisch*: ad discrimen *Victorialis longæ*, cujus *Alpes* feraces perhibentur.

II. DIFFERENTIÆ.

I. *A florum situ, numero*, aut *magnitudine*, alius *gladiolus* unam habet *florum* seriem, alius *geminam*. Unus *florem* majorem, alter *minorem*.

II. *A colore*: *purpureus*, *rubellus*, *albus*.

III. *A loco natali*: *Bizantinus*; *Indicus*.

IV. *A foliis*: *angustifolius*, *latifolius*.

III. SPECIES.

I. *Gladiolus purpureus, florum uno ordine* *μονόσχιζος*. *Vulgaris*, *Verus*, *Sylvestris*, *Narbonensis*.

II. *Gladiolus distichos*, *gemma florum serie alternatim posita*: *Vtringæ floridus*: *Italicus purpureo violaceus*.

III. *Gladiolus floribus incarnatis*, *Hispanicus*: *rarior*.

IV. *Gladiolus atropurpureus*: *Bizantinus*.

V. *Gladiolus albicans*, *rarior*.

VI. *Gladiolus niveus candidus*, *rariissimus*.

VII. *Gladiolus minor Austriacus, flore minuscule, rubello*.

VIII. *Glad. ex Candia*; *flore adeo scintillante, & rubeo*, ut nihil sit reperire simile aut secundum. *Evulsa planta cum bulbo suo, & tribus foliolis, quibus constat, instar sagittæ projici potest per aërem*.

IX. *Gladiolus angustifolius, Gallicus*.

X. *Gladiolus maximus, Promontorii* *Ευέλπιδος*, seu *Bonæ spei*.

IV. VIRES ET USUS.

Culina nihil commodi confert *Gladiolus*. Adversus ægrotudines, tam *foris*, quam *intus* usurpatur.

Foris. In pulverem redactus *Bulbus*, & inspersus, *sanguinem* sistit.

Cum *Amylo* (inepte alii *Amomum*, vel *Cinnamomum* legunt ex *Apulejo*) aceto & adipe vulpino, idem pulvis commixtus, efficacissimè sanat *fistulas*, *ulceraque manantia*. Vix uspiam planta est tantæ potestatis in emolliendis, discutiendisq; tumoribus, scrofulis, &c. quam *Gladioli bulbus*, *foris* impositus cum adipe porcino.

Internè. *Corticis de bulbo detracti* usus est ad *calculum*, *difficultatem urinæ*, *dolores colicos*, *apostemata interiora*, *hernias puerorum*, &c.

V. CULTURA.

Non exposcit peculiarem curam *Gladiolus*; sed volenter, & speciosè provenit, si ei detur solum leve, subactum: non lapidosum, durum, aut densum. In sole item commorari amat, procul à locis umbraticis.

HERMODACTYLUS.

I. NOMEN.

Hermodactyli vox ignota est Hipp. Galen. Diosc. Theopr. cæterisque probatis Medicis & Botanicis. P. *Ægineta*, *Serapio*, aliique *Mauritani* primam ejus fecerunt mentionem, quasi dicas *digitos Mercurii*.

II. III. DIFFERENT. ET SPECIES.

Nullas novi Hermodactylorum vel differentias vel species. Id loco differentiarum pono, quod Authores vehementer differant & diffideant invicem qualisnam vera planta sit Hermodactylus?

1. *Actuarius*, & *Myrepsus* per Hermodactylum intelligunt Behen, aliumque faciunt album, alium rubrum, quotuplex & ipsum Behen est: Id liquet ex descriptione *Aureæ Alexandrinæ*, apud *Myrepsum*: & *Dianethi*, apud *Actuarium*.

2. Hermodactylos hodie Pharmacopolæ non alios agnoscunt, quam *Bulbos Colchici*. de quo c. 4. quos pro Hermod. vendunt, non sine præsentī perniciē usurpantium. Hi ab Arabibus perhibentur aquas ducere, & salutare esse Arthriticis. Colchicum vero strangulando necat, haut secus ac venenati fungi. *Brasavola Exam. purg.* scribit se vulgarem istum Hermodactylum aliquando degustasse, & per sensisse in gutture (verba sunt illius) ac si esset manus quadam, quæ fauces in illis partibus constringeret.

3. *Matthiolus* conjectatur Hermodactylum esse palmam Christi, adductus figura digitorum. Nihilominus post fassus est, verum Hermod. multo esse alium, aliquemque sibi donō datum Bizantii.

4. Hermodactylus qualis ab *Aetio* & *Serapione* est descriptus, peculiaris fuit planta. Qualis vero revera sit, hodie fere nescitur. Itali quidam *Seplasiarii* ex Græcia allatum Hermodactylum verum usurpant, indeque parant suas de *Hermodactylo pilulas*.

IV. VIRES ET USUS.

Foris. Radices Hermod. cum lacte, luteo ovi, farina hordeacea, & mica panis triticei, *Erysipelati* cito & tuto mederi dicuntur. Intus *Mauritani* illis vires attribuunt purgandi, & trahendi pituitam à juncturis, unde *podagræ* omniq; Arthritidi conveniunt. *Ægineta* tamen fatetur ventriculo non parum noxios esse.

In Pharmacopoliis paratæ prostant *Pilula de Hermodactylo*, utiles ad juncturarum affectus, quibus si quis minori incommodo uti velit, adjicere poterit aliquid *Zinziberris*, *Cinnamomi*, *anisi*, *piperis longi*, *mastiches*.

Parantur etiam *Trochisc. de Hermodactylo* similiter usurpandi.

HYACINTHUS.

I. NOMEN.

Hyacinthinomen πολύσημον est, legiturq; attributum, i. Puero in florem cōmutato; de quo in *Coroll.*

2. Lapidī precioso, cujus color violaceus, *Stolenbraun*/ similis florī hyacintho, de quo *Plin. l. 37. c. 9.* & passim in sacris litteris.

3. Concrete in *Sacris* Hyacinthus sumitur pro filamento, tincto colore hyacinthino, seu lana sit, seu sericum vt *Exod. c. 25. & seqq. Levit. c. 8. Num. c. 4. Cant. c. 5. Eccles. c. 40. & 45. Jerem. c. 10. & c.* quibus locis ferè conjunguntur Hyacinthus, purpura, & coccinum. Ubi *Germ. versio* habet *gelb Schärlacken/ vnd Rosin farb*: Rectene amsecus, inquiremus in *Corollario*.

4. Hyacinthus *Plantarum* nomen est, capitur communiter & indistinctè pro diversis floribus. *Palladius lib. 1. c. 37.* *Iridem* vocavit Hyacinthum. *Hyacinthum*, inquit, qui *Iris* vel *gladiolus foliorum similitudine dicitur*. *Columell. l. 10. c. 4.* de passione apū agens, & quibus floribus præcipuè gaudeant, inter cætera enumerat Hyacinthum cælestis numinis. Intelligit eandem quam *Palladius Iridem* dixerat. *Iris* enim credita est cæleste numen, & nuntia Junonis. *Vitruvius l. 7. Architect.* de coloribus agens, sic scripsit: *Eadem ratione pictores Vaccinium temperantes, & lac miscentes, purpuram faciunt elegantem. Vaccinium hic est Hyacinthus*, ut post explicabo. Purpura verò illa elegans, de qua *Vitruv.* non aliunde à pictoribus paratur, quàm ex *Iride cærulea*. *Iris* igitur *Vitruv.* est Hyacinthus. Ita hodie in agro Florentino & plebs, & officinæ, *Iridem* adhuc dum appellant Hyacinthulum.

5. Deniq; maximè propriè, & strictè Hyacinthi vox tribuitur flori, vel potius totæ plantæ bulbosæ, ferenti florem Hyacinthum, de qua præsens commentatio.

Græcis est, ὁ καὶ ἡ ὑάκινθος. *Atheneol. 4. ὑάκινθος id est.*

Hyacinthus non scriptus, ad differentiam Martagonis, quem vocant Hyacinthum scriptum, merito macularum quibus insignitur. *Vaccinium quibusdam*: In Galliis certe hodie hic flos dicitur *Vaciet*.

Germ. Mergblum/ Meyblum/ Jacynthen. Speciatim *Hyacinth. Comosus* Belgis dicitur *Quispel/ gekronden/ oft getraufden Jacynth.*

II. DIFFERENTIÆ.

- I. *A colore florum.* Cæruleus, purpureus, carneus, albus.
- II. *A serie & figura florum;* Comosus, racemosus, oblongus, stellaris, pleniflorus.
- III. *A magnitudine,* major, minor.
- IV. *A foliis,* latifolius, angustifolius, unifolius.
- V. *A radice,* bulbosus, tuberosus.
- VI. *Ab odore,* suaveolens, inodorus.
- VII. *A regione.* Nostras, Anglicus, Orientalis, Indicus.
- VIII. *A cultura,* domesticus, sylvestris.
- IX. *A tempore;* Vernus, Autumnalis,
- X. *A prosapia.* Verus, seu genuinus, spurius.

III. SPECIES.

Totus varietatum ambitus certis ordinibus includi potest. Nimirum quinque sunt Hyacinthi Species primariæ.

- I. ORIENTALIS.
- II. COMOSUS.
- III. BOTRYOIDES.
- IV. STELLARIS.
- V. LONGIFLORUS. *δολίχανθος* Ⓒ.

I. HYACINTHUS ORIENTALIS.

Hic aut *Vernus* est, aut *Autumnalis*, aut *Brumalis*.

VERNUS.

- I. *Hyacinthus præcox, major, Græcus, cæruleus, Constantinopolitanus.*
- II. *Idem minor, purpureus.*
- III. *Hyac. præcox; major; violaceus; πολυάνθης, multiflorus; circum caulem utrinque floribus numerosis (sæpè 40.) instructus.*
- IV. *Hyacinthus præcox mixtus variegatus, floribus internis albis, aversâ parte purpureis.*
- V. *Hyacinth. præcox. ex albidus, id est, ex albo dilutè rubens.*
- VI. *Hyacinth. præcox plumbeus, floribus cinerea albedine.*
- VII. *Hyacinth. orient. præcox; albus, argenteus, niveus; Zumbul Ind. Zemblecuder Turcarum.* Hujus plures varietates, pro candoris excellentia aut obscuritate: Item pro foliorum latitudine aut angustia.
- VIII. *Hyacinth. præcox, floribus reflexis; Violaceus; latè purpurascens.*
- IX. *Hyacinthus præcox Asiaticus; caule folioso, Φυλλοφόρος Ⓒ; tardius florens præcedentibus, coloris quasi viridis, aut subcærulei, odoris suavis.*
- X. *Hyacinth. præcox, pleniflorus, cæruleus.*
- XI. *Idem pleniflorus, candidus.*
- XII. *Hyacinth. præcox prolifer; duplo flore, albo-virescens.* Color floris primum subviridis, post albo-violaceus, sex foliorum, è quorum centro prognascitur flosculus alius, tribus albis foliolis instructus.

AUTUMNALIS.

- XIII. *Hyacinth. serotinus mixtus.* Cuspides florum albescent; fundus rubet.
- XIV. *Hyacinthus serotinus supinus; erectus: floribus candidis sursum spectantibus.*
- XV. *Idem floribus cæruleis.*
- XVI. *Hyacinth. serotinus striatus, minimus; dilute cæruleus.*

BRUMALIS.

XVII. *Hyacinth. albus.* Per medias nives caput exserit circa Decembrèm: frigoris patiens. Flores suaveolentes initio habent violaceos apices: post aliquot septimanas toti lactescunt.

II. HYACINTH. COMOSUS.

Est vel *præcox*, vel *serotinus*.

PRÆCOX.

XVIII. *Hyacinth. primus, maximus; purpureus, aut cæruleus; mas, sylvestris, spurius; Neoteri-
corum. Bulbina Prima. Plinij, Pancratium Gesneri. πρῶτον Theophr. censente Casalpino. Bulbus vomitorius Lonicæ. Esculentus aliorum, Bulbus ἀνῶς Græcorum, Anguill. Ital. Cepaborina.*

XIX. *Hyacinthus major; albus; Leucanthemus; Belgicus; Anglicus.*

XX. *Idem flore rubello.*

XXI. *Hyacinth. Hispanicus; cæruleus; inodorus.*

XXII. *Idem floribus albis.*

XXIII. *Idem floribus rubris.*

Hi plerique omnes *Hyacinthi comosi*, *præcoces*, folijs sunt latioribus, coma crassiflore, bulbo majore. At qui sequuntur, *comosi serotini*, floribus quidem sunt item majoribus, sed folijs minoribus.

SEROTINUS.

XXIV. *Hyacinthus major & minor cæruleus. Iisdem gaudet titulis, quibus Hyacinthus comosus, Num. XVIII.*

XXV. *Hyacinth. minor, albus.*

XXVI. *Idem rubellus.*

XXVII. *Hyacinthus minor Hispanicus, cæruleus.*

XXVIII. *Idem flore albo.*

XXIX. *Idem flore rubello.*

XXX. *Idem flore cinereo & pallido.*

XXXI. *Idem flore subviridi.*

III. HYACINTH. BOTRYOIDES.

Horum aliqui inodori sunt, aliqui suaveolentes. Isti simpliciter *Hyacinthi Botryoides*, vel *Racemosi*. Hi *Dipcadi*, vel *Muscari*, proprio nomine dicuntur.

INODORUS.

Est vel *latifolius*, vel *juncifolius*.

LATIFOLIUS.

XXXII. *Hyacinthus racemosus; cæruleus, amarus. Vva racemosa, major.*

XXXIII. *Idem minor cæruleus.*

XXXIV. *Hyacinthus racemosus incarnatus.*

XXXV. *Idem lacteus, niveus, major: modo puriore albedine, modo ad purpuram parum accedente. Bulbus esculentus Fuchsj. Porcinus recentiorum.*

XXXVI. *Idem minor.*

JUNCIFOLIUS.

XXXVII. *Hyac. ceruleus; vernus; Allium caninum exiguum* Tragi, *Pancratium* II. *Don.* *Bulbine*, flore caruleo, *Gesn. Bulbus sylvest. coronarius.* *Cæsalp.*

ODORUS.

XXXVIII. *Hyac. racemosus, moschatus: magnus: purpureus: ceruleus: Hispanicus: flore obsoleto.* *Dipcadi*, vel *Tipcadi Chalcedonicum; Moscoromi; Muscorimi; Muscari:* à suavissimo ambræ aut Mosci odore: *Ital. Mosco Greco.*

XXXIX. *Idem obsoleto albo flore.*

XL. *Idem Moschatus flore luteo; vel aureo; Dipcadi flavum, Constant. Chalcedonicum.*

IV. HYACINTH. STELLARIS.

Triplex hic est, Vernus, Æstivus, Autumnalis.

VERNUS.

XLI. *Hyac. præcox: ceruleus: (alias saturo magis colore: alias dilutiore.) Martius: Minommas: Bifolius: Bulbus sylvest. vomitorius* *Lonic.*

XLII. *Hyac. præcox suaviter rubens.*

XLIII. *Idem ex albidus: cinereus: aut subceruleus.*

XLIV. *Idem flavus.*

XLV. *Idem staminulis ex viridi luteis.*

XLVI. *Hyac. Byzantinus: tenuifolius: obsoleto ceruleus.*

XLVII. *Hyac. minimus: vernus.*

XLVIII. *Hyac. λεγέριον &: lilifolius: liliaceus: flore ceruleo: violaceo: Radice & foliis lilio æmulis* *Aquitanicus: Pastorib. & Bubulcis aquitanicis* *Sarahug. Sterretens van Guienne.*

XLIX. *Idem flore niveo.*

ÆSTIVUS.

L. *Hyac. major purpureus.*

LI. *Idem minor floribus dilutioribus.*

LII. *Idem albus: niveus: candidus: δίκυον &.*

LIII. *Hyac. cinericius, spicatus, exoticus, late depressa spica.*

LIV. *Hyac. ceruleus: violaceus: amœnus: bullatus: Bizantinus: latifolius: peregrinus: pluribus caulibus ornatus.*

LV. *Hyac. Porreti ceruleus.*

LVI. *Hyac. Peruvianus purpureus.*

AUTUMNALIS.

LVII. *Hyac. minor: angustifolius: blande purpureus.*

LVIII. *Idem rubellus.*

V. HYACINTH. LONGIFLORUS.

Alius est præcox, alius serotinus.

LIX. *Hyac. dolichanthus major: Anglicus: Belgicus: non scriptus: flore cœruleo: caesio: Amethi-
sto purpureo.*

LX. *Idem flore incarnato.*

LXI. *Idem flore candido.*

LXII. *Idem flore fusco; Mauritanus.*

SEROTINUS.

LXIII. *Hyac. Dolichanthus maximus: Mauritanus: Æthiopicus: Hispanicus: flore obsoleto: spadiceo: ex viridi, cinereo, purpureo, flavo, mixtis.*

LXIV. *Idem flore albicante.*

LXV. *Idem flore rubello.*

LXVI. *Hyacinthus dolichus totus albus: floribus campanula, uno versu dispositis: campanella.*

LXVII. *Idem floribus campanula, utrimq; dispositis, geminato florum ductu.*

IV. VIRES ET USUS.

IN RE FAMILIARI. Princeps Hyacinthorum usus spectatur in hortorum decore & elegantia augenda. Eorum aliquorum bulbos edules esse, Botanici scribunt: aliquorum ab esu plane abdicant.

Comestioni forte apti sunt Hyacinthi Orientales. At Botryoides, comosi, stellares, (ea præcipuè species quam *λειρόφυλλον* vocavimus Num. XLVIII.) non ita commodè aut tuto in cibum assumunt. Enimvero, 1. de Botryoidum virtute & dotibus nondum quidquā innotuit. 2. de comosis testatur *Clusius*, inter omnia bulbosa, nihil quidquam à se degustatum, quod ventriculum excitarit ad tantam nauleam, & vomendi prolubium quam bulbus Hyacinthi comosi majoris. 3. Stellarem *λειρόφυλλον*, tam esse noxium sciunt, & experiuntur indies pastores Aquitaniæ, ut summoperè pecudem ab ejus esu prohibeant; cui à bulbo isto comesto mox intumescit caput, eumque tumorem pari passu circa & indubia mors sequitur. Itaq; coqui, & mensæ nihil commodi ab his expectare habent.

IN RE MEDICA. In Medicina non est usus illorum omnino nullus.

Foris. Orientalis Hyacinthi bulbus, contusus, & cum vino in Emplastri formā commixtus, prohibet ne pilus germinet in mento, maxillis, inguine, aut alibi partium.

Flores colore grato, & odore suavi, cordi cerebroq; addunt robur.

Intus. In *ἑρεξια* & *ῥέξει*, alijsque profluvij alvi nimij, præsens remedium præbet semen Hyacinthi Orientalis, si Theriacæ addatur, quoties ea utendum est.

Idem semen commendatur in *Ictero*, *urinæ difficultate*, & ad morsus venenatorum animalium.

V. CULTURA.

HYACINTHI solum desiderant leve, subactum, apricum, non compactum aut lapidosum. In hoc folia quidem proferunt, florem vero neutiquam. In isto autem votis Hortulani satisfaciunt.

Propagantur duplici via, 1. per semen, 2. per bulbos adnatos.

1. Semen quamprimum maturuit terræ commissum, tertio vel quarto anno largitur bulbos floriferos, sed desciscences plurimum à colore parentum. Neque enim albi ex albis; purpurei ex purpureis; sed ex albis purpurei, ex his isti prodeunt.

2. Compendiosior est via multiplicandi Hyacinthos, per adhaerentes juvenculos bulbos, qui avulsi à matribus, & terræ impositi, brevi aggrandescunt, & flores largiuntur æmulos parentibus.

VI. COROLLARIUM.

DE *Hyacintho puero* vulgatissima est Fabula, descripta ab *Ovid. l. x. metam.* Hyac. puer Laconicus speciosissimus, ab Apolline simul & Zephyro vento adamatus, cum magis Apollinis amore lætaretur, ob zelotypiam concitavit in se Zephyrum. Cum aliquando puer iste disco se exerceret cum Apolline, cæpit Zephyrus vehementius flare, discumq; ab Apolline in aërem conjectum, flatu suo transversum egit, conjecitque in Hyacinthum, & hujus cervicem diffregit. Apollo in honorem & memoriam pueri, cruorem è vulnere elabentem convertit in florem cognominem.

Eodem *l. x.* memorat Poëta, in eundem florem Hyacinthum conversum etiam esse *Ajacem*, postquam is violentas manus sibi intulisset. Res ita gesta est. *Ajax Telamonius* fortissimus Græcorum post Achillem, cum occisi Achillis arma petijisset; hæc verò *Vlysses* impetrasset facundia sua, & præripuisset à iudicibus; *Ajax* irâ percitus, quæ mox in furorem permutata est, occidere cæpit pecora, credens se de *Ulyssæ* & hujus socijs ultionem sumere. Demum seipsum suo ipsius jugulavit gladio, de cujus cruore postmodum Hyacinthus crevit. Cæterum de suo flore Hyacintho *Ovidius* prodidit.

1. Quod quoties reducit

*Ver hyemem, piscique aries succedit aquoso,
Ipse oritur tories, viridique in cespite floret.*

2. Quod Tyrio splendentior ostro Exoritur. seu ut in Ajacis Historia

*rubefacta que sanguine tellus,
Purpureum viridi generat de cespite florem.
Qui prius Oebalio fuerat de vulnere natus.*

(Hyacinthus *Oebalius*, vel *Oebalides* cognomine dicitur.)

3. Quod formam accepit quam lilia; si non Purpureus color huic, argenteus esset in illis;

4. Quod Phœbus

*Ipse suos gemitus folijs inscriptus: & a j a j
Flos habet inscriptum, funestaq; littera ducta est.*

In fabula Ajacis addit poëta, has literas *a j a j* de Hyacintho esse notam querelæ & luctus; de Ajace vero notam ipsius nominis Ajacis.

*Littera communis (a j a j) medijs, pueroque viroque,
Inscripta est folijs: hæc nominis: illa querelæ.*

Nunc vero queritur, Hyacinthus *Ovidij* sitne unus ex Hyacinthis hoc capite enumeratis?

Non esse: sed nostros hos Hyacinthos, non quidem toto cælo, sed tamen tota figura & Natura differre ab Hyacintho *Ovidij*, duo hæc argumento esse possunt.

1. Hyacintho Ovidiano forma est Lilij juxta tertiam conditionem mox positam. Nostorum Hyacinthorum flores, tantum similitudinis cum lilio indepti sunt, quantum cum capra ovis. Loquor de flore. Nam & de illo Ovidius: alioquin folia & bulbum lilio æmulum agnoscit Hyacinthus λευκόφθαλγος, qui ordine XLVIII.

2. Hyacinthus Ovidianus inscriptas gerit litteras ai ai. At in nostris Hyacinthis qui aliquid inscriptum viderit, eum oportet Lynce aut strabone esse oculatiorem.

Non sum nescius, præclaros quosdam Botánicos scriptis prodidisse, eam Lilii speciem, quæ Martagon hodie dicitur, bono jure mereri nomen *Hyacinthi Ovidiani*, quippe cui & forma sit Lilij, & inscriptæ maculæ quædam, quo fine Martagon appellant Hyacinthum scriptum; Et nostros hos Hyacinthos, non scriptos. Hanc sententiam mihi dubiam & minus acceptabilem fecerunt hæ rationes.

1. Ovidius suum Hyacinthum dixit pictum esse, non maculis quibusdam luridis, aut nigris punctulis, nullam certam formam præ se ferentibus, quales spectantur in Martago, sed litteris expressis aj, aj. Certe etiam Theocr. Idyll. 19. concepta voce vocat *ῥεάμματα*. Νῦν γὰρ ἀκινθεὶ λάλετ' ἅσ' αἱ ῥεάμματα.

Insuper Virgil. Ecloga 3. Postquam de Phœbi muneribus cecinerat Menalcas,

Phæbo sua semper apud me

Munera sunt Lauri, & suaverubens Hyacinthus. Paulo post ænigma aliquod proposuit, (in quo solvendo miris modis se macerarunt Interpretes.)

Dic quibus in terris, inscripti Nomina Regum

Nascantur flores, & Phyllida solus habeto.

Intelligit hic Hyacinthum, cui nomen regis Ajacis, literæ scilicet ai, ai. expressæ & conspicuè inscriptæ leguntur. Quibus v. in terris nascantur hi flores quærēs, innuit agrum Trojanum, eam partem Græciæ, ubi quondam Troja fuit; Ubi locorum Aja seipsū jugulavit; & ubi ex ejus occisi sanguine, Hyacinthorum copiosa multitudo provenit.

2. Ovidius suum Hyacinthum florere ait mense Martio, (cum pisci aries succedit aquoso) At Martagon ante Majum aut Junium vix quisquam floridum conspicabitur.

Equaturnis illis conditionibus, Hyacintho attributis ab Ovidio, sola forma Lilij obstat. Alioquin affirmarem audacter *consolidam regalem*, eam scilicet, cujus flos est purpureus, esse ipsummet Ovidij Hyacinthum.

Enimvero 1. Color illi purpureus. 2. Evidentissime & expressissime in flore hoc leguntur litteræ aj aj. 3. Est etiam primus inter Verni temporis flores. Sed ut fassus sum, prohibet figura, quæ nimis remota est à Lilij effigie.

Itaq; quis propriè sit Hyacinthus Ovidianus, nondum dijudicare mihi licet.

Virgilius & Ovidius Hyacinthum donaverunt varijs titulis, vocaruntque *cæruleum*, *ferrugineum*, *suaverubentem*, *roseum*, *purpureum*.

Cæruleus & *ferrugineus* color idem est, & talis, quali solent splendere violæ Martiæ, cælumq; ipsum cum sudum & serenum est. Ferrum etiam artificiosa manu politum, & deductum ad levorem, nitoremq; speculis æmulum, si igni modicè incalescat, colorem induit violaceum, qui poetis ferrugineus est.

Haut secus *suave rubens* ac *roseus* idem est color, quo aliquem Hyacinthum poeticum

cum exornari, velut aliquem cœruleo, dubium non est. Nam nostrorum Hyacinthorum quidam cœruleus est, quidam suave rubens, quidam etiam candidus. *Purpureum* vero, nō ejusdem semper est significationis, aut acceptionis, apud elegātes scriptores.

1. Καθαλὴ καὶ purpureum idem significat quod *pulchrum*, elegans, formosum. *Horatius* ita *Olores* vocavit *purpureos*, qui tamen sunt candidissimi. Sic *Poëtæ* alij *nivem purpuream*. *Virgil. Ecl. 9. Ver purpureum.*

*Hic ver purpureum, varios hic flumina circum
Fundit humus flores.*

Et *Æneid. 1. — Lumenq, Inventæ*

Purpureum, & letos oculis afflavit honores.

2. *Purpureum* est idem quod *rubens*, qualis solet matutina aurora illucescere, vel vespere cælum purpurari, & ipsa quidem purpura ejus est coloris. *Ovid.* hoc sensu *genas* vocat *purpureas*, *labella purpurea*, *merum purpureum*. Neq; alia ratione *Homer.* sanguinem scripsit *purpureum*, quod imitatus *Virgilius*, animam etiam fecit *purpuream*. *Æneid. 9.*

Purpuream vomit ille Animam, & cum sanguine mista

Vina refert moriens. Nimirum quia anima creditur reposita esse in sanguine.

3. *Purpureum* est idem quod *cœruleum*, aut *violaceum*, quali specie & cælum, & cælo subjectum, atq; à cælo tinctum mare spectatur. *Virgil. lib. 4. Georg.*

In mare purpureum violentior influit amnis.

Triplici hoc intellectu *Poëtæ* *Hyacinthum* suum indigetarunt *purpureum*.

Hyacinthinus color ab *Hyacintho* cepit appellationē. A gemmâ ne? an ab hoc flore? perinde est. Satis est eundem esse, qui & violaceus, & ianthinus (ἰαν, viola) *Violenbraun*/quali tinctura conspicuæ sunt *Violæ Martiæ*, & qualis in *Hyacintho* flore & gemma elucet. In sacro Codice multoties celebratur mentio & laus *Hyacinthini*. *Exod. c. 25. v. 4.* jubet Deus donaria sibi afferri *hyacinthinam purpuram*, & *coccineam dibapham*, & *linū xylinū*. In Græco Codice est, ὑάκινθον, πορφύρεον, κόκκινον δὲ πᾶσι, καὶ βύσσινον καὶ κλωσμάσιν. Germ. Versio, gelbe Seiden/Scharlack/Rosinrot/weiße Seiden. Eadē repetuntur c. 26. v. 1. v. 31. v. 36. c. 27. v. 16. c. 28. v. 5. eodemq; libr. & seq complur. Lib. 2. paralip. seu Chron. c. 2. v. 7 Mitte mihi virum peritum operandi ex purpureo, & coccineo, & *Hyacinthino*: Germ. vers. So sende mir nun einen weisen Mann/zu arbeiten/auß Scharlacken/rosinroth gelbe Seiden. *Ibid. c. 3. v. 14.* Fecit quoq; velum *Hyacinthinum*, & *purpureum*, & *coccineum*, & *byssinum*. Germ. Et machte auch einen Vorhang/von Gelwerck/Scharlack/rosinroth/vnd Linwerck. *Ierem. c. 10. v. 9.* *Hyacinthinum* & *purpureum* vestimentum eorum, Germ. gele Seiden/vund Purpur zeucht man ihn an. *Apoc. c. 5. v. 7.* *Loricæ Hyacinthinas*, Germ. gele Panzer.

Talia sunt sexcenta loca, quibus *Hyacinthinus*, *purpureus*, & *coccineus* color celebratur; quæ omnia dum in Germanica versione translata sunt, gele *Scharlack*/vnd *rosinroth*, mehercles, nimis ab ipsa rerum & colorum proprietate recessum est.

Hyacinthinum § 6. Locis in biblijs versum legitur, gehle/ flavum; veluti *purpureū*, *scharlack*/coccineum *rosinroth*: colorem v. *Hyacinthinum*, non esse flavum, sed violaceum, qualis inest *Hyacintho* tam flori, quam gemmæ, violisque *Martijs*, *Violenbraun*/id non solum ex nomenclatoribus nostris didicimus adolescentul, sed etiam unanimi

consensu scribunt & inculcant, omnes qui rerum naturas, proprietates; quí colorum species ac varietates profitentur.

Porro etiam purpureum, à *Scharlach*/nimium quantum differt. Est revera *Scharlach* & *Rosinfarb* (quæ Germ. Interp. separavit, ceu distincta) unus idemq; color coccineus concinnatus à cocco baphico, seu tinctorio. Purpureum v. quid sit, paulò ante ostendimus. In sacris & ille color, qui Germanis nobis *Purpurfarb* dicitur, quæ secunda est acceptio purpurei jamjam à nobis explicata.

Hyacinthino colore tingi, & olim & hodie consueverunt sericum, lana, gossipiū, linum; ex quibus postmodum tela textitur in varios usus. In veteri Testamento in primis ad Aulea, tunicas, vittas; aliaq; tum ornamenta, tum indumenta: qualia & apud Romanos in usu fuere, ut liquet ex illo *Persij, sat. I. Hic aliquis, cui circum humeros Hyacinthina lana est.*

CAPUT XII.

IRIS.

I. NOME N.

Ridis vox Græcam agnoscit Originem; si Grammaticis credimus, ab *ἵρις*, quoniam prælagire aliquid credita est.

Varix est significationis. 1. *Nuntia Iovis* à Poëtis appellata est *Iris*. 2. Itemq; fama. 3. Et *arcus cælestis*. De harum appellationum ratione dicemus in *corollario*: Eadem vox quam plurimis alijs rebus, tam simili colorum varietate iridi cælesti æmulis, quam nihil illi affine habentibus tribuitur. Nam significat. 4. *placenta* aliquod genus, *Etymolog. 5. Avem* quandam. 6. *Gemmam* de qua *Plinius l. 37. c. 9. 7. Fluvium*, de quo *Apoll. Rhod. in Argo*. 8. *Circulum in oculo* versicolore circa pupillam. 9. Denique *plantam* cujus flores cælestis arcus picturatum varietatem imitantur vivis coloribus. Estque hæc acceptio & usurpatio nostri propositi.

Donata est hæc Planta & alijs titulis, dicitur quippe,

Θαυμάσιος, *Admirabilis*.

Θαυμαστία, à patre d'væ Iridis.

Θελητρίς seu potius θαλητρίς, quod calefaciat & foveat pectus.

Ιεὺς consecratrix; καθαλυστὶς purgatrix, quoniam antiquitus, ad lustrationes, purificationes, aliasq; res sacras insignis horum florum erat usus, & commendatio. *Diosc. scribit l. c. cap. I.* Romanis dici *Maricam* (alijs perperam *Maritam*) cujus appellationis ratio mihi est ignota. Fortean legendum *Naronica*, quod conjicitur ex *Nicandro* scribente *Iridem nasci juxta Naronis fluvium*.

Ἰεὺς ἦν ἐθερεῖ Δελῶν καὶ Νάρωνος ὄχθῃ.

Consentit *Plin. l. 21. c. 7.* ajens, *Laudatissimam Irida esse, quæ in Illyrico provenit, in sylvestribus Drilonis & Narone.*

Latini nominant *spatulam odoratam*: *Radice violaceam. Lilialem.* Germ. *Bislmurk Schwertel/ Himmelschwertel. Blawlisch oder blawelilien/ Ziroswurkel/ Schwaddetenwortel.*

IRIS.

I 2.

II. DIFFERENTIÆ.

IRIDIS differentia petuntur

- I. *A Radice*: Alia bulbosa: alia non bulbosa.
- II. *A foliis*, latifolia, angustifolia.
- III. *A loco Natali* Illyrica, Florentina, domestica, sylvestris.
- IV. *Ab odore*, bene olens, aut inodora.
- V. *A Quantitate*, minima, maior.
- VI. *A florum Colore*: alba, lutea, cinerea, purpurea, cœrulea, quæ colorum discrimina à *Diosc. l. i. c. i.* proposita, hic quidem de diversis floribus intelligenda sunt, attamen & in uno flore itidem inveniri solent; ita quidem ut ab eo, qui præluet cæteris, totus flos denominetur.

III. SPECIES.

QUAMQUAM hunc apparatus saltem instructum velimus plantis bulbosis, & tuberosis, nihilominus ob cognationem & affinitatem tum Nominis, tum figuræ, patiemur etiam Iridibus non bulbosis aliquem hic locum relinqui: quam nostram faventiam, ut lubenter illis indulsumus, ita ne quis rigidiorum censorum alio vorsum interpretetur, rogamus. Irides bulbosæ antecedant: Cæteræ fiant subsequæ.

I. IRIDES BULBOSÆ.

IRIDUM bulbosarum quas à Juncis foliis *Belgæ* vocant *Ionquillies*, tanta est tum multitudo, tum varietas, ut difficulter eas omnes aliquis enumeraverit. *Dodon. Comm. Belgic.* refert *Ioachimū* quendam *Veneriūm* in montibus Pyrenæis reperisse 26. distinctas sortes, in quibus tamen non fuere numeratæ illæ, quibus flores rubri aut flavi; quippe quarum in Pirenæis nullus proventus. Satis nobis erit præcipuas recensere, quas ad duas classes reducimus, *Latifolias* & *Tenuifolias*. Earum qualibet varietates plureis complectitur, definitas à colore florum.

LATIFOLIÆ.

- I. *Iris ἀκων* & sine grandi caule, flore purpureo.
- II. Eadem flore cœruleo.
- III. Eadem flore lacteo.
- IV. *Iris caulosa*, scapo instructa, flore cœruleo.
- V. Eadem flore citro purpureo.
- VI. Alio flore candido, quæ his *Anglica*.
- VII. *Iris foliis capaceis maculatis* flore purpureo inodoro.
- VIII. Eadem flore variegato.

ANGUSTIFOLIÆ.

IX. *Iris Versicolor*. Flos varius, in quo lusus Naturæ mirificus. *Clusius* ex semine huius educavit enatas plus quam XVIII. diversas colorum differentias.

- X. *Iris versicolor ramosa* πολὺ κλωνῶν; duobus, tribus, aliquando pluribus floribus conspicua.
- XI. *Iris Lutea, Inodora, Major.*
- XII. *Eadem minor.*
- XIII. *Iris versicolor; lutea; sublimis floribus latis.*
- XIV. *Iris lutea versicolor, humilis, floribus latis,* cujus plurimæ sunt varietates, maculis notabiles.
- XV. *Iris lutea versicolor sublimior, floribus angustis.*
- XVI. *Eadem humilior.*
- XVII. *Iris cœrulea.*
- XVIII. *Iris purpurea.*
- XIX. *Iris violacea.*
- XXI. *Eadem purpureo-violacea, & violaceo-purpurea.*
- XXI. Huc cognationis merito referri potest *Iris tuberosa, præcox, obscure viridi colore,* quam alii *Lonchitidis* speciem; alii *Satyrici*; alii *Hermodactylum* verum faciunt.

II. IRIDES NON BULBOSÆ.

HArum innumera est varietas, non tantum commendabilis colorum diverso ac amœnissimo aspectu; sed etiam viribus ac efficacia præsentissima. Nemo facile omnium specierum numerum recensabit. *Clusius* fatetur nusquam se pedem peregrinis regionibus imposuisse, ubi non repererit diversas varietates, ante à se non visas. Sunt in Belgio qui plus quam 50. differentias colorum in solis Iridibus ostendunt; creduntque nullum esse colorem, quem hic flos non repræsentet. Nihilominus compendii gratia nos earum, haut secus aut Bulbosarum, duo constituemus capita. *Latifolias, & Angustifolias.*

L A T I F O L I Æ.

- I. *Iris biflora, Lusitanica, odoris suavissimi.*
- II. *Iris biflora Bizantina.*
- III. *Iris biflora Dalmatica minor.*
- IV. *Iris biflora Florentina, albisimo Flore.*
- V. *Iris Illyrica, flore albo, aliquantum ad cœruleum inclinante.*
- VI. *Iris peregrina, Susiana, Chalcedonica, flore magno, ex albo nigricante.*
- VII. *Iris Asiatica, seu Dalmatica, πολυάνθος, major, flore cœruleo.*
- VIII. *Iris purpurea.*
- IX. *Eadem subrubens inodora.*
- X. *Iris Bizantina, purpureo-cœrulea.*
- XI. *Iris Damascena. πολυάνθος.*
- XII. *Iris Germanica; hortensis, cœrulea, vulgaris: Schwaddeke.*
- XIII. *Iris Germanica, flore obsoleto.*
- XIV. *Eadem flore albo.*

- XV. *Eadem flore albo-luteo.*
 XVI. *Eadem candido-purpurea.*
 XVII. *Eadem colore variegato.*
 XVIII. *Eadem albo viridis.*
 XIX. *Eadem flore candido, purpureis venis distincta.*
 XX. *Iris Germanica; sativa; lutea.*
 XXI. *Eadem lutea variegata.*
 XXII. *Iris Belgica versicolor.*
 XXIII. *Eadem Belgica purpurea altior.*
 XXIV. *Eadem purpurea humilior.*
 XXV. *Eadem Belgica, pallida, striata.*

Affinitatis gratia his Iridibus accenseri potest:

XXVI. *Iris sylvestris lutea, spathula foetida: Acorus sylvestris; adulterinus; palustris: Gladiolus luteus; Butomus: Pseudoiris. ξυεῖς; ἱεῖς ἀγροῖα, Wasserlilien/Drachenvorch/Ret-tick.*

ANGUSTIFOLIÆ.

- XXVII. *Iris pratensis foetida.*
 XXVIII. *Iris pratensis, non foetida, major, flore vario.*
 XXIX. *Eadem non foetida, minor, flore cœruleo.*
 XXX. *Iris maritima major.*
 XXXI. *Iris maritima minor.*
 XXXII. *Iris hortensis versicolor.*
 XXXIII. *Eadem alba striis rubris.*
 XXXIV. *Eadem cœrulea multiflora.*
 XXXV. *Chamaïris, seu iris pusilla major, flore variegato.*
 XXXVI. *Chamaïris pusilla, purpurea.*
 XXXVII. *Eadem violacea.*
 XXXVIII. *Chamaïris minor purpurea.*
 XXXIX. *Eadem minor cœrulea.*
 XL. *Eadem rubella.*
 XLI. *Eadem flore variegato.*
 XLII. *Eadem flavo-purpurea.*
 XLIII. *Eadem alba.*
 XLIV. *Eadem absolutè pallida.*
 XLV. *Eadem lutea.*
 XLVI. *Eadem candicans, striis variis distincta.*
 XLVII. *Chamaïris saxatilis, Lusitanica.*
 XLVIII. *Eadem saxatilis Gallica.*

IV. VIRES ET USUS.

IRIDIS BULBOSÆ.

DE facultatibus Iridum bulbosarum nemo hæcenus quidquam literis aut memoria prodidit, non magis quam de viribus Archithyræ aut Gavianæ. Saltem elegantia & oblectamenti gratia in hortis educantur.

IRIDIS NON BULBOSÆ.

IN RE FAMILIARI. Ex floribus Iridis cœruleæ putrefactis in cella, elicitur color viridis elegantissimus, quem pictores quidam in secretis habent. Radices vestimentis interpositæ, eadem à tineis immunia servant, proinde etiam pannis noviter paratis pulverizatæ insperguntur, quibus insuper is pulvis odorem suavem conciliat. In hunc usum eruendæ sunt primo Vere, & siccandæ in sole. Quidam macerant lixivio, ut auferatur illis humiditas superflua, propter quam à vermibus corroduntur, tam in terra, quam extra eam. Post exsiccant iterum, & pulverizatas linteis pannisq; inspergunt pro odoramento. In Gallia sceminæ quoq; capillis aspergunt.

Radix immittitur in cados vino servando destinatos, facitque vinum sapidum, & durabile. Itidemque inditur tonnis cerevisiæ simili effectum.

Pistores frumento easdem radices adjiciunt, ut panem conficiant meliorem.

Iridis sylvestris lateæ (quæ ultima fuit in ordine) folia dicuntur nostratibus mulierculis *Retich* / iisque communiter utuntur loco viminum, quibus alligant lupuli sarmenta suis stipitibus. Doliarii etiam ea abscondunt intra commissuras doliorum.

IN RE MEDICA. De facultatibus Ireos prodidit *Diosc. l. i. c. i.* quod *πῆμα ἰριδὸς δύναμιν ἔχει θερμαντικὴν, λεπτοντικὴν*: quo nomine commendat præ cæteris eas, quæ sunt *σφοδρὰ ἐνώδεις, καὶ τῇ γένει πυρωτέραι*, id est, odore perquam sincero, & sapore acri, igneo: Quamvis hanc interpretationem nonnulli averfentur, legentes *πυγοτέροι*, pro *πυγοτέροι*, de qua controversia in *Corollario*.

Iridis, tam radices, quam succus, partim *foris*, partim *intus* usurpantur ad abigenda corporis mala.

Foris. Ad mota radix naribus odore suo suavi & penetrabili somnum conciliat; ex oculis verò *lacrimas* exprimit haut secus ac cepe.

Oleo inspersus earum pulvis, doloribus coxendicum & nervorum prodest. Cum melle commixtus utiliter imponitur *Vnguibus* ulcerosis, rimis manuum, & faciei.

Inspergitur & pulvis radicum utiliter *fistulis* ac apertis ulceribus.

Tumores validè emolliunt radices impositæ. Succus radicum tollit faciei maculas. In pharmacopolijs paratur *oleum Irinum*, cujus creber usus, in linimentis ad affectus capitis, thoracis, juncturarum: ipsumque id oleum ingreditur compositionem unguenti de *Arthanita* majoris, ac minoris. Item *Emplastri Diachyli* magni.

Assumuntur item Radices Ireos ad compositionem *Vnguēti Agrippæ*, quod illinitur ventri in *hydrope* alijsque affectibus. Item *Emplastri de meliloto* emolliente duos

tumores. Quibus crebro equitatus læsa sunt *interclunia*, ij inspergant pulverem Radicum Ireos.

Paratur exinde *Emplastrum* magno commodo usurpatum in *Tumoribus* & doloribus Testiculorum.

Rec. Rad. Ireos ℥℥.

Cinnam.

Anethi, utriusque ℥ij.

Croci ℥℥.

Ex pulverizatis fiat *emplastrum* cum vino albo, quod panno carmesino exceptum calide imponatur.

Interius: Ireos usus plurimus est ad affectus. 1. *Ventris*, 2. *Thoracis*, 3. *capitis*.

1. *Ventris.* Succus recenter expressus, partim ex radicibus solis, partim ex floribus etiam, validè deturbat ex corpore aquam & bilem; adeoq; celebre est *Hydragogon*. Dosis ad ℥ij. cum Saccaro, sed caute propinandus. In nonnullis enim corporibus tormenta concitat. Radix sicca non ita efficaciter purgat; Utiliter tamen adhibetur ad expurgandos Ichores, pituitam, bilemq;. Dosis Rad. pulv. ℥ij. in juscule: vel cum Syr. rosac. solut. in formam pilul. redactæ: vel rad. ℥℥. in aqua communis decoct. dosis decocti ℥ij: sed pollet efficaci Vi incidendi crassos humores, & attenuandi ea, quæ meatus obstruunt. Resolvit etiam. Unde ad *Hydropem* prolixè commendatur à Medicis. Fœminis certè nostratibus nullum est grätius, aut frequentius *ἰππεύον*, quam Rad. Ireos propinare ijs, quibus venter & crura intumuerunt, ab aqua intercute.

In hanc rem paratur *Syrupus de Rad. Ireos*, cujus dosis ℥℥, mane quotidie sumptus. Itemq; *aqua destillata* ex floribus purpureis, usurpata cum spec. *Diatrion sand.* & *Cinnamomo*. (hæc aqua ingreditur etiam *Elect. Diassebest. Montagneæ*.) Eidem scopo sicut & *Ventriculi*, ac *intestinatorum* affectibus, dedicatæ sunt & prostant in *Pharmacopolijs* compositiones multæ, ad quas Radices Ireos assumuntur: *Elect. Ducis Confect. Lithontrip.* (quæ infimul & *Calculosis* prodest.) *Tryphera magna Syr. de Arthemisia* (quæ item uteri affectibus servit.) Hujus facultatis expellendi serosos humores, quâ in primis celebris est *Iris*, mirum quod *Dioscorides* nullam prorsus fecerit mentionem.

Aqua in qua coctæ Radices, *Vrinam* & *arenas* pellit: *Vermes* necat: *tormina ventris* compescit, *menstrua* prolicit. (educunt.

Pessaria parata cum melle ex Radice Ireos, *menstrua*, *secundinas*, *fatumq;* mortuum *Conserva* Radicum Ireos commendatur ad *Calculum* & *Hydropem*.

2. *Thoracis.* Plerisq; affectibus *Thoracis* succurrunt Radices Ireos, *Asthmati*, *tussi*, &c. Enimvero crassos humores, & tenaces, ut ante memini, incidunt, faciuntque ejectioni aptos. Huic scopo serviunt compositiones in *Pharmacopolijs* usitatæ & celebres, quarum pars aliquota est radix Ireos.

Elect. Diairios.

Rotule Diairios.

El. Diabyssopi.

Diaprasij.

El. Diacastorei.

Syr. de prasio.

Loch sanum & expert.

Loch de pino.

Trochisci Bechici albi.

Quin

Quin & eadem Radices Ireos ingrediuntur *Theriacam*, *Mithridatium*, quod ex *Antipatre* descripsit *Galenus*, & ex *Galeno Actius*, *Antidotum Esdra*.

Solent ferè in familiari usu, Radices Ireos sicci, redigi in pulverem, & cum alijs intinctibus assumi, vel melli permixtæ delingi. Vel radices integrè decoqui in *Hydromelite*; ad tollendam difficilem *respirationem*, dolores pectoris, *tussim* antiquatam.

Comestæ jejuno radices, corrigunt *anhelitum* fœtentem.

3. *Capitis*. A capite Radices detrahunt pituitam, idque iterum corroborant, seu comestæ, seu masticatæ solum, seu naribus inflatæ. Paratur ex earum tam succo, quam pulvere, sternutatorium, non minus salubre, quam ex *Nicotianâ*. Ita sternutando liberatur caput humoribus, excitantibus *catharrum*, aut *cephalalgiam*.

Confectio in *Pharma cœpolijs Diacastorium* appellata, recipit radicum ireos aliquantulum, confertq; cerebri omnibus affectibus, à frigido dependentibus.

Iris sylvestris lutea (quæ *Iridum* numerum claudit) à cæteris *Iridibus* tota natura differt. Ejus radix non calefacit, incidit, sed frigida est, adstringens, siccans; condensans; non ut reliquæ urinas ciet & menstrua; sed sistit, omnemque supprimit *αἱμορροῖαν*.

V. CULTURA.

IRIDIS BULBOSÆ.

IRides Bulbosæ amant terram levem, bene cultam. Et jam ante hyemem sub finem Autumni cuspides suas è tellure exserunt, frigusq; nihil formidant, non magis quam *Tulipæ*.

Caules cum floribus abscissi, & loco commodo suspensi, dicuntur ad maturitatem sponte sua pervenire, & semen laudabile perficere. Multiplicatio *Iridum bulbosarum* fit 1. *Semine*. 2. *Bulbulis*.

1. *Semen* Autumno, quamprimum maturuit, si terræ bonæ committatur, intra quartum annum plantas gignit floriferas; mira varietate desciscentes à colore parentum suorum.

2. Per *bulbulos* citior & commodior fit propagatio. Illi desiderant autumno à bulbulis matribus avelli, & seorsim plantari.

IRIDIS NON BULBOSÆ.

IRides exoticæ, *Susiana*, *Illyrica*, aliæq; difficulter ferunt frigus.

Aliquæ in rupibus, locisq; laxosis nasci amant, aliquæ solo arênofo, maritimo: aliquæ terrâ sylvestri incultâ.

Hortenses non magnam requirunt culturam; neq; altè terræ infigi volunt, sed desiderant versari in superficie, si profundè tellure dimergantur, percunt, arrosæ vermicibus ac putredine.

Propagantur partim *semine*; partim *frustis radicum*.

1. *Semen* maturescit mense Julio, sæpè exigui pisi magnitudine, quod protenus redditum terræ adolescit in plantâ floriferam, secundo, tertio, aut sequentibus annis. Illud vero notabile, plantas genitas ex semine, non solum parentibus non esse semper

fimiles, quoad colorem, folia, caulem; sed indicibili distinctione variare. Nemo potest eas varietates facile determinare.

2. Sunt Irides quædam nullum semen ferentes. Ex propagari possunt *per radices*, in frustra dissectas, mense Martio.

VI. COROLLARIUM.

PLanta ac flos *Iris*, nomen mutuata est à *Dea Iride*, quam Poëte, qui Deos in cælo non inveniunt, sed fabricant, fingunt filiam *Thaumantis*, & *Electræ*; Ministram & Tabellariam *Iunonis*; eodem privilegio, quo *Mercurius* perhibetur

Magni Iovis & Deorum nuntius.

Quoties mortalibus aliquid novarum rerum significatura erat,

Irim de cælo misit Saturnia Iuno.

Eademq; *Iris* Junoni lectum sternere solebat, auctore *Theocrito*. Sicuti vero *Mercurij* officium fuit animas virorum è corpore educere, in communem locum; Ita *Iridis* fuit evocare animas muliebres: qua causa *Virg. lib. 4. Æneid.* in *Didus* demortuæ animâ transferenda, usurpavit operam non *Mercurij*, sed *Iridis*.

Tunc Iuno omnipotens longum miserata laborem,

Difficilesq; obitus, Irim demisit olympo;

Quæ luctantem animam, nexosque resolveret artus.

Et mox. Ergo *Iris* croceis per cælum roscida pennis,

Mille trahens varios adverso sole colores,

Pervolat, & supra caput astitit: Hunc ego Diti

Sacrum jussa fero, teque isto corpore solvo.

Ab hoc nuntiandi officio iisdem Poëtis, *Iris* quoque usurpatur pro fama, quæ non aliud velocius ullum:

Mobilitate viget, viresq; acquirit eundo.

Cæterum quia Poëtæ, per *Junonem* nihil quam aërem intellexerunt: at verò arcus cælestis, in aere futuræ tempestatis nuntius est, aerisq; vel serenitatem vel pluviosam constitutionem, præsentia sua præsentit, factum inde est, quod *Iridis* nomen attributum est arcui cælesti, cujus figura semicircularis, & variegatâ colorum picturâ, spectaculum humanis oculis & mentibus ostentat.

Quilibet *Iridis* flos novem componitur foliolis. Quorum tria deorsum inflexa sunt. labellis, lingulis, & fimbrijs ornata: *Tria*, has lingulas & fimbrias tegunt: *Tria*, sursum erecta, mucronibus se contingunt. Omnium novem foliorum tanta est varietas, ut vix quisquam verbis eam exprimere valeat. Prorumpunt verò, & spectandos se præbent *Majo* & *Iunio*, habentque id primum ac peculiare, quod sole lucente claudantur; cælo humecto & frigido dehiscant & aperiantur.

Disputatur inter Botánicos & Pharmacarios, quæ quarum *Iridum* radices sint meliores, cæterisque anteferendæ? *Gal. lib. 1. Antid. ait: Omnes herbarios unanimiter censuisse Iridem in Illyride natam optimam esse.* Hodie tamen *Florentinam* vel *Thuscæ* præponunt cæteris, propter odoris præstantiam, æmulantis fragrantiam violæ, unde nomen li

Germanicum *Bielwurk*. Veneti utuntur *Illyrica*, estque hæc nonihil ruffa, & minus nitida *Florentina*, seu, *Hetrusca* candidior, aspectu elegantior, odore suavior.

Theoph. lib. 9. hist. 7. de *Illyrica* sic scripsit. Ἀὕτη δ' ἀρίστη ἐν τοῖς Ἰλλυρίοις, ὅτι ἐν τῇ περὶ θαλάττης χώρῃ, ἀλλ' ἐν τῇ ἀντικαχωρηκυῖα, κειμένη δὲ μᾶλλον πρὸς ἄρκτον, id est, *Optima quæ in locis Illyricæ desertis, versus Septentrionem nascitur, non verò in maritimis.* Ita hunc locum interpretatur *Plinius*; excepto, quod ἀντικαχωρηκυῖα, vertit *sylvestria*. At verò *Dodon. p. 2. lib. 3. cap. 1.* notat legendum *Palustria*, quæ notatio non potest mihi placere.

Enimvero *Theophrastus*, idcirco maritimam *Irida Illyricam* improbavit, quod sit humidior, & excrementosior. Mehercules multo magis damnaret *Palustrem*, quæ plus adhuc humoris superflui in sese continet.

Queritur etiam, quomodo *Florentina* differat ab *Illyricâ*? Respondeo, neque specie differre, neque solo colore; sed qui utramque in tellure suâ nativâ crescentem viderunt, profitentur differre his conditionibus. 1. *Illyrica* bis floret, *Hetrusca* semel. 2. *Hetrusca* radix & extus & intus est alba; *Illyricæ* verò foris saltem alba; intus subruffa.

Dixi superius §. 4. à *Diosc.* scriptum esse *lib. 1. cap. 1.* *Iridis* radicem esse τῇ γένει πυρωτέραν. Pro ea voce interpretum quidam legendum censent, πικρότεραν, id est, *amarior*. Eam suam correctionem probabilem faciunt multis conjecturis. 1. Cum amara sit revera *Iris*, mancus foret *Diosc.* si tam nobilem ejus qualitatem transilisset silentio. 2. Ipsa vox πικρότερον tam significat amarum, quam acre; ut liquet ex *Theophrast. lib. 6. caus. cap. 13.* scribente, *Vinum vetustum πικρότερον.* Est vero id vinum amarum juxta ac acre.

Satius tamen fuerit, meâ sententiâ antiquum illud πυρωτέρον retineri in codice. Enimvero (quod 1. dicebatur à correctoribus) tantum abest, ut amaror sit nativa qualitas in iride commendanda, ut potius si qua est radix *Ireos* amarore insignita, ea à bonitate debitâ judicetur recedere plusculum. Testis est *Diosc.* ipse, *Iridem Libycam* rejiciens quod amara sit.

Testis *Gal. lib. 1. ant. c. 12.* conferens eandem *Libycam* amaram cadaveri, & *Illyricam* non amaram corpori vivo. Ad 2. Includat sanè τὸ πικρότερον significatum utriusque qualitatis, tam acridinis, quam amaritiei, πυρωτέρον vero notet solam acridinem, nulla certè necessitas cogit, ab antiqua lectione recedere, & τὸ πικρότερον infarcire loco πυρωτέρον, quoniam, ut dixi, in *Iride*, neq; amaror evidentior acridine, neq; tantæ dignitatis, ut proinde correctione opus sit; cum inter vitia *Iridis* habeatur prævalens amaritudo,

LEUCOION BULBOSUM.

I. N O M E N.

A Λευκόν, Græcam esse vocem, cuilibet notum est: λευκόν ἴον, quasi dicas, *albam violam*. Sicuti vox *Viola* distinctissimis floribus communis est, ita & *Leucoij*. Videntur mihi antiqui, suaveolentes quosq; flores generatim *Violas* appellasse, cujuscunque etiam forent generis, quasi *vi oleant*. *Virg. Ceiri:*

Et Viola omne genus, id est, flores omnes odori. Hinc factum quod *Virg. & Horatius Viola* adscripserint tam diversos colores, *nigrum, purpureum, pallidum, &c.* *Eclog. 10.*

tibi candida Nais

Pallentes violas, & summa papavera carpens.

Ibid. Et nigra viola sunt & vaccinia nigra.

Quod desumptum ex illo Theocriti:

Καὶ τὸ ἴον μέλαν ἐν πικρῇ ἀρχαπτὰ Ἰάκινθῳ.

Horat. l. 3. c. 10.

Et tectus viola pallor amantium.

Id generale violæ nomen hodie-num attribuitur, *Viola Martia, lasmino, Viola Calathiana, Mariana, matronali, &c.*

Ad idem Exemplum nomen *Leucoij*, seu albæ violæ impositum est distinctissimis plantis. Enimvero generatim eo designantur omnes violæ, quæ primæ flores suos proferunt, ubi aura tepidior cepit spirare mox ab hyeme.

Sigillatim vero, 1. *Leucoion* dicitur *fruticulus*, radice fibrosa, cujus variæ sunt differentia, non solum in colore florum, purpureo, pallido, carneo, flavo; sed & simplicitate, ac plenitudine, & magnitudine florum, loco natali, &c. *Pottnegelsten/gelbe Vielfen/Reyri/violiren/stofflieren*, id est, *stockvioliren*.

2. *Leucoion* est *plantula bulbosa*, prima ferè omnium florens, hyemis exitu, de qua jam sumus solliciti. Ea *Narcisso* congener & similis, à lilio adjectitium nomen accepit, quoniam candidissimo colore lilium exprimit, nisi quod mucro foliosorū in flore, luteo quodam virore paululum est infectus, abs qua nivea albedine vulgariter appellatur.

Λευκοναρκισσολίριον; *Leuconarcissolirium*.

Leucoion bulbosum. Narcisso-Leucoion.

Viola alba bulbosa.

Narcissus hybernus: Martius.

Germ. *Zeitlosen/Endelosen/Weilachen/Winter oder Sommer Dohren/ Sommer Sorekens/Schnee Vielfen.*

Hornung-Merk-Aprillblumen.

II. DIFFERENTIÆ.

I. **A** *Tempore*; *Leucoion* aliquod Vernalium præcox: aliquod Autumnale serotinum.

- II. *A floris foliolis*, τεῖνον, ἐξάκνον.
- III. *A florum magnitudine*: patulum, majus: clausum, minus.
- IV. *A colore*. Album, cœruleum.
- V. *A foliis*. Latifolium, Juncifolium.
- VI. *A Patria*. Germanicum, Hispanicum.

III. SPECIES.

LEUCOION LATIFOLIUM.

- I. **L**eucoion vulgare; præcox; vernum; floribus lacteis; quorum mucro flavo-viridibus maculis tingitur, ἐξάκνον. Germanicum.
- II. *Leucoion idem floribus majoribus patulis*: Bohemicum.
- III. *Leucoion pleni- seu multiflorum*: Hispanicum.
- IV. *Leucoion bulbosum, præcox, floribus albis*. τεῖνον; minus.
- V. *Idem majus*.
- VI. *Leucoion ἐξάκνον cœruleum*.
- VII. *Leucoion bulbosum, autumnale, majus*.
- VIII. *Idem minus*.

JUNCIFOLIUM.

- IX. **L**eucoion præcox, vernum, album, minimum.
- X. *Leucoion unico juncæo folio*.

IV. VIRES ET USUS.

PATRUM nostrorum ævo primum cognosci cæpta est hæc Planta. Antiquis invisæ & indictæ; Unde de facultatibus illius nihil memorabile dicere habeo. Oblectamenti ergo educatur in hortis.

V. CULTURA.

NON postulat operosam culturam, sed quovis solo, etiam inter stratos lapides provenire hos flosculos vidi. Umbram vehementer amat. Solent fere bulbi Autumno positi non dare flores sequenti vere; sed post annum demum, interdum tamen dedisse observavi.

LILIUM CANDIDUM.

UOD multis herbarum florumque accidit, eorum nomen ampla verbi potestate, antiquitus impositum esse distinctissimis Plantis, sicuti paulo ante monuimus de Leucoio & Viola; eandem sortem & Liliū expertum est. Cujus vox generali & licentiosa usurpatione ascribitur omni flori commendabili; quo sensu accipi debent illi *Virgilij* Versus *Eclog. 2.*

Huc ades ô formose puer: tibi lilia plenis

Ecce ferunt Nympha calathis.

Et Æneid. 6. manibus date lilia plenis.

Eadem acceptio sacris quoque litteris est usitata, tum passim, tum in *cantico Salomonis. c. 2. v. 16. Dilectus meus qui pascit in liliis*, id est, floribus omnigenis delectabilibus. *Et c. 4. v. 5. similia sunt ubera tua hinnulis gemellis capreae, pascentibus inter Lilia*, id est, inter herbas & flores gratos, *lib. 4. Esdr. cap. 2. v. 19. promittit Jehova daturum se populo suo montes ingentes septem, abundantes rosis & liliis*, id est, varijs florum & herbarum generibus. Sed *strictius* aliquanto *lilium* significat peculiares plantarum species, ut jam mox dicam.

Græcis est *κείνον, λείριον; λείριον*. Eadem libertate, & privilegio, quo Latini Lilio, etiam Græci usi sunt suo *λείριον*; ex voce appellantes omnem florem amabilem, cujuscunque etiam speciei. Testes sunt *Eusta. Hesych. Suidas, Etymolo. Pollux*. Qui postremus etiam *Homerum* citat in hanc rem. Talis est *λείρις* acceptio apud *Theoc. Eidyll. 19.*

Ἡ ὅπου τ' ἐκ λειμῶν ἔϋπνον αὐτὸ λείριον κέρσσει.

Hinc *λειρόεις*, non solum *liliaceus*, sed & *suavis, formosus*. *Homerus* dixit *λειρόεσσαν ὄπην*: Et *Apollo* vocatus *λείριον*, suavis.

Cæterum *lilij* vox presso significatu comprehendit subsequentes plantas. 1. *Lilium candidum*. 2. *Lilium cruentum*, aut croceum. 3. *Lilium intortum* seu cymbalum, quod & *Martagon*. 4. *Liliasphodelum*. 5. *Narcissum*, sic enim *Theophr. l. 6. cap. 6. Hist. de Narcisso* loquens, *ὁ δὲ νάρκισσος ἢ τὸ λείριον*. Οἱ μὲν γὰρ τὸ τοιοῦτον, οἱ δὲ κείνο καλεῖσιν. 6. *Lilium convallium*. 7. *Lilium inter spinas*: quæ duo posteriora bulbosa non sunt, neque huc pertinent. De cæteris porro agemus.

Lilium candidum, seu niveum, *Nicandro* dicitur *Ambrosia*.

Alijs *Rosa Iunonia*, *Flos Regius*.

Κείνον, λείριον.

Κεῖνάνθεμον, καλλιέριον.

Germin. weisse Lilien.

II. DIFFERENTIÆ.

LILIUM candidum aliud *nostrate*, aliud *exoticum*.

III. SPECIES.

I. *Lilium album, nostrate*, satis cognitum.

II. *Lilium album exoticum. Bizantinū*: seu *Constantinop. zultanzambach: πολανθές*; cujus

cujus caulis lätitudine palmi, proceritate hominis, proferens flores sæpè ultra 200. candidissimos, & suavissimi odoris.

IV. VIRES ET USUS.

IN RE FAMILIARI. Propter odoris fragrantiam solent matres familias in serijs ac fasciculis, quibus fenestras conclavium ornant, compactis ex herbarum florumque elegantioribus, primas dare lilij candidis. Flos suavissimè olet suo relictus stipiti, neq; manibus multum contrectatus. At contactu jugi fragrantiam perdit. Nimius vero olfactus cerebro solet gravis accidere. Flores autem nondum etiam penitus explicati, sic impositi aquæ, aperiuntur brevi, & plene se dilatant.

Ex floribus destillatur aqua, muliercularum cutim dealbens, nitidasq; reddens tam facies, quam manus.

IN RE MEDICA. Tum externo, tum interno usui medico serviunt liliorum folia, flores, bulbi, semina.

Externè. Folia vel sola, vel aceto ac melle temperata, utiliter imponuntur *ambustis* Erysipelati, & pustulis biliosis. Iisdem prodest pulticula confecta ex semine & folijs.

Ex floribus oleo maceratis paratur oleum *lirinum* vel *susinum* (σῆσον apud Phryges est *Lilium*, aut flos in genere; unde *Susa* regio Persarum, dicta ab amcenitate) notissimum Pharmacopolijs, cujus usus uti frequens, sic probatus est in multis affectib. in emolliendis induratis nervis: uteri duritie, omnibusq; tumoribus mollesciendis. Eodè oleo gravidarum, jamjam partituidini se accingentium, venter & membrum inungitur, & obstetrix id semper in parato habent, eoque perungunt manus.

Eadem præstant radices, imo folia, similiter oleo macerata.

Radices commodè adhibentur illis affectibus, qui sine morsura exsiccari desiderant. *Vulneribus* magnis ad initia nervorum applicantur utiliter.

Ex succo Radicum oleo amyg. amar. & ceræ paxillo, paratur unguentum tollens faciei maculas.

Radix earum sub cineribus tosta cum oleo olivarum, medetur *ambustis*, seu igni seu aqua fervente. Additur quoq; radix gargarismis, & collutionibus oris gutturisque, ubi maturatione deterfioneque opus est.

Interne. Radix cum mulso epota, pellit ex alvo sanguinem concretum, & ventrem lubricum facit.

Oleum Lyrinum clysteribus additur.

Aqua florum stillatitia, cum croco & cinnamomo usurpata, promovet partum, secundinas pellit: Etiam gutturis vitia tollit.

V. CULTURA.

SI eximendi sunt è terra Liliorum bulbi, fiat id circa Jacobi diem: Et protenus, aut paucis diebus interpositis, reponantur.

Propagationem Liliorum tribus modis fieri, proditum à scriptoribus. 1. *Lacryma*. 2. *semine*. 3. *bulbis*. Theoph. l. 1. *caus plant. cap. 4.* autor est, mirabili ratione *Lilium* propagari per succum aut *Lacrymam*. Ejus rei cum in nullo unquam vegetabili Exemplum

simile spectetur, & periculum his in locis factum, id vanum ostendat, pro figmento à nobis habetur.

2. *Semen* quidem Lilia alba ferre dicuntur. Ego autem in hortis tulisse maturum nunquam vidi. Nimirum cadit flos absq; fructu, seu semine; cadit δὲ τὴν ἑπερβαλόντων ὑπόπτῃ. Per naturam enim humida est, & pinguis liliorum planta. Et major adhuc ex hortis humiditas accedit. Ajunt verò caulem abscissum, suspensumq; in conclavi, tandem dare semen maturum. Id fortassis fit, quia caule resecto siccatur pars suprema, quæ fructui destinata est: & quia caulis juxta radicem abscinditur, subministratur ex illo alimentum succusq; semini. Nam seu nullum alimentum detur, seu nimium & nimis humidum detur, fructus non perficitur.

Porrò semen in conclavi perfectum & maturatum, (si ea fama vera est) etià ipsum vix aptum est sationi: Aut si seratur, moram multorum annorum postulat, antequam adolescat in plantam floriferam.

3. Faciliter, & promptè multiplicantur lilia per adgnatos *bulbulos*, *nucleosque* aut *semina* bulborum, quæ sigillatim telluri commissa ad Autumnum progerminant, & hac ratione lilium feracitate multas alias plantas superat.

In *Horticultura nostra* tradidimus productum iri lilia eo colore quem desideras, si vel bulbum maceraris liquore colorato; vel in bulbum immiseris colorem cupitum; vel plantam irrigaris aqua colorata.

Notabis etiam, lilia productura flores successivis diebus, non eodem tempore, si bulbi aliqui profundius, aliqui altius deprimantur in terra.

Modus conservandi lilia in autumnum, aut hyemem talis est. Flores nondum plene explicatos cum scapis suis impone fictili, aut capsulæ lignæ, pice intus obductæ. Exactè clande. Defode in terra. Cum uti voles, exime; & lilia indito in aquam tepidam, ut se explicent.

Lilij hasta, noviter cum flore abscissa, glebæ argillo sæ infixa, in vigore servat diutius florem suum: Quia humor nativus, toti stipiti infusus, convertit se ad superiorem hastæ partem, & digerit materiam floris, etiam nondum perfecti. Tumq; expandit se flosculus, & ex viridialbescit, tum primum digesto humore.

VI. COROLLARIUM.

Coel. Rhodig. l. 6. c. 2. auctor est, cum *Hercules* Immortalitate donatus, à Jove demissus, dormientis Junonis lac fuxisset, & effusa esset aliqua divini liquoris portio per cælum, Galaxiam inde enatam: Non nihil verò cum & terram rigasset, succrevisse inde Lilij florem, qui colore sua præferat primordia. Ea de causa, à Poetis indigetatum est Liliū *Rosæ* vel *Lac Junonis*.

Plinius erudito ac elegantiori artificio, depinxit *Lilium* l. 21. c. 5. unde non possum quin pauca hæc ascribam. *Lilium*, ait, *Rosæ nobilitate proximum; & impositum etiam maxime Rosæ decet*, (id est quod cecinit *Virgilius*, lib. 12. *Aeneidos*.

Vel mista rubent uti lilia multa

Rosæ alba: tales virgo dabat ore colores.)

medio proventu earum incipiens. Nec ulli florum excelsitas major: interdum cubitorum trium: languido semper collo, & non sufficienti capitis oneri. Candore ejus eximius, folijs foris striatis, & ab angustis in latitudinem paulatim sese laxantibus, effigie calathi, resupinis per ambitum labris, tenuiq; filo & semine, stantibus in medio crocis. Ita odor colorq; duplex. Et alius calicis, alius staminis, differentia angusta. Virgil. Eclog. 10. Florentes ferulas & grandia lilia quassans.

Cur grandia vocet, videtur intelligi ex loco Plinij jam laudato; quoniam nulli florum excelsitas major. Equidem flos solis Peruvianus Lilio multo est grandior, ut proinde Gigas florum dici meritis sit. Verum is Virgilij aut Plinij ætate nondum innotuerat.

Cum Lilio solet comparari Virginitas. 1. Ratione decoris. Est enim flos miræ pulchritudinis, ob candorem. Ita virginitas speciosa est puritate carnis, & candore animi. 2. Ratione odoris. Flos lilij quando integer & intactus est, redolet suaviter: Sed confractus & confricatus foetet plurimum. Similiter hominum caro dum intacta & integra per virginitatem permanet, redolet suaviter in facie Dei & hominum; sed dum per luxuriam confricatur, tam spiritualementem, quam corporalem foetorem emittit. 3. Ratione fulgoris. In Lilio aurea quædam grana fulgent, quæ septem hastulis sustentantur, juxta septem candidissima folia. Ita septem virtutibus (quæ septem folijs respondent) pie virgines ornatae sunt: Justitia, temperantia, fortitudine, prudentia, fide, spe, charitate: juxtaq; cum istis possident septem grana aurea, id est, sancti spiritus dona, seu sacrum septenarium, sapientiam, scientiam, intelligentiam, consolationem, pietatem, timorem, constantiam. Hæc legisse me aliquando memini in Summa Geminiani prædicatoris.

Salvator noster Iesus Christus, Matthæi c. 6. & Lucæ c. 12: sic inquit: Καταμάθετε τὰ κέρα τὰ ὁ ἀρχεῖ, πῶς αὐξάνει λέγων ὑμῖν, ὅτι τὰ δὲ Σολομῶν ἐν πύσῃ τῇ δόξῃ αὐτοῦ παρειβλέπετο ὡς ἐν τέτων. Hic Dominus tam admirandam facit pulchritudinem Liliorum, ut ne quidem Salomon cum omni suo splendore & ornatu, cum illis comparari mereatur. Primo aspectu hoc suspiciendum pulchritudinis artificium non incurrit oculos. Sed si quis novum catoptri genus, quod res minutas ante oculos proxime positas aggrandescere facit, usurpet; & per id contempletur stamina illa exilia; itemque filamenta, & fissuras lilij, fatebitur nulla humana lingua, illam elegantiam, illud miraculum, efferri ac satis prædiciposse.

In Veteris Testamenti codice, sæpè numero memoria injicitur lilij. lib. 2. chron. cap. 4. Salomon lacum parari curat, cujus labrum simile dicitur labro calicis aut floris lilij. German. Versio habet: Und sein Rand war wie eines Bechers Rand/ und eine aufgegogene Rose. Id puto inconvenienter translatum. Calicis enim labra suprema, nequaquam figuram gerunt Rosæ apertæ; quippe quæ distinctæ pluribus folijs divaricatur, neutiquam connatis neu cohærentibus. Multo aptius comparantur hæc labra lilio, quod folijs constat, infernè angustè rotundis, superius leniter extrorsum inflexis, adeoque repræsentantibus formam pulcherrimi calicis.

Lib. 4. Esd. v. 24. dicitur Jehova ex floribus omnibus sibi elegisse unicum Liliū, per quod mysticè haut dubio intellectus est purissimus ille ab omni labe delictorum, Dei & Mariæ filius.

Alibi in veteri Test. Loca plurima occurrunt, in quibus, si Iunio, Tremellio & LXX. interpret. credendum, de Lilio sermo instituitur. Germ. autem versio ubivis Rosas posuit loco Liliorum. Cant. Salom c. 4. v. 5. *labra ejus similia Lilijs.* Germ. den Rosen. Osea cap. 14. v. 5. 6. *Ero velut Ros Israël, Florebit ut Lilia.* Germ. Wird blühen wie eine Rose. Quantum à lilio distet Rosa, nimis notum est. In fonte Hebraico positum est vocabulum *רזרז* derivatum à *רז*, quod Homonymum est, significans, 1. sex, seu numerum senariū. 2. Byssum, nobile illud telæ genus. Byssus autem cum candore niveo præcipuè sit commendabilis, eam ob causam LXX. & Tremell. verterunt Liliū, quo nullus est flos candidior, magisq; niveus. Interpretem autem Germanicum, qui Rosen vertit, dicerem respexisse ad numerum senarium, quasi totidem foliolis flos rosa constaret. Sed partim nulla est rosa senis folijs instructa; omnium simplissimæ quinam habent; cætera plura; partim quia ita quivis flos alius, senis donatus foliolis poni potuisset in Germanico. At verò locum illum cantic. c. 5. v. 13. *Labra ejus similia liliis,* malim per Rosas, quam per lilia ego interpretari. Labra enim non alba (qualis color liliorum) sed rubella, & rosea, (qualis rosarum rubrarum) commendari solent & amari.

CAPUT XV.

LILIUM CRUENTUM.

I. NOMEN.

Lilium hoc à colore, quo insignitur, nuncupatur, *croceum*, *cruentum*; *purpureo-croceum*.

Bulbus cruentus Hippocr.

Cosmosandalus.

Hyacinthus Poetarum, falso.

Hemerocallis; Martagon. Utrumque perperam.

Gelbe Lilien.

II. DIFFERENTIÆ.

I. **A** *Colore. Cruentum; Croceum; Aureum.*

II. *Ab accrescentiis, Bulbiferum in caule; non bulbiferum.*

III. *A magnitudine, majus, minus &c.*

III. SPECIES.

LILIUM CRUENTUM NON BULBIFERUM.

I. **L** *Lilium purpureo-croceum; Cruentum; Majus; multiplici flore.*

II. *Idem minus multiplici flore.*

III. *Lilium cruentum majus, simplici flore.*

IV. *Idem minus simplici flore.*

V. *Lilium Phœniceum dilutum, vel puniceum majus.*

VI. *Lil. polyanthes, colore sandycis, aliquando flores ferens LXXXIV.*

LILIVM CRVENTVM.

VII. *Lilium cruentum bulbiferum: latifolium: majus.*

VIII. *Idem majus angustifolium.*

IX. *Lilium cruentum bulb. minus.*

X. *Lilium bulbiferum incanum.*

IV. VIRES ET USUS.

DE facultatibus Lilij cruenti nihil adhucdum cognitum est, præterquam quod ante fenestras ornatus gratia collocetur, credibile est radices emollire, & abscessus maturare.

V. CULTURA.

Liliorum horum proventus, in his regionib. culturâ quæ bulbosis cæteris communis est, opus habet. Alibi terrarum nascuntur inter segetes. Apud nos nonnisi in hortis.

Lilia bulbifera, præter has caulium suas verrucas, aliud nativum semen ferre dicuntur, ut Lilia cætera; sed de cujus seminatione idem hic censendum, quod *capite præced.* de lilijs albis monuimus, per bulborum appendices commodè propagantur.

CAPVT XVI.

LILIVM INTORTVM seu CYMBALVM.

I. N O M E N.

Illic floribus reflexis, peculiari nomine *Martagon Chymistarum*, vel *Martagon Pomponij* nuncupatur. Credo equidem ab indoctis Chemicis, nomen τὸ μάργον excogitatum esse, quippe quod nec apud Græcum, nec Latinum scriptorem ullum probatum ex Præcæcis invenitur.

Lilium montanum: sylvestre.

Hemerocallis, quasi unum diem servans florem suum vegetum: (*Theophr.* habet ἡμεροκαλές.) Cum enim in hortis seratur ad coronamenta, scribit de eo *Theophr. l. 6. cap. 1. Hist. 5. π. ὀλίγον τὸ ἡμερον αὐτῆς. ὅπερ σχεδὸν ἐν τοῖς σεφραντικαῖς ἐστίν, οἷον ῥοδωνιά, ἰωνιά; διὸς ἀνθεῖς, ἀμάρακτος, ἡμεροκαλές.* id quod *Plin. l. 21. cap. 10.* vertit: *Et tamen folio coronant; Iovis flos, amarus, hemerocales, &c.* Sed hæc proprietas nescio an huic Lilio conveniat, quod per multos dies, non solum super caulem suum in hortis, sed etiam decerptum immarcedum servatur.

Asphodelum vel *Hyacinthum Poetarum* qui vocant, nimis ablucinantur.

Nos appellamus à figura *Cymbalum*. Græcè κεινάνθημον, κείνον ἄγρον. *Diosc. German. Lilien von Calverien.*

LILIUM INTORTUM seu
CYMBALVM,

Cymbler, Singler, Krullillen.

Goldwurz, Heydnischblumen.

Ipse Vulgo; quam vocem ego à rudi, & omnis litteraturæ ignaro homine introductam autumo: qui cum fortè videret transmissi bulbi inscriptionem, *Li. pe.* vel, *Li. pu.* id est, *Lilium peregrinum*; vel, *lilium purpureum*: ipse postidea florem, totamque plantam appellavit *Lipe*, quod nomen hodiernum apud plebem retinet.

II. DIFFERENTIÆ.

- I. *A foliis*; aliquod Cymbalum est latifolium; aliquod angustifolium.
- II. *A colore*: purpureum: obsoletum: punctatum: album; spiceum, miniatum.
- III. *A numero florum*, *πολυανθές*, uniflorum.
- IV. *A magnitudine*, majus, minus.

III. SPECIES.

CYMBALUM LATIFOLIUM.

- I. *Cymbalum purpureum*, aut flore purpurascente: variis punctulis ruffis maculato: non hirsutum.
- II. *Cymbalum purpurascens saturatè*, hirsutum, maculatum maculis luridis.
- III. *Idem sine maculis*.
- IV. *Cymbalum rubeum foris: intus album, maculosum*.
- V. *Cymbalum niveum prorsus, sine maculis*.
- VI. *Cymbalum niveum cum maculis*.
- VII. *Cymbalum miniatum: zuphiniare: Lilium Bizantinum*. Flori color est elegans minij, aut ceræ rubræ recentis; totus sui similis, sine omni macula.
- VIII. *Idem coloris aliquanto dilutioris, neque tam intense rubentis*.
Discrimen inter hæc duo Cymbala miniata id deprehenditur; quod cui flos dilutior, ei folia & caulis viridiora; cui flos saturatius tinctus, ei folia & caulis ferè atropurpurea.
- IX. *Cymbalum purpureo sanguineum, totum πολυανθές*.
- X. *Cymbalum pyramidale, moscatum, novum, multiflorum, sæpè flores ostentans in uno caule plusquam centenos*.

ANGUSTIFOLIUM.

- XI. *Cymbalum rubrum præcox*.
- XII. *Cymbalum miniatum præcox: graminifolium; inodorum*.
- XIII. *Cymbalum miniatum præcox, odorum*.
- XIV. *Cymbalum flore flavo maculoso*.
- XV. *Cymbalum flore flavo non maculoso: ubique sibi simili*.

IV. VIRE ET USUS.

Domesticus usus Cymbalorum, est ad ornamenta. Nullum ex toto censu, tam diu immarcidos servat flores, quam quod miniatum est. In medicina easdem virtutes non-

res nonnulli radicibus martagonis adscribunt, (prædentes Galeni auctoritatem,) Lilio albo.

Itali circumforanei ex bulbis aquam destillant, quâ medentur *ambustis*, vel contusis membris.

Sunt qui asseverant, radices intus assumptas expellere *urinam*, usq; ad sanguinem.

Plæræq; cymbalorum species ingrati, imo fœtidi sunt odoris, paucis odoratis exceptis; nullum tamen tetrius olet candido punctato.

V. CULTURA.

PROpagatio Cymbalorum duplex est. 1. *Per semen*. 2. *Per adnatos bulbos*.

1. *Semen* ante hyemem terræ commissum, intra quatuor, v. vi. annos, flores iterum largitur, notabili varietate ut plurimum differentes à matribus. Pauci parentum, similes fiunt.

2. Commodissima multiplicatio est per *Bulbos adnatos*, qui circa Jacobi diem eximuntur, sed diu extra terram servari nequeunt; Quin protenus sunt reponendi. Vehementer his bulbis infensæ sunt formicæ.

C A P V T XVII.

M O L Y.

I. NOMEN.

Μλυ, τὸ δὲ τὸ μωλύνει τὰς νόσους, quia demulcet, ac amolitur morbos. Nominis hujus primus auctor est *Homerus Odyssæ.* describens plantam quandam radice nigra, flore lacteo, difficulter è terra exemptilem, præstantē contra incantationem & veneficia, de qua in *corollario*.

Qui sequuti sunt *Homerum* Botanici, eandem hanc vocem retinuerunt, & applicuerunt plantis alijs, quas putarunt ab Homericis Moly non multum differre, quarum nos has invenimus differentias.

II. DIFFERENTIÆ.

I. *A solo natali*. Moly aliud nostratē, aliud exoticum.

II. *A folijs*, latifolium.

III. *A florum colore*, candidum, flavum, purpureum.

III. SPECIES.

M O L Y L A T I F O L I U M.

I. *Moly liliofolium*, lilioflorum, *Pancratium* quorundam, flore candido.

II. *Idem* flore subrubente.

III. *Moly Indicum*.

IV. *Moly Africanum*, umbella purpurascēte.

V. *Moly latifolium Hispanicum*, purpureum.

M O L Y.

VI. *Moly exoticum, floribus albo-viridibus.*

VII. *Moly latifolium luteum, allij odore.*

TENUIFOLIUM.

VIII. *Moly umbellatum. Dioscorideum; μωλὺ Galeni Lib. 7. simpl. med. nisi fore ibi corrupta est lectio pro μωλὺ.*

IX. *Moly humile; χαμαὶ μωλὺ, folio gramineo.*

X. *Moly Pesarense, caule triangulo.*

XI. *Moly minimum, flore albo.*

XII. *Moly floribus reflexis: serpentinum.*

XIII. *Moly moscatum, perpusillum.*

XIV. *Moly novum Hondianum, cujus bulbus vix æqualis nucleo avellanzæ; folia semijuncæa, id est, si duo juxta ponantur, perfectum juncum efformantia. Flos pro ratione Radicis grandis, è quo alius adhuc caulis altius surgit, ornatus bulbulis plurimis.*

IV. VIRES ET USUS.

Ignorantur τῶν Molyos virtutes. Si ex odore & sapore licet conjectari, allio aut porro non est dissimile.

V. CULTURA.

Nihil peculiare sibi postulat.

VI. COROLLARIUM.

Homerum primum in scenam produxisse τὸ Μωλὺ, jam indicavimus. Locus est libro
 I O. Odyss.

Ως ἄρα Φωνήσας πῶρε Φάρμακον Ἀργεῖ Φόντης.

Ἐκ γάλακτος ἐρύσας, καί μοι φύσιν αὐτῆς ἔδειξεν.

Ῥίζη μὲν μέλαν ἔσκε. γάλακτι δ' ἔκκελον ἄνθος.

Μωλὺ δ' ἢ μὲν καλέεσσι θεοὶ, χαλεπὸν δ' ἐτ' ὄρεϊ σκεῖν

Ἀνδράσι γε θνητοῖσι. Θεοὶ δέ τε πάντῃ διώοντι.

Non ego me nunc anxie macerabo, ut inquiram aut inveniam, qualis hæc sit planta? & annos eam vel oculis, vel manibus usurpemus? Nullus dubito, quin sit inventum & figmentum poeticum, qualia apud Homerum plurima, imo plæraque. Plin. l. 25. cap. 4. passus est sibi persuaderi, etiamnum hodie crescere illud *Moly Homericum*, non solum in Arcadia, sed & Italia. Verum fuit ille, ut in alijs multis, sic etiam hic nimis credulus. Sic habet Plinius: *Laudatissima herbarum est Homero, quam vocari à Diis putat Moly, & inventionem ejus Mercurio assignat, contraq; summa veneficia demonstrat. Nasci eam hodie circa Pheneum & in Cyllene Arcadiæ tradunt; specie illâ Homericâ, radice rotunda, nigraq; magnitudine cepæ, folio scyllæ. Effodi autem difficulter. Græci Auctores florem hunc luteum pinxere; cum Homerus candidum scripserit. Inveni è peritis Herbarum medicis, qui & in Italia eam nasci diserent, afferrique Campania mihi aliquot diebus effossam inter difficultates saxearum, radicis xxx. pedis longæ: ac ne sic quidem solidæ, sed abruptæ. Hæc Plinius.*

In Homericis *Moly* duo notatu digna: 1. Difficulter, & non nisi à Dijs erui è terra. 2. Tollere ac avertere incantamenta & veneficia. 1. Non longe abiero, si dicam hoc *Moly* affine esse Plantæ illi, quam Josephus describit l. 7. cap. 24. & Baaras indiget, (quæ & ipsa

haut dubio superstitionis Judaicæ foetus est:) Ei memorat radicem esse vespere instar flammæ lucentem; quæ, si quis eam evellere cupiat, tamdiu fugiat, quousq; super eam urina aut menstruum mulieris effundatur: Quin etiam tunc si quis eam tetigerit, pro-
tenus mori hominem, nisi jam ante similem radicem de manu pendētem habeat. Tam
esse difficilem eradicatu.

2. Porro hanc radicem Dæmonia, incantationes, & veneficia, saltem leviter admo-
tam, abigere ait.

Similes fabulas circumforanei impostores, fabulari solent de sua radice, seu potius
de unculo *Alruno*.

Autor *Priap.* mysticè interpretatus est *Moly* Homericum *Epigr.* 65. de genitali mem-
bro Ulyssis, è quo *μελανοτέλαχωμένω* lacteus exivit humor, quo Circes hostilem ani-
mum facile potuit Heros ille flectere:

Hic legitur radix, de qua flos lacteus exit;

Quem cum Moly vocat, mentula Moly fuit.

C A P U T X V I I I .

N A R C I S S U S .

I. N O M E N .

Ribuuntur à Botanicis *Narcisso* appellationes: quædam *generales*; etiam
ad alios flores plantaq; pari jure pertinentes: quædam *speciales* & propriæ.
Generales hæc sunt.

1. *Λείριον*: *Lilium*. *Diosc. l. 4. c. 155*: *Εἶναι καὶ τὸ ὡς πρὸς τὸ κελίον, λείριον*
ἐκάλεισαν, vide *cap. xiv. §. 1*. Fortassis *Ovidius* eam ob causam *Narcissi* pue-
ri genitricem, (qui puer in florem hunc cognominem conversus fingitur), facit *λείριό-
πην*, id est, similem Lilio quoad faciem.

2. *Αυτόχρως*, apud eundem *Diosc. d. l.* cuius Etymologiæ originem petit *Marcellus* ex:
Theophrasto, *στῆ* (flos *Narcissi* & semen) *ἐκ πίπλων ποιεῖ βλάστησιν αὐτόματον*, id est, ex semi-
ne deciduo sponte nascitur. Sed innumeræ herbæ idem nomen sibi vendicabunt, qua-
rum ex semine, sponte cadivo, annua est generatio, multo etiam promptior, multoq;
locupletior quam *Narcissi*, qui utut magna industria satus, vix generatur, & vix intra
multos annos perficitur. *Calendula*, *Borrago*, *parietaria*, *papaver* &c. majori merito fo-
rent *αυτόχρως*.

3. *Βολβός ἐμελικός*, *Bulbus vomitorius*. Ciet quidē vomitum radix *Narcissi*, sed multii
alii *Bulbi* similiter, & vehementius. Est vero alius quidam verus *Bulbus vomitorius*,
speciatim dictus, descriptus à *Diosc. lib. 2. c. 160*. *Specialia* & propria nomina hujus plan-
tæ sunt hæc.

Narcissus nomen indeptus; seu à puero; qui in eum florem mutatus creditur; de quo
in *Corollario*; seu à *νάρκη*, torpore, quia torpidas capitis gravitates, & dolores facit, testib.
Plin. l. 21. c. 19. & *Plutarch. con. 3. cap. 1. symp.* cuius hæc sunt Verba: *Καὶ τὸ Νάρκησος, ὡς ἀμ-
βλύνον*.

NARCISSUS.

βλόνον τὰ γένεα, καὶ βαρύτητας ἐμποιῶν τὰ ναρκώδεις. Διὸ καὶ Σοφοκλῆς αὐτὸν δὲ χαῖεν μεγάλων Θεῶν, τὸ τ' ἐστὶ, τὸ χθονίων σφάινωμα πρὸς τὴν γένεα. Vocavit eum Sophocles magnorum Deorum coronamentum, subterraneorum scilicet, qui defuncti & morte torpidi, torpido flore merentur coronari.

Germ. Narcissblölein: Jennetten.

April/oder Märzblumen. Jonquillen.

II. DIFFERENTIÆ.

Tanta est Narcissorum Varietas, ut difficile sit omnes certis differentiis, aut speciebus includere. Nos præcipuas saltem attingemus.

- I. *A solo natali.* Narcissus est domesticus aut exoticus.
- II. *A florum numero.* Uniflorus, multiflorus.
- III. *A plenitudine florum,* simplex, plenus.
- IV. *A Foliis,* latifolius, angustifolius.
- V. *A Colore,* albus, luteus, mixtus, ruber, cæruleus.
- VI. *A Calyce,* oblongo & magno, parvo & angusto.
- VII. *A Tempore;* præcox, serotinus.

III. SPECIES.

In catalogo Specierum Narcissi hunc servabimus ordinem.

Narcissus vel est domesticus, vel exoticus.

Domesticus est vel latifolius, vel juncifolius.

Uterque vel flore simplici, vel pleno.

Omnes varijs pinguntur coloribus: Alij calyce curto, alij prolixo instructi, & vel præcoces, vel serotini.

I. NARCISSUS LATIFOLIUS.

FLORE SIMPLICI.

- I. *Narcissus maximus pallidus.*
- II. *Narcissus maximus cæruleus; medio purpureus; Hispanicus.*
- III. *Idem albicans; benè odoratus, medio-luteus.*
- IV. *Narcissus niveus; serotinus; odoratus; corolla rubea.*
- V. *Idem corolla vel circulo luteo, præcox.*
- VI. *Idem circulo luteo, serotinus.*

Omnes hi, unum florem singulis cauliculis gerunt. Qui sequuntur, super uno stylo plures educant flores.

VII. *Narcissus Orientalis totus albus, major, multiflorus.*

VIII. *Idem totus albus minor.*

IX. *Idem totus albus calyce stellato, & ipse minor.*

X. *Narcissus albus πολύανθος, calyce luteo, suaveolens: maximus.*

XI. *Idem medius.*

XII. *Idem minimus.*

XIV. Nar-

- XIV. *Narcissus Orientalis albus; calyce aureo; pluribus foliolis pleno.*
 XV. *Idem calyce rotundo luteo.*
 XVI. *Idem pallidus.*
 XVII. *Narcissus albus, circulo croceo, luteo, aut aureo; serotinus; polyanthos.*
 XVIII. *Narcissus praecox medio-luteus, gravi odore, calyce fimbriato; Constantinopolitanus.*
 XIX. *Narcissus niveus, calyce flavo, odoris fragrantissimi.*
 XX. *Narcissus sylvestris, luteus; calyce oblongo, Pseudo-Narcissus: Codiaminum, vel Codianum, id est, flore codij, Βολβοκόδιον. Theophr.*
 XXI. *Narcissus luteus multiflorus; Africanus major: Ægyptius d' Angiers.*

Horum omnium maxima est varietas, in foliolis, in tubo; qui vel brevis & capax; vel oblongus & capax: vel angustus. Itemque vel flavus, vel croceus, aureus, rubellus. Denique tubus aut calyx vel est rotundus, vel inflexus, &c.

FLORE PLENO.

- XXII. *Narcissus albo-luteus plenus.*
 XXIII. *Narciss. totus luteus.*
 XXIV. *Narciss. medio purpureus.*
 XXV. *Narcissus totus niveus.*
 XXVI. *Idem totus niveus polyanthes, calyce carens.*
 XXVII. *Narcissus Flore variegato.*
 XXVIII. *Narcissus sylvestris luteus, duplici aut triplici tubo aureo.*
 XXIX. *Idem calyce seu tubo diviso.*

II. NARCISSUS JUNCIFOLIUS.

FLORE SIMPLICI.

- XXX. *Narcissus albus major, autumnalis.*
 XXXI. *Idem albus minor.*
 XXXII. *Idem medio-croceus, & fimbriâ suaverubente.*
 XXXIV. *Narcissus luteus major, oblongo calyce; juncifolius; Africanus; praecox.*
 XXXV. *Idem minor.*
 XXXVI. *Narciss. flore luteo variegato, seu flavo, intercur santibus albis lineis.*
 XXXVII. *Narcissus flore pallido, calyce flavo.*
 XXXVIII. *Narcissus flore rotundo; roseo; Roseo-luteus major,*
 XXXIX. *Idem minor.*
 XL. *Narcissus totus albus; praecox; πολύανθος.*
 XLI. *Narcissus semper florens, totus luteus: Caccini: calyce mediocri.*
 XLII. *Idem maximo calyce.*
 XLIII. *Narcissus montanus; flore fimbriato, flavo.*
 XLIV. *Idem minimus flore albo.*

PETRI LAUREMBERGII
FLORE PLENO.

XLV. *Narcissus aureus multiplex. Anemones forma flore pleno.*

III. NARCISSUS EXOTICUS.

XLVI. *Narcissus Indicus; totus ruber; Latifolius: Iacobæus.*

XLVII. *Idem Indicus ex albo rubescens: Narcissus Garëti.*

XLVIII. *Narcissus Indicus autumnalis maximus.*

XLIX. *Narciss. Illyricus; Liliaceus; Constantinop. Asonzenas de las Indias: Lilio- Narcissus orientalis Platearij.*

L. *Narcissus maritimus. Pancratium floribus rubris, Marinum.*

Reperiuntur præterea in Germania Narcissi alij, latifolij Indici, bulbis maximis; quorum flores adhuc ignoti sunt.

IV. VIRES ET USUS.

IN RE FAMILIARI. Flos coronamenta & sc̃rta exornat.

IN RE MEDICA. Bulbus calidæ siccæque est temperiei. Nonnulli ei easdem cum Croco facultates ascribunt, in consumendo; somnum excitando, attrahendo.

Foris: Commendatur bulbus ad grandia quæque vulnera nervorum contrahenda & consolidanda.

Vix ullum est præsentius remedium, quam pulicula parata ex bulbo, folijs, & floribus Narcissi, in propulsandis doloribus inveteratis *Erysipelatis*. Quæ ipsa quoq; puls juvat eos, quibus inter eundum crus, aut talus dislocatus; aut aliud membrum è nativo situ egressum est.

Ex floribus Narcissi maceratis in oleo olivarum, paratur efficax & celebre *Oleum Narcissinum*, cujus usus in *Vulneribus* recentibus; Itemq; in *colica* tam foris illiti, quam intus per *Clysterem* injecti. Ex ejusdem floribus destillatur *Aqua mirabilis*, præsens remedium *Epilepsiæ*, si eâ nucha caputq; totum calidè abluatur. Sed ad id multo efficacius est *oleum*, quod cum aqua ex floribus exit, & elicitur per artificium chemicum.

Intus: *Diosc.* refert, bulbos Narcissi (forte crudos) comestos vomitum excitare. Rustici eosdem bulbos, tostos sub cineribus, comedunt, quoties *ventriculi rosiones* sentiunt, sibiq; metuunt ab hausto, cum aqua insalubri, veneno.

V. CULTURA.

Magna cura non indigent Narcissi. Solum desiderant humidiusculum; solutum: sæpius loco moti multiplicant suos flores & ex simplicibus redduntur *Pleniflori*.

Propagantur non tam per *semen*, (quod pleniflori non ferunt) quam per *bulbulos*.

VI. COROLLARIUM.

Virgil. l. 4. Georg. vocat *sera comantem Narcissum*. Intelligit autumnalem, qui serius elabente æstate comam suam explicat.

Narcissi fabula talis est. Echo capta amore pueri Narcissi, diu illū est insectata. Sed cum amoris impatientia contabuisset, in solā vocem deniq; cōversa est, Narcissus vero cum

cum adolevisset, corporisq; forma ejus augesceret indies, venit aliquando ad fontem puræ aquæ, è quo cum æstu defatigatus, bibiturus, deflexisset in genua, suam ipsius imaginem in fonte conspexit. Mox desiderio ac amore formæ suæ ita captus, ut cum se nullam comparem similis pulchritudinis indepturum speraret, suo ipsius desiderio tandem contabuerit. Deorum autem misericordia in florem cognominē mutatus est.

Fabula notat hominem sibi vehementer placentem, qui est Narcissus. Echo autem significat jactantiam. Hæc spreta mutatur in sonum, id est, rem inanem. Talis enim jactantia. Rectè igitur Echo amat Narcissum, id est, jactantia philautiam. *Ovid. lib. 3. Fab. 7. metam. prolixè hoc figmentum prolocutus est.*

CAPVT XIX.

ORCHIS SEU SATYRION.

I. N O M E N.

Appellationem primam *Satyrion* dederunt *Panes*, & in *Venerem* *Satyrionum* pro-na *juventus*. idq; non unam ob causam, 1. Quia Dij illi sylvestres, cū *Hama-dryadum* & *Nympharum* grege colludentes per sylvas & prata, hujus plā-tæ radice usi sint, ut robustiores essent in officio virili: Seu 2. quia cum ipsi *Satyr* validi essent, & potentes per naturam ad opus *Venerium*, voluerūt de suo nomine plantam nominare, cujus virtute viri mortales simili potestate dona-rentur. O' *ἄλλοις* Græcis esse id, quod Latinis sunt testiculi, aut colei, notum est. Hujus herbe bulbuli partim similes sunt coleis; partim eorum vim augent in opere natura-lissimo. Hinc Botanici vocant, *Testiculum* seu herbam *Testicularem*.

Priapiscus: à *Priapo* tutelari Hortorum Deo, qui membri sui luculentitate, & ten-sione conspicuus erat, nunquam non pronus in *Venerem*.

Horminalis ab effectu, dum *ὁρμὴν*, impetum stimuli suggerit.

Diosc. scribit à Romanis dici *molorticulum Veneris*, cujus voculæ derivationem ne-scire se, *Marcellus* fatetur. At meo judicio plana aperta q; est. Membrum fœmineum nominari solet *Ortus*, seu *Hortus*, *Ortulus Veneris* aut *Cupidinis*: *Apul.*

Thyrsumque pangant ortulo in Cupidinis.

Hic *ortulus* ut colatur bene, auxilio est *Orchis*, quod ipsum *molere* dicebant Sa-tyrici: *alienas permolere uxores*. Proinde est *Molorticulum Veneris*, quasi herba efficax in permolendo *Ortulo muliebri*.

Ἐντάτιον; dicitur *ἐν τῇ ἐντείνῃ*, ab intendendo & arrigendo.

Ab his appellationib. non abluunt *Belgæ* ac *Germani*: *Rnabentrout/ Rullecken-sfraut/ Brillwurk/ Stendelwurk/ Erdgeil*.

II. DIFFERENTIÆ.

Orchidum seu *Satyrionum* term maxima est rarietas, quæ non ad unum denarium sed aliquot ascendit. Quis omnes enarrare queat? *Cornelius Gemma* sua manu de-

ORCHIS SEU SATYRION.

pinxit xxvi. distinctas species, quibus multo plures adhuc addiderunt *Clusius, Lobelius,* & alij, quæ discriminari hunc in modum possent.

- I. *A folijs. Satyrium latifolium, angustifolium.*
- II. *A maculis. foliis maculosis, non maculosis.*
- III. *A floris figura, referentis muscas, apes, fucos. Itæ est Sphecodes, Melittias; Myodes.*
- IV. *A florum colore. flavum, album, cœruleum.*
- V. *Ab odore, suaveolens; hircinum.*
- VI. *Ab analogia sexus; mas, foemina.*
- VII. *Ab accidenti, militaris, morio.*
- VIII. *A numero bulbulorum, Monorchis, Triorchis.*
- IX. *Ab eorundem bulbulorum figura, simili testiculis certorum animalium, canis, vulpis; hirci; ita est Cynosorchis, Serapias, Tragorchis.*

III. SPECIES.

I. CYNOSORCHIDES.

HÆ notissimæ sunt & maximæ. Testiculi illis duo, supra quos pilosa fibrarum ex-crescentia, quibus tum bulbuli, tum planta nutritur. Inter testiculos unus succu-lentior est & major, alter aridior, ut plurimum depressior. Iste repletus liquore lento, simili albumini ovorum. Sapor est subdulcis aliquantum astringens.

- I. *Testiculus canis, vel Cynosorchis major, princeps omnium; floribus purpureis. Cor. Gemma putat esse Serapiam Diosc. aut Basilicam Syderitidem, vel Erythream; Gunde fuller- lens.*
- II. *Cynosorchis major: floribus incarnatis.*
- III. *Cynosorch. major foliis maculatis; jacentibus; flore purpureo.*
- IV. *Cynosorchis minor maculosa; floribus purpureis.*
- V. *Cynosorch. major. Dodon. secunda. species.*
- VI. *Cynosorch. maculata mas; cognomine Morio. Orchis mas: foliis angustis; flore cor- solida Regalis.*
- VII. *Cynof. maculata foemina; Orchis Delfinia Gemmæ.*

II. TRAGORCHIDES.

Hæ agnitu faciles sunt, ob hircosum & ingratum odorem.

- VIII. *Tragorchis communis, floribus similibus barba hirci. Bockstulles lens.*
- IX. *Tragorchis minor, floribus instar Cuminum. Coriosmites. Coriophora.*

III. ORCHIS SERAPIAS seu VULPINA.

HArum Orchidum flores similes sunt variis insectis, muscis, vespis, culicibus, fucis.

- X. *Orchis culicia major: flore culicem referente: Gall. Moucherau. Bockstulles lens.*
- XI. *Orchis culicia minor, Culices minores: αἰφύλοι.*
- XII. *Orchis fucosa prima, σφραγιδίς; δίσφραγς. Hermaphroditica.*
- XIII. *Orchis fucosa secunda; pluribus foliis in caule, quæ etiam variat magnitudine, & florum colore.*

- XIV. *Orchis melittias: apicularis.*
 XV. *Orchis muscaria: μωδης major: colore turpi purpureo.*
 XVI. *Orchis μωδης, media: colore turpi rubente.*
 XVII. *Orchis muscaria Mompeliensium, flore flavo.*
 XVIII. *Orchis vesparia: foliis maculosis; flore rubro & albo.*
 XIX. *Eadem foliis non maculosis, flore albo.*
 XX. *Orchis major Galericata. Gehelmer/oftt gewapnet Postetullefens.*
 XXI. *Eadem minor.*
 XXII. *Orchis Arachnites, flore simili araneis.*
 XXIII. *Orchis Batrachides: Ranaria: Satyrion hermaphroditicum.*

IV. ORCHIDES MORIONES.

XXIV. *Triorchis mas. Satyrion Morionis, tribus testiculis. Orchis morio. Gottskullesen & Ragwortel.*

V. ORCHIDES NANÆ ODORÆ.

XXVI. *Testiculus odoratus, Orchis spiralis.* Hanc nostrates mulierculæ herbilegæ offitiam vendere solent matribus familias, loco *Antirhini*, ad morbos infantum; vocantque *Orant*. Error est & deceptio.

XXVII. *Orchis nana, tribus aut quatuor testiculis, floribus albis, ad Ideam coronæ dispositis. Triorchis vel Tetrorchis alba. Spiralis autumnalis.*

XXVIII. *Triorchis lutea.*

XXIX. *Orchis spiralis minima; latifolia.*

VI. ORCHIDES NOVÆ.

Clusius septem alias species descripsit, quamvis tota natura non differentes ab his, tamen non omnino etiam easdem. Alias etiam *Fabius Columna. Petrus Hondius* harum primus est autor sequentium.

XXX. *Orchis ἀνθρωποφωρε: anthropophora: Oreades, seu montana, effigie nudi corporis humani. Ital. Donzella: quia flos refert foeminarum Italicarum Ideam, quando illæ lotæ, capita sua & capillos in sole exsiccant.*

XXXI. *Orchis zoophora. Oreades Cercopithecum exprimens. Meerfatte.*

XXXII. *Orchis macrophylla: folia sesquipedem longa, valde lata. Flores sunt tanquam canales, quidam rubelli, oblongi, cum protixa barba.*

XXXIII. *Satyrium novum. Caulis longus sesquipalmm, quem ornant tres vel quatuor atro-rubei flores, aspectu elegantes & rari.*

VII. ORCHIDES PALMATÆ.

Hæ quanquam propriè plantæ bulbosæ non sint, nihilominus ob florum foliorumq; affinitatem; ad *Satyria* reduci se patiuntur. A Botanicis dicuntur *Satyria Basilica*, vel *Palma Christi*. *Handefengfruyt*. *Palma Christi* nomen est ὁμώνυμον, attributum distinctis plantis. 1. Ita dicitur *Rhycinus*, nota satis herba. 2. Hæc *Orchidos* species, de qua jam agimus.

- I. *Orchis palmata pratensis, major, latifolia, Palma Christi major; Satyrium Basilicum. Creusblum.*
- II. *Eadem minor.*
- III. *Eadem angustifolia major.*
- IV. *Angustifolia minor.*
- V. *Palma Christi maculata.*
- VI. *Orchis palmata odorata, caryophyllata.*
- VII. *Orchis castrata: Satyrium eunuchum.*
- VIII. *Orchis palustris, major, maculata.*
- IX. *Eadem media.*
- X. *Eadem minima.*
- XI. *Orchis palustris major, non maculata.*
- XII. *Eadem media.*
- XIII. *Eadem minima.*
- XIV. *Palma Christi, montana, major.*
- XV. *Eadem minor.*
- XVI. *Palma Christi abortiva.*

IV. VIRES ET USUS.

EO lasciviæ devenit humana lubido, ut etiam à satyrijs emendicare non fuerit verita, quod tam ad ganeam facit, quam ad lasciviam.

IN RE FAMILIARI. Esitantur bulbi Orchidum, ceparum instar tosti, coctiq; in aquis, proritandæ libidinis gratia: cui rei jam ante diximus famulari omne genus bulbosum. Alicubi locorum condiuntur saccharo, & esitantur in eundem finem.

Profunt etiam illis qui *macilento* sunt corpore: qui viribus languent à morbo. Nutriunt enim, & corpori non prorsus nullam alimoniam præbent.

IN RE MEDICA. Tam *foris* adhibentur orchides, quam *intus*.

Foris. Bulbi recentes *malignis* impositi *ulceribus*, ea mundant; neq; ulterius serpere patiuntur. *Fistulis* quoq; promptè medentur, & oris *ulcusculis*. |

Si *Apulejo* fides adhibenda, bulbi impositi *clavis pedum* aut manuum eosdem tollunt. Succus cum paxillo mellis *oculis* inunctus, sistit *fluxiones* & *dolores* eorundem.

Intus. Bulbi vino incocti usurpati; à fœminis, mirificè sistunt *profluvium sanguinis menstruum*.

Ex Testiculis satyriorum parantur in pharmacopolijs medicamenta quædam composita, ut *Electuar. Diasatyrium*, aliquot descriptionum, tam ex *Mesue*, quam *Nicolao*, quorum præcipuus usus est in excitanda *Venere*, & promovendo opere naturalissimo. Tum item si quis per incantationes aut veneficia circumventus non potest adversus maritam virili suo munere perfungi.

In parandis *Electuariis Diasatyriis* curiosè dispiciendum, 1. *quas assumas orchides.*
2. *Utrum ex duobus testiculis.*

1. Quanquam Pharmacopolæ nonnulli, indifferenter quibusvis utantur Orchidibus,

edibus, diligentiores tamen cæteris anteferunt Tragorchides. Omnium aptissima & efficacissima sunt Orchides Nanæ odoratæ, quas fecimus *quartam speciem*, quæ proinde ab Italis dici merita sunt *Amor di donna*.

2. Cæterum cum satyrijs ferè duo sint testiculi, nonnullis tres, paucis quatuor; neque omnes ejusdem succulentia, densitatis, duritiei, perfectionis: creditum est, testiculum plenior, & succulentior magis potentem esse ad coeundi opus promovendum, quam alterum floccidum & exsuccum. Ab isto juvari & excitari Venerem: Ab hoc vel extingui, vel saltem sopiri. Rationem diversitatis reddidit *Gall. 8. simpl. med.* Quoniam major radix, multa scatet excrementitia & flatulenta humiditate. Minor calida est & sicca, quapropter contrarias obtinent facultates. Ea causa movit *Galenum*, ut in compositionibus *Diasatyriionis* moneret, non ambos assumendos testiculos, sed eum qui carnosior, & succulentior, abjecto altero.

Uter autem bulbulorum succulentior sit, ostendit non magnitudo, sed densitas & carnositas. Sæpè is qui major, exsuccus est & languidus: Minor verò bene habilis & succi plenus: Sæpè è contra evenit. Quoad vires, palmatæ Orchides parum videntur differre à Satyriis. Earum radices commendat *Dodon. ex Nicol. Florent. ad Quartanam*; adducto *Nicolai* experimento & historia.

V. CULTURA.

Nihil hic singulare, nihil à cæteris bulbis differens.

VI. COROLLARIUM.

DE satyris, unde sibi hæc planta mutuata est appellationem, mira & lubrica referunt poëtæ nostri. Illud miror, nullum prorsus authorem quidquam annotasse de illorum origine ac prosapia: Ubi interim vix aliquis est patellarius Deunculus, cujus non proferatur Genealogia in Tritavum usque & ultra. Cum cæteri Dij gentiles, homines primum fuerint, post ascripti numero Deorum ob memorabile aliquod facinus; satyri ne quidem humana forma digni sunt judicati. Fuere autem haut dubio dæmones mali, impurique spiritus, impuritatis volutabro unicè gaudentes, qui illa specie, qua hodiernum à pictoribus delineatur, capite cornuto, terribili, auribus longis, labiis prominulis, rictu patulo, corpore hirsuto, cauda equina, pedibus caprinis, genitali rigente, toti bovipedes & hirciformes, nulla re magis quam spurcitie se produnt. Finguntur satyri à poetis Bacchi comites, & fideles sociienni. Ebrietas enim & scortationes, ac mœchimonia, duæ sunt nativæ filia, dignæ illo genitore. Derivatur satyri nomen à *σάβη*, id est, membrum genitale. Hinc satyriasis, *σατυριασμός*, notus Medicis affectus, turpissimus nec minus periculosus: Et *σατυρίζειν*, tali prolubio agitari. Satyra etiam carminis genus maledicum, ebuccinandis hominum turpitudinibus destinatum.

Alexander Magnus cum urbem *Tyrum* cinxisset obsidione, somniavit quadam nocte, se eminus videre *satyrum*, cum quo luseret: qui cum apprehendere volentem sapius eluderet; tandem se capi passus esset. Id somnium interpretati sunt vates, dividi oportere nomen *Satyrus*, ut fieret, *Σάτυρος*, id est, *Tua est Tyrus*. Eodem die (qui tum erat ultimus

mus mensis) aruspex *Aristundes* sacra faciens, ex extis divinavit, fore ut ante ejus exitum Tyrus urbs ab Alexandro caperetur. Derisus fuit ab omnibus, siquidem is ipse erat ultimus mensis dies, sed Alexander volens oraculi effatum promovere ac implere, edixit ne quis illum diem pro ultimo mensis, sed tantum pro 27. haberet. Protensusq; jussit urbem aggredi, quæ & ipso illo die expugnata fuit. Sed hæc ἐν παρόδῳ.

C A P V T XX.

ORNITHOGALUM

I. NOMEN.

Oρνιθόγαλον, si vocis compositionem spectes, sonat lac Gallinae, aut lac avis: cujus Etymologie rationem ego me non intelligere fateor. Solent quidem homines lautissima fruente fortuna, lac gallinae sibi polliceri; sed figurata loquendi licentia. Quid revera flos hic cum lacte, aut cum gallina commune habeat, præter nudum nomen, non reperio. Si quis per jocum alicui daturum se stipularetur lac gallinae, posset hanc plantam ex horto aut agris petitam, proferre & offerre. *Marcellus* putat colorem candidum floris, lacti æmulum, ei appellationi ansam dedisse. Verum neq; flos Ornithogali prorsus lactei est candoris; quippe foris viridis, intus quædam antenus albus; neque omne Ornithogalum lacteis, sed quod apud nos frequentissimum est, luteis floribus exornatur.

Alij sic dici volunt ob colorem lacteum, similem ei qui in alis aut ovis avium. Sed nihil ad hanc nomenclaturam pertinent alæ, quæ in centies millenis animalibus albæ non sunt. Nihil etiam huc ova.

Appellatur alias *Bulbus Leucanthemus*: *Edulis*. Gall. *Oignon blanc*, *champestre*. Germ. *Belsaijun*/Aker oder Feldzwibel.

II. DIFFERENTIÆ.

- I. A colore florum, Ornithogalum est album; flavum.
- II. A quantitate: majus, minus.
- III. A florum positu, umbellatum; spicatum.
- IV. A patria, Germanicum; Narbonense.

III. SPECIES.

- I. Ornithogalum flore albo, majus, umbellatum. Ital. *Hyacintho de Patre nostro*.
- II. Idem medium.
- III. Idem minus.
- IV. Ornithogalum floribus subcæruleis.
- V. Ornith. flore albo spicatum; cujus spica sæpè ultra 100. flores continet. Majus; latifolium.
- VI. Ornith. album spicatum majus angustifolium.

PETRI LAUREMBERGII
ORNITHOGALUM.

VII. *Ornith. spicatum flore luteo.*

VIII. *Ornith. spicatum flore virescente albido.*

IX. *Ornith. ceruleo pallidum.*

X. *Ornith. luteum campestre: minus: vulgare.*

XI. *Ornith. luteum majus.*

XII. *Ornith. luteum omnium minimum.*

XIII. *Ornith. latifolium Æthiopicum: promontorii ἐν Ἰνδῷ.*

XIV. *Ornith. Arabicum: Vngarorum weiß Hyacinth.*

IV. VIRES ET USUS.

PRÆCIPUA ornithogali usurpatio est inter fercula, & in arte culinaria.

Diosc. scribit bulbum ad panum materiam, inter alia, antiquitus assumi solitum. Rustici Itali bulbos Ornithogali albi, coctos sub cineribus, loco castanearum comedunt. Certè in annonæ caritate valde expetuntur. Nam diu conservari possunt in aere, citra corruptionem.

Ex Ornithog. luteo campestri vulgari sapidissimum *Acetarium* paratur. Bulbuli coquuntur in aqua: detracta cuticula apponuntur cum pipere, aceto, oleo.

Bulbos porci impense expetunt, neque facile abigi se patiuntur ab agris, in quibus eorum proventus.

Usus medicus nondum prorsus innotuit. Alibi Ornith. bulbus imponitur recentibus vulneribus.

V. CULTURA.

NIHIL sibi peculiare postulat à reliquis bulbis Ornithogalum. Campestre luteum maxima luxuria provenit inter segetes: & floret ac effoditur priusquam segetes altius assurgant.

Ornith. album floret majore. Circa Junii exitum, nihil amplius de illo supra terram exstat.

Magna luxuria serpit per hortos nostros, & plusquam dici potest, multiplicat bulbos una æstate.

Ornithogalum Arabicum postremum XIV. in ordine, ex Turciâ allatum, nunquam visum est his in locis florere. Imo ne folia quidem emittit, nisi per ætatem aliquamdiu exemptum è terra, & circa autumnum repositum. Tum etiam ante hyemem dat foliola. Frigoris impatientissimum est. Et sicubi usu veniat ut hic floreat, tum florem illum in bulbo jam ante præconceptum, & perfectum, ex patris sua, unde allatum est, huc secum tulit. Amat hyeme in fictilibus curiose servari loco calido.

Stultitia esset aliam quærere hujus plantæ propagationem, quam eam quæ est à bulbulis.

VI. COROLLARIUM.

MEDICI quidam hætenus errorem errarunt, arbitrati Ornithogalum aruense luteum, esse veram glandem terræ; cum tamen tota specie ab hac differat. Glans terræ ad Lathyros, vel cicerculas pertinet, de qua lib. sequenti.

OROBANCHE.

I. NOMEN.

Æc herba ejuse est indolis, ut raro sola ac seorsim nascatur. Ut plurimum quærit vicinas alias, & iis sese applicat: sæpe etiam ex aliarum radicibus pululat, sicuti Cuscuta, vel Hypocystis. Quibus vero herbis sese applicat, eas suffocando & strangulando interimit. Ab hoc effectu nata est sua nomina & titulos: Οἰοβόλῃ, id est, *Eruangina*, quasi pestis aut angina Oroborum & Eruorum, quibus familiariter adnascitur. φανόλεθρον eandem ob causam. λιμοδωρον, famem afferens herbis vicinis, quarum nutrimentum ad se allicit. λεοντοβοτάνη. Κνωμόειον Plin. l. 22. c. ult. à similitudine canini genitalis. Planta enim à radice surgens, nudo glabro & singulari caule, in summo habet foliola, & flores confertim glomeratos: qua forma caninum genitale: In summo est crassum & galeritum. *Herba Tauri*, aut *Vacca*. Ajunt enim Vaccas gustata Orobanche æstro libidinis agitari & Taurum petere. Germ. *Schmerkrauth*/ *Sonnenwurz*.

II. DIFFERENTIÆ.

- I. A quantitate Orobanche, alia major; alia minor.
- II. A radicis forma, dentata; vel instar genitalis Canini.

III. SPECIES.

- I. *Orobanche maior; communis; floribus flavis.*
- II. *Eadem floribus albis.*
- III. *Eadem floribus purpureis.*
- IV. *Orobanche, floribus oblongis.*
- V. *Orobanche ramosa.*
- VI. *Orob. radice dentata major; Dentaria, Aneblattum, seu ἄφρων: Agolethros Plinii. Squammaria radix Matth. Malus Henricus, stolker Heinrich/ Schuppenwurz/ Zahnkraut/ Freysamkraut/ Freyslichwurz/ Dhublat/ Blumkraut.*
- VII. *Eadem minor.*

IV. VIRE ET USUS.

OROBANCHÆ qualitates frigidae sunt & humidæ. Gal. l. 8. simpl. frigidam & siccam statuit.

IN RE FAMILIARI. Diosc. autor est l. 2. c. 131. Orobanches usum esse, dum estur oleris modo, tam cruda, quam asparagorum modo cocta. Creditur etiam (addit Diosc.) leguminibus mixta, inter coquendum eorum cocturam maturare.

Hodie nuspiam in usu est, quod sciam. Quin Agricola, & Hortulani, omni cura ex solo suo profligant, quantum possunt Orobanche; quod non solum truncando moliantur, sed & plantatis ad quatuor agri angulos Ramulis rhododaphores, vel oleandri; creduntque hoc facto omnem proventum Orobanches intercludi.

Quibusdam in locis in cibum offertur vaccis, ut largius lac subministrent.

IN RE MEDICA. Aqua Orobanches destillata cerebro usurpata, utilis est fluxionibus, convulsionibus epilepticis, & similibus affectibus puerorum.

P O R R U M.

I. NOMEN.

Orrum vulgariter dictum à *Martiali* usurpatum est masculino genere.

Mittit præcipuos nemoralis Aricia porros :

In niveo virides stipite cerne comas.

Celsus l. 4. c. 6. ut *cibus sit quam maxime tenuis & lenis, præcipueq; sorbitio, eaq; ex Ptisanâ potissimum ; aut jus in quo porrus cum pullo gallinaceo decoctus sit.*

Dictum creditur exinde, quod semper porro crescat in capita, & se extendat. *Auth. Priap. Crescensque semper in suum porrum caput. Græcè πορρον. Germ. Lauch/Leuchel/Asch-lauch/Eschlâuchel/porrey/porrloock/beesloock.*

II. DIFFERENTIÆ.

I. *A cultura.* Porrum aliud secatur : sectile, κατὸν : aliud in caput crescere permittitur, capitatum, κεφαλὸν.

II. *A foliis,* latifolium, juncifolium.

III. *Ab odore,* olens, inodorum.

III. SPECIES.

I. *Porrum commune seu vulgare ; latifolium, capitatum. Cæpa sterilis, Bollsparen/Weißlauch.*

II. *Porrum sectivum ; tonsile ; latifolium : Tarentinum ; Schnittlauch / Spaltlauch / Stucklauch.* Hoc à priori nil differt ; sed cum ad jussula & culinarias coctiones expectitum sæpius tondeatur, prohibeaturque in capita seminalia assurgere, dicitur *sectile*, (est ipsum quoque capitatum si non secatur) ubi prius illud non tonsum, succrescit in capita. Utrumque ex eadem Origine nascitur.

III. *Porrum sectile junceum ; angustifolium ; majus. Cæpa Ascalonica quorundam : Cæpa fissilis.* Distincta est planta à priori illo porro sectili : (quod veteres ita vocarunt :) quia isti folia latiora ; huic juncea prorsus, & inania : unde ex junco & porro compositum accepit nomen, χοινὸν πορρον, *Schoenoprasum : Γήθρον Holloock.* Hoc majus porrum sectile juncifolium rarissimum est : commodius tamen jussulis.

IV. *Idem sectile, juncifolium, minus, Γήθρον ἰσ.*

V. *Porrum sylvestre, inodorum.*

VI. *Porrum Vinearum ; sylvestre ; ἀμπέλινον πορρον, quod modo gemino, modo simplici capite.*

VII. *Porrum Indum seu Indicum ; ad altitudinem sæpe 4. aut 5. pedum assurgit, flore eleganter purpureo.*

IV. VIRES ET USUS.

IN RE FAMILIARI. Nihil crebrius innatat jussulis apud nos, quam Porrum. Neque placentæ ex ovīs sapidiores putantur fieri, quam quibus bona pars filorum porri immissum est. Olim Autore *Juvenale* Sat. 3. porrus fuit cibus hominum proletariorum.

—quis tecum sectile porrum Sutor & elixi vervecis labra comedit ? & alioquin tenuioris apparatus. *Hor. l. I. Epist. 6. — inde domum me Ad porri & ciceris refero laganiq; catinum.*

Verum majoris æstimmii fuit apud Israelitas, qui eo valde leguntur esse delectati. Num. cap. 11. dum iterum anhelarunt in Ægyptum, ut liceret sibi porris vesci.

In Gallia panem porro fricant, ut & allio, ad concinnandum illi gratiorem sapor. Semen porri in vinum coniectum prohibere dicitur, ne id acescat.

Pluribus quidem vitiis porrum scætet, (de quibus paulò post:) sed quæ magnam partem tolluntur, si neuti quæm crudum, at cum herbis frigidioribus coctum esitetur. Ita enim partim istarum frigiditatem calore suo corrigit: partim ab ipsis corrigitur, & conducibilius redditur.

IN RE MEDICA. Porri nonnullæ sunt noxæ, & incommoda, quibus obest valetudini: nonnullæ etiam haut spernendæ utilitas. Noxæ hæ sunt: sanguinem gignit crassum, insomnia causat truculenta. Oculis valdè nocet, obscuritatem visus inducendo: Inprimis noxium est cholericis, & calidioris constitutionis corporibus, quorum sanguinem magis adurit. Ventriculo etiam obest; flatus in illis & intestinis generans, præcipuè crudum esum. Caveant sibi à porro qui affectu renum aut vesicæ laborant. Sed vel maximè caveant, quibus dentes debiliores, & gingiva laxior. Corrupt enim dentes; gingivam putrefieri & anhelitum insigniter foetere facit. Unde illud *Martialis lib. 13. ep. 15.*

Fila Tarentini graviter redolentia porri,

Edisti quoties; oscula clusa dato.

quod tamen vitium tollitur si pallentes grana cumini, ut Poeta canit, supermanduntur.

Præterea nocet porrum nervis. Corporibus maciem conciliat. Sed hæc incommoda tolluntur, ut dixi, aliquo modo iterata coctione. Succus porrorum crudus haustus præsens est venenum, cujus effecti experimentum huiusmodi protulit *Plin. l. 19. c. 6.* Fama est, inquit, Melam equestris ordinis reum, in summa desperatione, succo porri ad III. denariorum argenteorum pondo hausto, confestim exspirasse sine cruciatu. *Scal. Exer. 153. §. 5.* causam querit, cur succus porri lethalis sit? tota vero planta comesta nõ ita noceat? haut secus ac Hiucæ succus (herba est Americana) lethalis; farina salubris. Ratio (ait Scaliger) pendet à duplici causa: Una est partium tenuitas, unde facilitas penetrationis. Altera est libera qualitas ac facultas ad nocendum in succo ipso, posteaquam soluta est societas, quam inierat cum terrestri parte, à primordiis ortus ipsius plantæ; quæ pars adversa ferociam ejus ita cohibebat, quemadmodum crassitie sua tardabat celeritatem. Commoda porri sequuntur, vel interius vel foris adhibiti.

Foris: Porrum incoctum aquæ marinæ proficuum infessum, aut balneum præbet fœminis, quibus vel obduruit, vel obstrictus est uterus. Folia cocta, foris applicata hæmorrhoidibus, sedant dolorem efficaciter.

Aqua è radicibus destillata, bombace excepta inditaque naribus, hæmorrhagiam sistit. Idem facit succus aceto mixtus, illitus fronti, docente *Diosc. l. 2. c. 138.*

Eadem aqua destillatâ proficuè abluuntur vulnera, scabies & tumores genitalium. Folia porri cum sale, imposita tumoribus, eosdem promovent ad rupturam & apertionem. De porro tale circumfertur experimentum, si quis periclitari volet, num membrum amputandum, verè syderatum & Sphacelo tactum fiet; partem eam porrorum, quæ virescit, id est, fila contundat, & una nocte membro superponat.

Id si

Id si postridie livorem aut nigrorem nonnihil exuerit, significabit vitale adhuc esse. Sin minus; mortuum, & amputandum. *Interius.* Porrum lentore suo faucium asperitatem delere, & *vocem* facere *canoram*, non tantum docent nos (*Arist. referente*) perdicces, quæ eo vescuntur; ut clarius & liquidius canant: sed etiam Imperator Nero, quem *Porrophagum* Historici appellant, qui statis omnium mensium diebus porrum voravit ex oleo, ad conciliandam vocis præstantiam, quando illi certamen fuit cum *Phonasco* cantore.

Inprimis commendatur porrum, ad faciem, & *thoracis affectus*, tam radices tostæ sub cineribus, quam folia & horum succus. In Pharmacopolis huic fini dicatum proficit *Loch de prasio*, seu *porro*. Sequens *Looch*, cujus magna efficacia, in tollenda *angina*, *catarrhisque* frigidis pituitosis, est parentis nostri *Gul. L. D.*

Recipe *amygd. dulc. mund.* ℥iij. *Ficum*, Num. iij. *Bdellii moll.* ℥j. *Saccari candidi*, in succo *porrorum dissolut.* & *cocti in consist. syrup.* q. f. excipiendis prædictis. *Succi liquir.* ℥ij. *misc.* Utatur *lambendo*: *faucibus humectatis intincto porri capitulo.* Radices tostæ promptè auxiliantur iis, qui *fungos venenatos* comederunt; itemque qui ex *nimio potu* malè habent. Succus porri momentum cum vino haustum, *sceminarum parturientium* conatum promovet. Aqua destillata mense Junio, pondere ℥ij. mane & vespere bibita, commendatur *ad urinæ* difficultatem, & *arenulas* renum & vesicæ.

V. CULTURA.

PORRUM quovis solo provenit: Lætius tamen in pingui, soluto, & bene levi.

Duplex ejus propagatio: 1. tardior *ex semine*: 2. celerior *ex bulbulis*.

Porrum non tunc sum capitula fert, & in his *semen*; quod hortulani serere jubent exitu autumnis & initio veris, ut tandem adolescat in plantam. Sed ea res longæ moræ est, multo magis industrio colono parebunt *bulbulorum* fasciculi divulsi, plantatis sigillatim bulbulis, qui brevi in amplum acervum promoventur.

Junceus porrus, hollook, circa Jacobi diem eximitur tellure. Bulbuli divelluntur, circa Michaelis replantantur, quique seorsim. Sic habentur novellæ cepulæ primo statim vere. Cum tondetur porrum, inspergendus est cauliculis exsectis pulvis aut arena, ut avertatur pluvia à canaliculis, & ne humor nativus nimium exsudet.

VI. COROLLARIUM.

Folia porri, antiqui *Fila* vocabant. *Mart. d. l.*

Fila Tarentini graviter redolentia porri. Et *Juven. Satyr. 14.*

Filaque sectivi numerosa includere porri.

Intelligit hominem parcè parcum, qui foliola porri seetilis, numerari consueverit, & cellæ includere. Amatorum vel Cupidinis crumena porri foliis vineta dicitur proverbio: *περίσθ φύλλω τὸ τῶν ἐρώτων δέδετυ βάλανπον*: scilicet quia per amoris stultitiam multa insumunt luxuriosè viventes, habentq; loculos semper apertos. Duæ vocabulæ *περίσθ* & *περίσθ*, affines valde sunt, significantes tamen plantas distinctissimas; *περίσθ* marrubium; *περίσθ* porrum. Veteres vero Græci plures plantas marrubio *περίσθ* similes dixerunt. Eas omnes *Plin.* non sine gravi ablucinatione fecit *περίσθ* seu porro similes; deceptus vocis affinitate. Sic *Stachyn*, *Horminum*, *Balloten*, foliis porri constare dixit, loco marrubii.

SCILLA.

I. N O M E N.

RÆCUM nomen Σκίλλα; nondum sciverunt aut voluerunt in suam Dia-
lectum transformare Romani: sed illud quale acceperunt, tale retinent.
Multò alia est *Scylla* monstrosa vorago marina, è regione Charybdispo-
sita, naufragijs famosa. Alia item *Scylla* piscis genus, de qua *Horatius*:

Affertur Scyllas inter muraena natantes,

Seplasiarij corruptè appellant *Squillam*, dicitur Græcis etiam σκῖλλα, quæ vox tam *Scil-
lam* significat, quam *Lentiscum*, ut monebimus in *Corollario*.

Quibusdam *cepa muris*, *cepa maris vel marina*, Germ. *Meerzwibel* / *Sceanum*.

II. DIFFERENTIÆ.

Non sunt multæ hujus stirpis varietates.

I. *A colore radice*. *Scilla* alia alba, alia nigra.

II. *Ab usu*. alia venenosa, *Pancratium*: alia edulis.

III. SPECIES.

I. *Scilla vulgaris*, rubra, aut nigra potius, *Squilla* fœmina: Hoc est *Pancratium* Diosc.
Dodonæo & plerisq; authoribus.

II. *Scilla radice alba*, mas, *Hispanica*, *cepa marina*.

III. *Scilla Epimenidia*; esculenta; dulcis, candida; legitima.

IV. VIRES ET USUS.

IN RE FAMILIARI. Nemo sit tam à ratione averfus, ut scillam crudam, inprimis
Pancratium, in ventrem ingerat, nisi presenti periculo caput suum objectare satagit.
Inprimis ab ejus usu caveant sibi gravidæ. Caveant etiam sibi, quibus interanea ulce-
re aliquo obfessa sunt, quacunque etiam diligentia parata sit *Scilla*. Hispani, si quem
vident *Pancratij* bulbos colligentem, amicè monent, ne quid eorum degustet. Fo-
re aliàs ut protenus sibi concinnet interitum. Patribus familias Rusticis experimen-
tum aliquod de *scilla* commendat *Constantinus Cæsar*, *Geopon. lib. 17.* εἰ δὲ μὴ προσδέχον-
ται τὸς τοὺς αἰ βόες, σκίλλης τὸ περικάρδιον μὴ ὕδατι & τριπλέον, καὶ περὶ χεῖρας τοῦτ' ἐστὶ, τὰ ἀ-
παλώματα τῆς σκίλλης, καὶ ὡς ἀν' ἐπιπῆς, τὸ σῆμα, διδόναι μὴ τὴν καθαρὰν τοῖς μορίοις τῶν βοῶν.

Si quis paterfamilias domo sua expellere gestit glires muresque, is aquam è
Scylla stillatitiam alicubi collocet, quam ubi degustaverint glires, mox intereunt. Cre-
dibile est ab hoc effectu, scillam appellatam *cepa muris*.

IN RE MEDICA. Usurpatur. *extus* & *intus*.

Exterius: tam folia quam radices applicantur corpori ad varios affectus.

Folia strumis imposita, eas tollunt, discutiendo. *Medulla bulbi*, oleo aut terebin-
thina incocta, vel sub cineribus tosta, proficuè imponitur *fissuris* artuum, & *pernioni-
bus*, & *Verrucis*.

Oleum Scilliticum, pilos facit crescere, affricatum parti glabræ. *Dolores* quosvis miti-
gat; & *luxatos artus* juvat.

Interius. Bulbus scillæ ut usibus internis aptus fiat prius peculiari ratione coquendus & præparandus est, quo exuat nocivam suam virulentiam. Seu decoquitur in aqua, facta nova affusione, quoad scilla omnem amaritudinem, ingratumque saporem exuerit: seu fermento, aut pastæ farinacæ involvitur, coquiturq; vel sub cineribus, vel in olla, vel in furno pistorum. De præparatione plura traduntur in *Pharmaceuticis libris*.

Medicamenta è scilla parata pro interno præcipuè usu, sunt, *Trochisci squillitici*, *Acetum scillinum*, vel *scilliticum*, addito mellis momento. Item *Vinum scilliticum*. *Trochisci scillitici* una cum *Trochisc. de Vipera* ingrediuntur compositionem *Theriaca*. *Mesue* scribit, horum *Trochiscorum* $\text{Zij. usq; ad } \text{Ziiij.}$ educere humores crassos. Sed *Brassav. exam. Catar.* docet exhibuisse se Zvj. verum nihil effecisse. *Acetum scilliticum*, ante omnia commendatur in tollendis tumoribus & obstructionibus Lienis; in præcavenda omni interna putredine; roborandis partibus diuq; servanda juventute: sed usus reddit homines macilètos.

Idem *gingivam* laxantem restituit, firmatq; *dentes*, si os eo colluatur, tandemq; corrigit animam fœtentem.

Messue, Haly, alijq; tradunt, scillam esse medicamentum *melanagogum*: sed experientia nondum ostendit atram bilem ab illa educi. Expellitur autem *pituira*, saburraque in intestinis asservata. *Brassav. Exam. Cat.* observavit, prælaudati *Aceti scillini* Zj. à se propinatatam ægris, cum Syrupis incidentibus, rarissimè, imò nunquam aliquid humorum eduxisse.

Præcipua verò facultas Scillæ incîdens est, attenuans, dissipans; quo nomine medicamina ex ea parata, commendantur ad affectus, in quibus humores crassi ineidi debent, attenuari, & apti fieri expulsioni. *Vrinam* movent: Vasa obstructa reserant, adeoq; utiliter usurpantur in calculo, dysuria, ictero, asthmate, ubi pectus crassis humoribus obfessum est. Vermes latos expellunt.

Plinius annotavit, tolli *Hydropicorum sitim*, si lamella una, aut altera bulbi scillæ, linguæ supponatur.

V. CULTURA.

Hic locorum nusquam, nisi in hortis, & raro admodum invenitur Scilla. Bulbus sæpè magnum malum citrium adæquat; cujus frustula, si terræ levi, & bene cultæ imponantur, faciliè comprehendunt, & in plantam adolascunt.

VI. COROLLARIUM.

Una eademq; vox $\eta\epsilon\chi\tilde{\iota}\nu$ Græcis significat duo tota specie distincta stirpium genera. 1. *Lentiscum fruticem*, è cujus ligno dentiscalpia fiunt, cuspides illæ repurgandis dentibus accommodæ, ob vim adstringentem. 2. Scillam hanc, de qua pertractatum est à nobis hoc capite.

Hæc vocis homonymia, plurimis antiquorum imposuit, (quorum vestigia præferunt juniores) ut *Lentiscum* pro *Scilla*; & *Scillam* pro *Lentisco* acceptarint, & quæ unius sunt proprietates, eas ascripserint alteri, magna hercules rei Botanicæ confusione.

De *Lentisco* prædiderunt litteris, *Aratus* in *Phenom. Constant. Geop. cap. 21. Cicero lib. 1. Divin. Plin. l. 18. c. 25. Lentiscum fruticem ter annuatim fructus ferre*, & ita ostendere

tria commoda arandi tempora. At vero non Lentiscus; sed Scilla id facit. Lentisco nihil tale convenit. Scilla verò videtur tribus temporibus flores suos ostendere & depromere. *Arati versus hi sunt:*

Τριπλῶς δὲ σχῖν' ὁ κύνει· τρισσὴν δέ γε αὖξαι
Γίνονται καρποῖς, φέρει δὲ πημάτων ἑκάστη
Ἐξείης αἰρότω. καὶ γὰρ ἀροτήσιον ὤρεν

Τριπλῶς μείρονται, μέσσην καὶ ἐπαμφοτέρ' ἄκρας, &c.

Constantinus sic habet: Ἡ σχῖν' ὁ τρεῖς καρπὸς φέρει, καὶ εἰ μὴ ὁ πρῶτος ὁ καρπὸς καλὸς γίνηται, πὺν πρῶτον σπόρον καλῶς καρποφορεῖν σημαίνει. Ὁ μάλιστα δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. *Aratus* ita interpretatus est *Cicero*:

Iam vero semper viridis, semperque gravata

Lentiscus, triplici solita grandescere foetu.

Ter fruges fundens tria tempora monstrat arandi.

Hos Ciceronis versus allegat Plinius, l. 18. c. 25.

Quod omnes hi authores lentisco attribuunt decepti vocabulo σχῖν', id Scilla vel maximè convenit. Lentiscus certè neq; ter neq; bis, neq; omnino particulatim floret, sed semel quotannis mense Aprili. At scillam flores emittere, particulatim, tribus distinctis temporibus, cum experientia quotidiana testatur, tum olim docuerunt *Theophr. l. 7. c. 12. hist. Plin. l. 21. c. 17. Festus Avienus* his versibus:

Ter prorumpentis scilla teres erigitur flos,

Sulcandique solum ter monstrat tempus adesse.

Nam *Aratus* postquam Lentisco hanc ternam ἀνθῆσιν tribuerat, (falso, ut dixi) etiam eandem de scilla pronunciavit:

Ὅσσα δ' ἐπὶ σχίνῳ ἀροτὶς ἐπὶ φερόσασιν καρπῶ

Τόσσα καὶ ἐκ σκίλλης τεκμαίρεται ἀνθεῖ λελυκῶ.

Porro quod scilla dicitur ter florere, id non tam crasse intelligendum, quasi πρῶτη, ἑτέρα, ἀνθήσας, quasi distinctis vicibus tribus intermittat, & repetat floriferium suum. Id enim ab observatione & veritate alienum. Sed πὸς τρεῖς ἀνθεῖν accipiendum, uti id interpretatus est *Theophr. hist. l. 7. c. 12.* de particulari florum protusu μερικῶς. Loquens ille de *Albuco* ait, τὴν ἀνθῆσιν ποιῆται καὶ μέγ' ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῆς σκίλλης. Ἀρχεται δὲ πρῶτον ἀπὸ τῶν κάτωθεν. Nimirū inter bulbosas plantas Scilla & Asphodelus, ob alimenti copiā diutissimè florent, factō initio ab una parte caulis. Augusti initio Scillæ caulis assurgit cubitalis, densissime stipatus florib; qui primī diducuntur; ac interim dum aperti vigent, medij turgescunt: supremi gliscunt duntaxat, quæ est πρῶτη ἀνθήσις. Exactis aliquot diebus, flores qui primī reclusi fuerant dilabuntur, medij sese proferunt: supremi tantum intumescunt, quæ est secunda ἀνθήσις. Postremò defluentib; medijs, summi sese explicant, quæ tertia ἀνθήσις. Hic florescendi ter repetitus impetus, terram quoq; ter subigi oportere denuntiat, priusquam fruges serantur. *Theognidis* de scilla versus legitur. Οὐδὲ γὰρ ἐκ σκίλλης, ῥόδα φύεται. A refœtente noli præstolari odorem suavem: ab homine scelerato opera virtutis. *Plut. in Pericle* narrat, ipsi nomen adjectivum datum fuisse, ob caput simile scillæ bulbo. Οἱ δὲ Ἀττικὸὶ ποιεῖται σχινοκέφαλον αὐτὸν ἐκάλουν. Τὴν γὰρ σκίλλαν εἶναι ὅτε καὶ σχικόν ὀνομάζουσι.

TULIPA.

I. N O M E N.

Tulipas diſtas volunt à pilei Sclavonici ſimilitudine, qui Turcis dicitur *Tulipant*, *Dulpant*, *Dublent*. Hunc pileum forma videntur exprimere hi flores. Apud priſcos an nomen invenerint, incertum eſt; Quippè ipſa planta iis ignota fuiſſe videtur. Neque enim omnia grandior etas

Nos quæ ſcimus, habet; ſeris venit uſus ab annis.

Sunt tamen qui rentur eſſe *πικωνα* Theophr.

Alij *Satyrium Erythronium*, ob rubrum floris colorem.

Alij *Narciſſum rubrum* Plinij.

Alii *Cosmoſandalon*.

Omnia ſunt incerta, & plena conjecturarum.

Vocatur & *Lilio Narciſſus*.

Turcis dicitur *Cafa Lale*, *Ale*, *Zambul*.

Germ. *Tulipe*/ *Thumpal*. *Petrus Hondius* vocat *Tulpel*: quo nomine ſolemus per ignominiam appellare homines inurbanos, & ruſticos. *Narrentuiſſe*: quia in nullo flore ita inſanitur, ut in *Tulipa*: nataque inde eſt *Tulipomania*.

II. DIFFERENTIÆ.

TULIPARUM differentiæ ineffabiles ſunt, ſi colorum pulcritudinem videas, & ter maximam varietatem. *Petrus Hondius lib. Belg. De Mouſſeſchans*/ provocat in certamen pictores omnes, ajens, in horto ſuo plures colorum differentias in ſolis Tulipis notari, quam ullius pictoris cognitio, aut experientia nominibus convenientibus exprimere valeat.

Amſterodami venalia proſtant innumera Tuliparum genera; quarum Icones non ſolum vivis coloribus eleganter expreſſæ, Emptoribus primum inſpiciendæ offeruntur: ſed etiam Tulipæ ipſæ nominibus proprijs inſignitæ: *Guldenlacken*/ *Silberlacken*/ *Röniginne Eſter*/ *Borger*/ *Bagine*/ *Schwiker*/ *Kulant*/ *Pafant*/ *die Kron*/ *Doelmans*/ *Cornart*/ *Rockenacker*/ &c.

Nos ſex differentijs includemus late patentem hanc varietatem.

I. *A Tempore florendi*: Tulipa eſt præcox: ſerotina: & media.

II. *A colore*: aliæ ſunt albæ; aliæ rubræ: flavæ; ſubvirides: (venditant quidam, neſcio an verè, cœruleas etiam ſe habuiſſe) & ex horum duorum, aut plurimum colorum concurſu mixtæ: flavo-albæ: rubro-albæ flavo-rubræ &c.

III. *A magnitudine*: majores, nanæ.

IV. *Ab odore*: quæ adm ſuaveolentes; quædam inodoræ.

V. *A florum plenitudine*: aliquæ ſimplices, aliquæ plenifloræ.

VI. *A foliis*, latifoliæ, anguſtifoliæ.

Harum præcipuas enumerabimus. Omnes recensere, neq; nos, neq; quiſquam poterit. Natura enim & ars mire ludunt in hoc flore; & annuatim colores mutant, aut corrumpunt. Lubens ſciensque præterij diſcrimina, quæ peti poſſent (7) à foliorum magni-

tudine aut angustia. (8) à foliorum numero in flosculis, quæ nunquam quidem pauciora sex: at sæpè plura. (9.) *Ab eorundem foliorum in flore figura*, quando vel omnia sex sunt acuminata: vel omnia sex rotunda: vel tria acuminata, tria rotunda, &c. (10) *A carina vel fundi colore*, quòmodo niger; modo cœruleus, viridis, flavus, ruber, miniatus, mixtus: (11) *A flaminum colore & figura*. His, inquam, differentiis missis, contenti erimus enarrare sequentes species tres. I. Tulipas præcoces. II. Mediæ ætatis. III. Serotinas.

III. SPECIES.

I. TULIPAE PRÆCOCES SIMPLICIS COLORIS.

I. **T**ulipa lutea. Ut color flavus recipit varios gradus intensiōis, & remissionis: ita etiam hæc Tulipa variat maxime in flavitie: visiturque *aurea, crocea, spicea, lutea, calendulata*, &c. & modo odora, modo odoris expers. Fundus etiam variabilis est. Observavi hic varietates sex. I. II. III. IV. V. VI.

VII. Tulipa rubra. Hujus tot sunt varietates, quot coloris rubei differentiæ. Innumeræ fere. Est *rubra, ruffa, obscure rubens: intense rubens, miniata, sanguinolenta: incarnata: carmesina: blande purpurascens: purpurea: atropurpurea: quasi ex rubello & violaceo mixta: alborubella* &c. Observavi varietates quatuordecim. VII. VIII. IX. X. XI. XII. XIV. XV. XVI. XVII. XVIII. XIX. XX.

XXI. Tulipa alba. Cum primum prorumpit, paululum inclinatur ad flavitiem: mox niveo candore albescit. Interdum in oris rubellæ quædam guttæ, aut lineæ subnascuntur. Sæpè etiam dorsî spina ad virorem non nihil inclinatur. Sed tum accensenda venit Tulipis variegatis.

XXII. Tulipa cœrulea. Quanquam hæc ambulet per ora Tulipistarum, & summam possideat laudem tum elegantia, tum varietatis; nunquam tamen vel visus fuit mihi ullus ejus possessor; vel lectus quisquam Botanicus, qui à se visam scripserit. Credo equidem rarissimum esse florem; quia tam insolens est hortis. Gesnerus primus Tuliparum assertor: Clusius curiosissimus earum indagator: P. Hondius ditissimus earum possessor, fatentur neq; oculis, neq; manibus se Tulipas cœruleas unquam usurpasse. Bauhinus in *Theatr. Botan.* profitetur in horto suo succrevisse Tulipam pallidè violacei coloris. Sed is dilutè fuit purpureus potius quam cœruleus. Nihilominus data esto aliqua sedes Tulipæ cœuleæ in hac serie: sicubi fortè adhuc apud aliquem raritatum conquisitorem delitescat.

XXIII. Tulipa viridis. Audi vi etiam hanc à nonnullis possideri. Mihi nondum licuit videre totam viridem, maturam, statæ ætatis, coloris constantis: scio enim omnes Tulipas, imo omnes fructus & flores primulum prorumpentes, viriditatis participes esse. Virides quidem Tulipas educavi in hortis; verum non præcoces neque omnino virides, sed marginibus rubellis ac purpureis.

COLORIS VARIEGATI.

XXIV. *Tulipa præcox rubra variegata*. Cum rubro colore in Tulipis concurrunt duo colores alij, flavus & albus; qui mixtura sua producunt admirandam illam varietatem, ob quam Tulipæ usq; adeo factæ sunt commendabiles. *Fundamentum* hic est *Rubedo*, cujus dixi reperiri in colore simplici varietates xiv. Cum his xiv. generibus non solum omnes flavedinis & alboris differentia concurrunt; sed & miris modis concurrunt. Nunc margines circumcirca omnes: nunc saltem in alternis folijs: nunc spina dorsi; nunc interior carina pingitur. In alijs oblongæ striæ, tanquam flammæ. In alijs puncta aurea. In alijs alia est picturæ facies. Tuliparum ex rubro flavo commixtarum varietates notæ sunt duodecim. xxiv. xxv. xxvi. xxvii. xxviii. xxix. xxx. xxxi. xxxii. xxxiii. xxxiv. xxxv.

XXXVI. Tuliparum ex rubro alboque mixtarum varietates notæ sunt decem. xxxvi. xxxvii. xxxviii. xxxix. xl. xli. xlii. xliii. xliv. xlv.

XLVI. *Tulipa rosea variegata*, πολυανθής *pleni seu multiflora*.

XLVII. *Tulipa flava variegata*. Hæc basis est *color flavus*; Picturæ varietatem facit rubedo polydædala; rosea, miniata &c. alia, atq; alia idea nunc has, nunc illas foliolorum partes investiens. Varietates sunt novem. xlvii. xlviii. xlix. l. li. lii. liii. liv. lv.

LVI. *Tulipa alba variegata*. *Fundamentum* est *albedo*. Maculæ, ac striæ, ac flammæ exornantes albedinem, modo hic, modo illic, nunc hac, nunc illa facie, sunt de colore rubro, miniato, incarnato, purpureo &c. In nonnullis etiam de viridi. Varietates notantur sedecim. lvi. lvii. lviii. lix. lx. lxi. lxii. lxiii. lxiv. lxv. lxvi. lxvii. lxviii. lxix. lxx. lxxi.

LXXII. *Tulipa Appennina, Boloniensis, suaveolens, minor seu pumilio, rubro variegata*.

LXXIII. *Tulipa Bizantina singularis, vel altera*: (ad discrimen cæterarum. Omnes enim Origine sunt Bizantinæ, quia primum Constantinopoli allatæ: Sed hæc καὶ ἐξοχήν sic appellatur.) Flos foris albo-viridis: intus rubro-purpureus. sæpè ex superiori folio emergit alius, cum flore proprio, unde ab *Italis* dicitur *Lale de duei fiori*.

II. TULIPAE MEDIAE INTER PRÆCOCES

& serotinas.

CUM præcoces flaccescunt, accingentes se ad seminificium, tum hæ mediae ætatis florere incipiunt: veluti his medijs emortuis, serotinae se incipiunt ostentare.

COLORIS SIMPLICIS.

LXXIV. *Tulipa dubia flava, odora*: color hic maxime differens est; qualis pomorum *Aurantiorum*; *Auri Rhenani*: *sulphuris, segetis maturæ*. Varietates numerantur quinque. lxxiv. lxxv. lxxvi. lxxvii. lxxviii.

LXXIX. *Tulipa media rubra*. Hujus quoque uberrima est & distinctissima copia. Observantur in ea piæque omnes rubei coloris differentia, quæ in præcocibus. Notæ sunt varietates decem. lxxix. lxxx. lxxxi. lxxxii. lxxxiii. lxxxiv. lxxxv. lxxxvi. lxxxvii.

LXXXVIII. *Tulipa alba: modo pallens: modo nivea: modo medij coloris.* Varietates quatuor, LXXXVIII. LXXXIX: XC, XCI.

COLORIS MIXTI.

XCII. *Tulipa viridi--rubea.*

XCIII. *Tulipa rubra variegata.* Fundamentum est *Rubedo*. Accedens pictura est à flavo viridique colore, mirifice ludens. Varietates observantur duodecim. XCI II. XCIV. XCV. XCVI. XCVII. XCVIII. XCIX. C. CI. CII. CIII. CIV.

CV. *Tulipa flava variegata.* Basis est color *flavus*. Maculæ sunt à rubedine & virore. Varietates novem. CV. CVI. CVII. CVIII. CIX. CX. CXI. CXII. CXIII.

Harum mediarum Tuliparum quædam sunt majores & albæ: quædam pumiliones & nanæ: quædam mediæ; Aliquæ item odoræ, aliquæ sine odore.

SIMPLICIS COLORIS.

CXIV. *Tulipa lutea, aurea, crocea.* Ejus varietates Tres. CXIV. CXV. CXVI,

CXVII. *Tulipa rubra:* varietates quatuor. CXVII. CXVIII. CXIX. CXX.

CXXI. *Tulipa tota lutea flore pleno.*

CXXII. *Tulipa alba.*

CXXIII. *Tulipa viridis pleniflora rarissima.* Flos sex magnis folijs viridibus componitur: intra quæ sex alia viridia item conspiciuntur, efformantia caput brassicæ floridæ.

DUPPLICIS COLORIS.

CXXIV. *Tulipa variegata alba, interstincta maculis rubeis.* Varietates habet sex. cxxiv. CXXV. CXXVI. CXXVII. CXXVIII. CXXIX.

CXXX. *Tulipa rubra, fundo nigro cæruleo,* in quo ad solem forma apparet oculi humani, unde ab *Italis* dicitur *ochio di sole*: tam suavis autem odoris, ut non possint lilia convallium esse suaveolentiora.

CXXXI. *Tulipa nivea variegata,* picta maculis, itemque strijs rubellis. Varietates agnoscit sex. CXXXI. CXXXII. CXXXIII. CXXXIV. CXXXV. CXXXVI.

CXXXVII. *Tulipa viridis versicolor, oris pallidis.*

CXXXVIII. *Tulipa viridis variegata,* parte media viridibus signaturis: altera rubra.

CXXXIX. *Tulipa ramosa major, πολυκλάδη vel πολύκλων.* Plures caules ex uno bulbo nascuntur, quisque ferens suum florem; qui tamen si plures sunt quaternis, aut quinis, raro debitam perfectionem indipiscuntur. Varietates sunt duæ: Est enim & rubro & flavo colore CXXXIX. CXL.

CXLI. *Tulipa ramosa, minor.* Varietates duæ, scilicet rubro & flavo colore. CXLI. CXLII.

CXLIII. *Tulipa Apenninea, Boloniensis, flore flavo,* foliolis sæpè octonis, interdum senis. Fert caules quandoque duos, aut tres; & florem in singulis.

CXLIV. Totum hunc Tuliparum cohortem claudat *Tulipa variegata Persica*, habens folia tria interiora alba, tria exteriora rubra.

IV. VIRES ET USUS.

QUANTIFIANT Tulipæ propter Florum elegantiam, quam addunt tum hortis, tum fenestris, quæ ijs exornantur, nimis notum est.

IN REM FAMILIAREM, & ad usum culinarium, hætenus non fuere assumptæ Tulipæ. Ante non ita multos annos cœperunt quoq; bulbi illarum culinæ inferri, & præparari in gulosum, neq; ingratum ferculum, quo non solum creditur corpori laudabile alimentum adjungi, sed & stimulus addi exercitijs venereis. Assantur Bulbi sub cineribus; vel coquantur in aqua; & apponuntur cum aceto, oleo, sale, pipere. In eum finem solent à nonnullis integra jugera conseri seminibus Tuliparum quotannis, aliquot annis succedentibus, ut paulatim succrescentes Bulbuli annuatim possint deproqui, non in gratiam florum, sed ob ea quæ dixi fercula. *Pet. Hond. lib. Mouffesch.* false ridet, & ludos facit Tulipistas, quorum Thesaurus, & anima est in hoc bulbo, quem ipse nihilo pluri facit quam rapum quo venter expletur.

V. CULTURA.

OMNIS Tulipa odit solum densum, compactum multo fimo perfusum. A fimo enim prompta Tulipis putredo. Hilariter florent in solo tenui, levi, bene commoto, non stercoreato, non lapidoso; cui pulvis salicum putridarum, aut quercuum permixtus est.

Propagatio Tuliparum est duplex: Una per semen, Altera per adnatos bulbulos.

I. *Semen* maturefcit Autumno; quo etiam tempore commodissime iterum terræ redditur. Si in ver usq; expectaris, non quidem totam operam luleris, sed tamen multum retardaris; neq; tam laudabiles flores accipies. Id verò præmonitus esto, à semine quæ expectatur propagatio, eam tardissimam esse; indeq; vix ante sextum annum, sæpè septimo aut octavo, nono, decimo, flores perfectos expectandos.

Quamquam autem cujusvis coloris Tulipæ, semen dent genitale, Sationi aptum; tamen non fuerit consultum ab alijs, quam à candidis semen pro satu petere: vel etiam à rubellis variegatis: Idq; non tam ex præcocibus, quam serotinis. Hæc semina largiuntur flores elegantes, varij coloris; ubi de luteis decerptum semen, non nisi totos luteos, inamœnos, & abjectos flores largietur: sic ex plane rubris, generantur totæ rubæ, non alterius coloris. Omnium pulcherrimæ Tulipæ omnium difficilime per semen propagantur. Præterquam enim, quod ipsi flores patres raro ultra annum unum suam hanc pulchritudinem retineant; etiam insuper de eorum semine vix alia proles generatur, quam rubra aut flava, quantumcunq; formosæ sint, quæ semen suppeditant Tulipæ. De candidis, ut dixi, deligendum est semen, si quis varietatem florum desiderat. *Clusius* commemorat, è seminibus Tuliparum albarum, postquam Autumno maturuerant & eodem momento iterum coniecta à se fuerant in terram, subsequente vere tenella germina, & bulbulorum rudimenta fuisse enata, quorum quidam anno sexto: quidam anno VII. VIII. IX. X. flores protulerunt; quosdam albos, similes matribus; quosdam albos alijs coloribus mixtos; quosdam flavos; alios flavos variegatos: nonnullos rubros; nonnullos rubros multicolores; alios purpureos; alios purpureo albos.

Notatu & illud dignum: ex semine præcocium Tuliparum, gigni interdum ferotinas: Et vice versa ex ferotinis præcoces.

Jam vero cui animus est Tulipas suas multiplicare per sementem, is autumnno decerptum semen protenus projiciat, non in pulvillos horti, aut agrum, (ubi facilè peribunt, quales sunt primo aut secundo anno nati bulbuli) sed in cistulas, aut vasa peculiariter ei rei parata: Inibi q; relinquat per trienniū, aut præterpropter, quoad in aliqualem magnitudinem succreverint. Tum demum plantari desiderant in horti areolis.

II. Quem tædet tantæ moræ, & qui citius optat Tuliparum suarum multiplicationem; is sibi commendatam habeat parvam bulborum *sobolem matri adnatam*. Enimvero principali bulbo quotannis adnascuntur, ad latera, bulbuli alij parvi, qui avellendi, & seorsim plantandi sunt. Eos vocant *Hollandi affsetters*; vel etiam, omnes bulbi Tuliparum, antequam ad plenam perfectionem deveniant, & priusquam ferāt flores, solēt per tenuia quædā filamenta novos bulbos, seu infantes deorsum versum in terram progignendo demittere: (vocantur *Sinckers*) profunditate sæpè aliquot palmorum, qui & ipsi curiose quæri, & inventi sic seorsim plantari possunt. Reperto uno filamento, bulboque, securam tibi poteris spem facere, adesse item plures alios. Et quia hi subsidentes bulbi, si per aliquot annos relinquuntur suæ naturæ, non mota terra, tam alte descendūt, ut omninò post eximi, imò ne reperiri quidem possint; eam ob causam ditiores Tulipistæ pavimenta subterranea suorum pulvillorum, lapide coctili, aut asseribus induunt, sternuntq; ut hoc obice, ac impedimento coherceatur vagabundus ille descensus.

III. Observatum quoque est, plerasque Tuliparum ferotinarum, quotannis ad alas folij infimi protrudere, ac educare bulbum; adeoque fieri proliferas. Is bulbus tabescente sensim matris superficie, incrementa capeffit, & propagationi perquam aptus est. Tum Tulipæ vocantur *Bulbifera*.

Ad culturam hoc quoque pertinet. Si visus postulat aut res, bulbos Tuliparum è terra eximi, id vt fiat vel postquam exaruit caulis, vel circa Jacobi diem. Singulis annis è terra evelli opus non est. Possunt enim per triennium, & ultra illæ si quiescere; sed si fuerint depromendi, tum abscissis inferioribus filamentis, collocentur bulbi in conclavi extra frigus & æstus, in libero aëre, extra arenam, extra terram, nudi uti sunt. Ita tuto & commodè servantur per multos dies; imò menses. Arena aut cinerib. aut terra involuti, situm contrahunt, & corrumpuntur.

Possunt etiam ita ad loca dissita transmitti, quamquam & diu adservari possunt magnis itineribus, involuti musco terrestri, in quo molliter cubant, & liberi manent à cōcussione. A fimo & humore curiose illis prospiciendum. Cum Autumnus justo humidior est, decidentibus nimis pluviis, transferendi sunt è terra in conclave siccum, ne putrescant.

VI. COROLLARIUM.

TULIPÆ è tellure caput primulum exferentes, si unum saltem foliolum ostendant, certo scito eo anno non duros florem. Quæ duobus foliorum cuspidib. se produnt, eæ infallibiliter erunt floriferæ.

Caulem floris fortassis judicaret aliquis è medio bulbo exire. Sed vero postquam planta tota defloruit, & flaccescere cœpit, deprehendet non in medio, sed juxta latus bulbi caulem positum.

Tulipæ variegatæ diversorum colorum, non servant quotannis eandem elegantiam. Qui hac æstate florem in horto suo educavit suspiciendæ pulchritudinis; is anno sequuturo ab eodem bulbo donatur sæpè turpi & inamœno flore. Ex adverso: Qui bulbus continuos aliquot annos vulgarem florem flavum aut rubrum ostentavit, is una æstate pulcherrimi coloris & Idææ flosculo exhilaraturus est hortulanum: Sed brevi, & non durabili gaudio. Mox enim cum planta ipsa bulbus totus sequenti anno emoritur, & interit: quasi ante fatalem obitum, voluptabili aliquo spectaculo, adhuc recreaturus Dominum suum. Inter omnes colores, flavæ & rubræ Tulipæ minus æstimantur preciosæ. Nam uti sunt copiosiores, ita viliores. Albæ non sunt in nullo honore. Multo nobiliores variegatæ, & virides. Omnium rarissimæ cœrulæ.

LIBER II.

DE PLANTIS TUBEROSIS.

CAPUT I.

DE TUBERIBUS IN GENERE.

I. NOMEN.

ADPOSITURUS ad Bulbos, tanquam epulum aliquod adjectitium, plantas tuberum feraces, quæ non omnino nullam cum bulbis affinitatem gerunt, præmoneo me non indistinctim & absq; discrimine huc conguessurum, quid quid tandem quoquo modo radices gerit tuberibus similes. Sed eas duntaxat plantas ὡς ὅσους, quæ sui & proprii generis sunt, quarum universa species, totusq; generis ambitus, radice constat tuberosa. Inter acetosas, aconita, aristolochias, gerania, ranunculos &c. reperiuntur singulares quædam varietates, à cætera ejusdem speciei populari multitudine exceptæ, quibus datum est pro radice tuber, ubi reliquæ omnes ejusdem speciei plantæ cum tubere nihil commune habent, donatæ quippe radicibus fibrosis. De hisce nihil hac vice à nobis expectabis. Ranunculus tuberosus, ad ranunculos cæteros pertinet: Geranium tuberosum, ad Gerania reliqua; acetosa ad acetosas; cætera ad suas quæq; classes.

Tuber ὡς ὅς, partim neutro genere prima syllaba producta, partim masculino prima correpta usurpatur à priscis elegantia Latinæ Magistris. Utrobiq; distincta significatione.

1. *Tuber* aut *tubera* sunt quævis prominentiæ, aut tumores corporum, supra reliquam superficiem extantes, seu secundum, seu præter naturam. Eo sensu Plin. l. 8. c. 18. scripsit: *Tubera bina in dorso habent cameli*. Et Terent. Adelph. *Colaphis tuber est totum caput*. Ovid. lib. 8. metam.

—immodico prodibant tubere tali.

Plin. l. 16. c. 16. *Reperitur & in alio tuber tanto deterius, quanto ab acere ipsa alnus distat*. Per tuber intelligit duritiem, ad nodi similitudinem protuberantem.

2. *Tubera* præcisiori significato, de solis dicuntur plantarum quarundam radicibus præ-

prætumidis, rotundis, ab quibus stirpes nominantur *tuberosæ*, de quibus jam nunc erimus solliciti.

3. *Tubera*, strictiori modo significant terræ callum edulem rotundum, genitum sine radice, intra terræ alvum, diciturque *κατ' ἐξοχὴν* ac specialiter *tuber*, de quo *Juvenalis*, O *Lydie!* disjunge boves, dum *tubera* mittas; & de quo nos sequenti capite.

4. *Tuberis* vocem etiam attributam video privata usurpatione *Cyclamini*, notæ herbæ, quæ ob radicem tuberosam, *Tuber* & *rapum* terræ vocatur.

5. Hæc omnia neutro genere. Porro *Tuberem* masculinum, duabus rebus attributum reperio, primum *arbori*; deinde *arboris fructui*.

De *arbore* *Columell.* I. II. c. 2. Possunt etiam his diebus *cerasi*, & *Tuberes*, & *Armeniaca* atque *Amygdala*, cæteræq; arbores quæ primæ florent, inseri commodè.

De fructu *Martialis* lib. 13.

Non tibi de *Libycis Tuberes* & *Apyrena ramis*,

De *Nomentanis* sed damus arboribus.

(*Apyrina* sunt mali *Punici* genus peculiare, dulce, nucleis lignosis carens.)

Ibidem: Lecta sub urbanis mittuntur *apyrena ramis*.

Et *vernae Tuberes*: quid tibi cum *Libycis*?

Per *verna*, intelligit domi suæ, aut in patria natos; *Suetonius Domitiano*: Oblatos *tuberes* servari jussit in crastinum.

II. III. DIFFERENTIÆ. ET SPECIES.

TUberum duæ sunt classēs primariæ; Aliqua *nostratias*; Aliqua *exotica*, è novo orbe ad nos transmissa, quorum species ex sequentibus cognoscuntur.

IV. VIRES ET USUS.

PLæraque omnia *Tubera* ad rem culinariam assumuntur, interque cibos adjectitios; non infimi sunt census, si paucula exceperis, *Arum*, *cyclamen*, *Rad. cavam*. Quanquam & *Arum*, *Raporum* instar, in Græcia esitari consuevit, teste *Galeno*. Sed & ista, quamvis minus convenientia victui, tamen suos præstant usus rei medicæ, ut in historia singulorum dicemus.

V. CULTURA.

Cultura non tam sollicita opus habent *Tubera*, quam *bulbosa*: sed ut spontè proveniunt, vel terræ commissa sine difficultate germinant.

VI. COROLLARIUM.

Quales fuerint apud Romanos olim *Tuberes* istius, tam *Arbor* quam *fructus*, à nomine explicatum invenitur. Unus *Mercurialis* V. L. subtili indagine conjectatur, esse quæ hodie dicuntur *Præcoqua*, vel *Præcocia*, vel *Abricoca*. Sententiam suam probabilem facit talibus conjecturis.

1. *Tuberes* primum fuere allati ex *Africa*; solentque gigni in agro *Nomentano* *Italia*.

2. Florent cum *Americanis* malis, & *Præcocibus*.

3. Melius inseruntur pruno sylvestri, & malo cotoneæ, quam seruntur granis.

4. Fructus tuberum dulces sunt, & Septembri seruntur granis.

Hæc de tuberibus tradiderunt *Plin. Columell. Pallad. Martial.* quæ ita applicat *Mercurialis* ad mala Abricoca.

1. Abricocæ ex Alexandria in Siciliam; hinc Neapolin fuere transvecta ante aliquot annos.

2. Gerunt folia Armeniacorum, florentque statim post Amygdalas.

3. Inseruntur prunis, persicis, præcoquis, suntq; meliores ita, quam granis satæ.

4. Dulces sunt earum fructus: Et grana seruntur Septembri, aut Octobri.

Si objicias 1. *Domitiano*, priusquam jugularetur, Septembri mense oblatos tuberes; (~~ex~~ *Suetonio*) Abricocas autem esse fructum inter præcoces primum.

2. *Palladium libro mensis Octobris*, docuisse rationem servandi tuberes, quod tempus Abricoca mala neutiquam attingunt.

Respondet ad 1. tuberes oblatos *Domitiano* servatos esse peculiari arte. Et eo tempore quo aliæ defierant, ceu rarum minus Imperatori donatos.

Ad 2. *Palladium* non servare certam legem in libris istis. Siquidem & *libro Aprilis* docet modum servandi zyzipha, quæ autumnos saltem maturantur.

Cæterum mihi tuberes quidvis potius esse videntur, quàm Abricocæ. Nondum equidem queo dispicere exactè quæ sit species arboris, quiq; fructus, *Tuberes antiquorum*. At quod Abricocæ non queant esse, inde conjicio.

1. Quia *Plinius* scripsit tuberes proferre fructus baccis, quàm malis similiore. At Abricocarum fructus tantum accedunt ad baccarum similitudinem, quantum calceo convenit cum pileo. Poma certè sunt, seu mala sunt Persica, non baccæ. Abricocæ autem ex Persicorum prosapia.

2. *Idem Plinius l. 16. c. 25. & lib. 17. c. 16.* Tuberes granis feri judicat, (quamvis melius inserantur arboribus alijs.) mala autem Abricoca, nihilo plus granorum habent, quam Persica cætera. Nuces habent prorsus tales, quales sunt Amygdala; edules, sapidas, dulces. Nuces verò à granis toto genere distinguuntur. Et vero Abricocas nucibus multò melius propagari, sicuti & Persica, quam per insitionem, id vero norūt Horticultores omnes; Ubi è contra (si nuces hæc grana sint) Tuberes minus commodè per grana seruntur, quam per insitiones.

3. Abricoca, quæ à malis Armeniacis distinguit *Mercurialis*, eadem prorsus sunt cum Armeniacis. Neq; olim neq; hodie alia sunt præcoqua, seu præcocia, seu Abricoca, quam Armeniaca. *Diosc. l. 1. c. 166.* postquam de malis Persicis egisset capite precedenti, sic addit: τὰ δὲ μικροτέρα καλεῖται Ἀρμενιὰ καὶ ὥμαϊσι δὲ πρᾶκώκια, ὁ δὲ μαχώτερον τῶν πρᾶκώκων εἶναι. Scio *Galenum lib. alim. fac.* discrimen aliquod posuisse, inter mala præcocia, & Armeniaca: sed non aliud id est, testibus, & Medicis, & Botanicis, & Horticultoribus, quam accidentarium.

Majuscula & per insitionem producta dicuntur Armeniaca; Gallicè *Avantpeches*: minora non insita, sed ex nucleis nata, *Abricoca* seu *Præcocia*. Gallis: *Des Abricors*. Certè ipse *Galen.* utriusque Arboris Armeniacæ, & Præcoquæ fructum vocat πρᾶκώκιον.

Quid-

Quidquid sit, seu distinctæ sunt arbores, seu una eademq; Tuberes neq; Armeniacæ neq; Abricocæ sunt: quia Plinius d. l. istos expressè ab his vtrisque, secernit, *Tuberes*, inquit, *post amygdalas cum Armeniacis & præcocibus florent.* Idemque facit Columell. d. l. *Pos- sunt Tuberes, & Armeniacæ, &c. inferi.*

Sunt igitur Tuberes aliæ arbores, quam Armeniacæ & Præcoquæ, quamvis eodem cum hisce tempore florent.

Conjecturæ *Mercurialis*, quam infirmo nitantur tibieine, & quam tractæ sint è longinquo, ac nullo ferè fundamento applicatæ Abricocis, quilibet potest judicare, qui non prorsus ratione caret.

Inveniuntur qui *Tuberes antiquos* censent esse *zyziphum*. Sed præter nudum effatum nulla adferunt probabilitatis documenta.

CAPUT II.

TUBERA ^{κατ' ἐξοχὴν} ET SPECIALITER DICTA.

I. NOMEN.

ST aliquod rerum intra terram nascentium genus, figuræ rotundæ, instar pomi, sed inæqualis, coloris nigri, aut obscurè ruffi, sine radice, sine foliis & caule: pulpa intus alba, non fungosa, sed aliquantò compactiori & durabiliori, minusque obnoxia putredini: neque odoris neque saporis ingrati. Hæc peculiari nomine, & κατ' ἐξοχὴν *Tuber* dicitur. Græcis ὄδιον; ab imbribus: ὄδιον à tumore.

Gallicè *Truffles*. Italicè *Tartufles*, *Tertufali*. German. *Erdbylen* / *Erdknoblen* / *Schwammen*.

II. DIFFERENTIÆ.

Tuberum non ita multæ sunt differentiæ.

I. *A colore.* aliqua sunt nigra, aliqua ruffa, alba.

II. *Ab usu & esu.* quædam edulia, quædam esui inepta.

III. SPECIES.

I. *Tuber nobile, edule.*

II. *Tuber arenosum, inimicum edentibus.*

III. *Tubera cervina: Boletus cervi.* Hirschbrunst. Hirschschwammen. Hirschspongien. Sic dicta putant, quia frequens eorum proventus ijs in locis, ubi cervi ardore Venereo acti, invicem consuecunt, quanquam & alicubi crescere visi sint, quorsum nullus unquam cervorum potuit pervenire.

IV. VIRES ET USUS.

SIGaleno fides danda, erunt Tubera prorsus ἀποία, nulla notabili qualitate prædita: neque calori, neque frigoris, neq; alimonix laudabilis participia.

Præcipuus eorum usus in re culinaria. Esitantur verò non ita frequenter cruda: sæpius,

TUBERA κατ' ἐξοχήν ET SPECIALI-
TER DICTA.

pius vel tostæ sub cineribus: vel alias cocta cum juscule sapido, non sine pipere, aceto, oleo, aut etiam jure pullorum.

Cum ipsa nullo notabili sapore gaudeant, assumunt promptè saporem adjectitium quemvis; & veluti polypus colorem petræ, sic illa juscule saporem induunt & assumunt. Compertum tamen est experimento, Tubera generare sanguinem crassum, & melancholicum, ipsaque ægrè digeri in ventre. Quin nimio plus esitata, graves morbos concitare; ut proinde non simus creduli *Diphilo*; qui Tubera docuit succum parere corpori utilem, alvum levigare; ventris recrementa ciere, pollere natura flatulenta, quo nomine libidinibus occasionem præbere creduntur.

IN RE MEDICA. *Tubera cervina* etiam locum aliquem inveniunt: quanquam minus tutò. Iis similiter, ut cæteris edulibus tuberibus, multi vescuntur concitandi coitus gratia, sed minori pondere, scilicet ad drachmam unam: Quod quomodo fieri possit, non equidem dispicio. Enimverò tam impensè frigent, ut etiam pisces obrigescere faciant, & emori in aquis. Alii jejuno ore aliquid illorum deglutiunt, adversus visus obscuritatem.

Tum porrò difficulter parientes sumunt tantum eorum, quanta est pisi magnitudo, & dimidium quidem esitant, dimidium imponunt umbilico, ut laborem partus accelerent, & allevent.

V. CULTURA.

Tubera neq; quovis loco, neq; quovis tempore crescunt; copiosum illorū proveniunt in Aquitania observavi. Hic in Megapoli an gignatur, nondum rescire potui. Amant nasci in locis sabulosis, in Arbuſtetis, sylvisque, neq; procul à littoribus maris.

Dioscor. solere effodi ait, vere aut æstate. Vere sanè tenerima sunt. Quæ æstate è terra promuntur, servari in annum possunt. Et autumno quidem, cum imbres crebri cadunt, & tonitrua eveniunt, concipi in terra & gigni incipiunt. Vere autem & æstate, perficiuntur & depromuntur ad usum.

Propagatio Tuberum duplex est: Una αὐτόματῶς, *spontanea*; Altera ex semine.

I. Tubera produci *generatione equivoca*, per putredinem, ex sagina seu pinguiori parte terræ, causantibus hanc productionem, tanquam agentibus præcipuis, tonitribus, & imbribus autumnalibus, id verò & Græci & Latini omnes professi sunt; neque nos negamus. *Plin. lib. 19. c. 3. De tuberibus hac peculiariter traduntur; Cum fuerint imbres autumnales ac tonitrua crebra, tum nasci. Idem innuit Poeta loquens de tuberibus:*

Et facient lautæ optata tonitrua cenas.

Causam hujus rei *Plutarch. lib. 4. Symp.* perscrutatus est: Ubi tandem post prolixum discursum concludit; cum aquæ cælestes à tonitribus decedentes, sæcundi caloris sint participes, hinc humum fermento tali imbutam, globari, coqui, permutari, & caloris adminiculo, in hæc tubera coalescere:

II. Non solum per putredinem, sed etiam ex semine prognasci Tubera, observavit *I. Bap. Porta, l. 6. c. 2. Phytogn.* Deprehendit ille in Tuberum corticibus, ut in cupressi pilulis latitare nigrum semen. Eamq; esse rationem, quod in sylvis, ubi sæpius prodie-

re, & computruere, magna copia proveniant. Quin etiam locis illis, quò corticum lotura, corticesve ipsi fuere projecti, feliciter & ubertim crescere solent.

VI. COROLLARIUM.

DE Tuberibus locus est *Plinii*, notatu dignus, *l. 19. c. 2. Maximum*, inquietis, est aliquid nasci aut vivere sine radice. Tuberum haec vocantur, undiq; terra circumdata, nullisq; fibris nixa, aut saltem capitamentis, nec utiq; extuberante loco, in quo gignuntur, aut rimas agente. Neq; ipsa terra coherent. Cortice etiam includuntur, ut planè nec terram esse possimus dicere; nec aliud quam terræ callum. Et paulò post: Crescantne tubera, an vitium id terræ eâ protenus globetur magnitudine, quâ futurum est? & vivatne an non? haut facile arbitror intelligi posse.

In hoc *Plinii* discursu, duo non possunt silentio transmitti. 1. Ubi gignuntur tubera, terræ locum non extuberare, aut rimas agere. Ei reclamant *Martialis lib. 13. Ep. 47.* inveniens terram omnino hiscere; & rimis prodere subjecta tubera. Versus hi sunt.

Rumpimus altricem tenero qui vertice terram,

Tubera, boletis poma secunda sumus.

Reclamat etiam observatio quotidiana eorum, qui conquirunt & effodiunt tubera, non alio agnita indicio, quam terræ tumore & levibus hiatibus. 2. Dubius est *Plinius*, Tuberum vivantne annon? Et quidni viverent? non minus quam vegetabilia alia, per putredinem genita. Sunt quippe ex genere plantarum (quanquam perfectione multum cedant aliis nobilioribus:) semen ferunt, & per semen propagantur, ut ex *Porta* docuimus.

Aliqua tuberum origo αὐπράτως, sine prævio semine eveniens, occasionem præbuit *Porphyrio*, appellandi filios Deorum Tuberum, & fungos: quia & ipsi sine mortali semine procreati creduntur. Græci autem poëtæ è contra obscuros quosq; & inutilia terræ pondera γῆρας appellat; Tuberum telluris. *Cicero Epist. ad Attic.* nominat Terræ filios, quasi illorum parentes ob vilitatem noti non forent.

Cum ex callo terræ concrecant ut plurimum Tuberum, accidit interdum, ut intra Tuberum carnem, vel calculi, vel alia materia implicetur, quæ duritia, mandentium dentes subinde laceffit. Historia legitur apud *Plinium*, non aspernanda, de *Lartio Licinio*; viro prætorio, cui tuber mordenti accidit, ut deprehensus inde denarius primos dentes inflexerit.

Diphilus annotavit crescere herbam quandam super tubera ὀδονόφιλον dictam, quâ visâ & repertâ, certò subesse tubera cognoscantur; quæ qualis sit planta, ut vobis dicam, nolite à me exspectare.

CAPVT III.

ADENES CANADENSES seu **FLOS**
SOLIS GLANDULOSUS.

R 2

I. N O M E N.

ADENES *Canadenses*, appellamus plantam novam, à paterno solo, *Canada*, quæ est Americæ provincia, unde primum ante annos triginta, aut circiter in Bataviam transvecta fuit. *Adenes* vero nominamus, quoniam, sicuti isti cumulatim, & magno numero serpunt per adipem, cui innascuntur; ita hæc glandulosa corpora, seu tubera, circum plantæ suæ radicem, intra terram quaquavorsum copiosa multitudine propagantur. Tum carne quoque compactâ, albâ, qualis est *Adenum*, constant.

Dicitur & *Flos solis glandulosus*. Enimvero flos solis duplex est: Unus *Peruvianus* radice fibrosâ, nihil Tuberum educante, herbarum omnium maxima, & altissimus florum, idea sua exprimens solis corpus, quale à pictoribus pingitur.

Alter *flos solis Canadensis*, tuberosus, glandifer, hic ipse de quo agimus in præsentiarum. Similis quidem aliquo modo priori illi, sed folia habens longiora, florem vero vel raro, vel non ubivis ferens, & exilem admodum.

Invenit & alia nomina apud recentiores, qualia hæc: *Helenium tuberosum*. *Helianthemum Indicum, tuberosum*. *Flos solis Farnesianus*. *Chrysanthemum latifolium, Brasilianum, vel è Canada*. Germ. *Artischock en vnter Erden: Vnderschocken: Vnter Erdschen*. Sapore enim æmulantur scrobylorum vulgarium carnem pulposam. *Rnauste/oder Knousten/Enosselen/Honderthoofden*.

Artischock appellu van ter Neusen: quia *Petrus Hondius* in prædio suo ter Neusen primas has glandes, tum ex America advenas excepit; tum in hortis suis educavit: tum à se transmissas ad amicos, communes reddidit toti Germaniæ, imò Europæ.

II. III. DIFFERENT. ET SPECIES.

Nondum innotuit nostro Orbi nisi una species, jam passim cognita.

IV. VIRES ET USUS.

Culinarie res multis nominibus devincta est his Adenibus, abs quibus illi tam prolixum & proficuum commodum. *Adenes Canadenses* tanquam *Rapa* quædam pluribus modis parantur in fercula, quamvis rapis multò sapidiores, salubriores, nobiliores. Pollent vi promptè & plurimum nutriendi, corporique non solum alimentum suggerunt laudabile; sed etiam vires adaugent in præstando opere virili: partim suggerendo non nihil flativû, pro distentione; partim sanguinem & semen generando.

Epulæ exinde parari non una ratione solent.

1. Lautissimè omnium coquuntur in aqua, addito pauco sale, dum tenerescant. Coctis demitur cutis exterior, lenta nimis, & malticationem impediens. Tum frigitur in Butyro prorsus ut pira apud nos de corticata solent. Aspergitur non nihil sacchari aut cinnamomi.

2. *Alius modus*. Aufertur crudis cortex exterior, & probè lavantur. Coquuntur in aqua cum sale. Exemptis affunditur jusculum pulli, aut vervecis, aut carnis bubulæ: Vel butyri ac aceti cocti mixtura, cum pauxillo pipere.

3. *Alius*

3. *Alius.* Cocti sub cineribus, aut elixati decorticantur. Esitantur cum aceto & oleo, additis sale & pipere.
4. Friguntur quoq; in sartagine, involuta pollini farina.
5. Solent à nonnullis, inftar raporum, coqui cum carne bubula, aut vervecina.

V. CULTURA.

TANTA est hujus plantæ, & ejus Adenum fecunditas, ut non solum ex parvulis glandulis, sed & frustis quibusvis (dummodo oculis sint instructa) majorum tuberum magna ubertate luxurient: adeo, ut qui semel hæc tubera recepit in se hortus, is ægre postidea iis liberari queat: tam prodigaliter serpunt. Neq; ullius Hortulani ita curiosa manus est, ut eos evellendo, non relinquat in terra frustillum aliquod, quod anno sequente in plantam adolescit, inque novorum adenum gregem multiplicatur. Etiam in ipsa Canada non est tanta eorum, quanta in hac nostrate mundi parte, fecunditas, ut testantur illi, qui oculato experimento id observarunt. Sic igitur per tubercula, aut frusta gemmis instructa, satis se propagari patiuntur. Aliam propagandi rationem neq; novimus, neq; curamus. Semen enim prorsus non fert hæc planta. Imo vix etiam florem. Nam plurimæ æstates etiam in Belgio labuntur, cum nullo flore hic Flos solis conspicuus est. Ubi æstas acriter fervet, & sicca est admodum; ubi planta nacta est solem continuum, solumq; calidum, solet florifera fieri.

Initio cum nondum penitus cognita erat indoles hujus plantæ, solebant Adenes ab hyemis injuria defendi; & vel paleis, vel pulvere cespitum siccorum muniri; vel in tectum inferri. Nunc didicimus observationibus annuis, non opus esse hac cura. Perennant enim in hortis, & frigus facile ferunt: congelascunt quidem in lapideam duri-
tiem: sed si sponte permittantur redire ad pristinam integritatem, & conceptam glaciem ultro deponere, neque vel manibus, vel halitu contrectentur, nihil illis damni ab hoc gelu. Ita vero curari & coli desiderant. Terra bene subacta, levi, profunde fossa (ut Tubera se expandere, & subsidere possint) reponuntur Adenes, mense Martio, aut Aprili. Qui majores sunt, cultro discinduntur in frusta, ea cautela ne oculi, seu verrucæ, quibus scatent, lædantur. Frusta ponuntur in terram, interstitio semiulnæ relictis inter quæque. Quælibet verruca, dabit peculiarem plantam.

Sic curati crescunt per æstatem pro lubitu in justam altitudinem: cavendo interea, ne caules tondeantur. Id si fiat, Tubera non solum duplo exiliora fient solito, sed etiam duriora. Sic relinquenda in Autumnum usque. Tum effodiantur quæ mensis hybernæ destinata cupis, reponenda in conclavi aliquo, arena undiq; obruenda. Quæ intacta hyeme relinques in horto, magis adhuc aggrandescunt; eruenda sequente vere, & alibi plantanda: vel antiqua sede relinquenda. Poterunt vero etiam æquè proficue plantari, quæ in conclavia fuerant illata. Non opus est illis ullo tegumento adversus

frigus, inprimis cavendum ne fimo occultentur, sub quo putrescunt, & sub quo mures nidulantur, qui eorum totas strues depopulantur sæpenumero.

APPENDICIS loco adnectam plantæ hujus *descriptionem*. A nemine enim depictam aut descriptam hæcenus vidi.

Tuber projectum in terram, primo omnium emittit ex sese germen, cum duobus oblongis foliis, quæ mox duo alia folia sequuntur, decussatim seu transversim posita respectu priorum. In horum medio caulis surgit cum foliis pluribus: sæpe x. aut xii. pedes altus; proq; ratione altitudinis minus crassius; rotundus, hirsutus, medulla alba, molli refertus. Folia in ambitu nonnihil serrata, formam gerunt Rhomboidis rotundi, acuminata parum ad caulem, & in extrema cuspidē: media parte latiora. (quo ipso differunt à foliis *Floris solis* Peruviani, quæ cordis Ideam referunt) per quorum longitudinem tres nervosæ fibræ decurrunt, spargentes de se fibras transversas alias. Ipsa folia fragilia admodum, saporis nullius evidentis, singula peculiari pediculo residentia. Superius foliorum latus asperum est, factō ductu ab extremitate versus caulem. Inferius vero lene, ac non ita hispidum.

Fastigium caulis ostendit rudimenta viridia floris alicujus, similis *Flori solis* Peruviano, sed multo minoris, qui nunquam sese explicat, nec ad perfectionem deducitur, nisi quoties diuturna siccitate, & calore vehementi æstas urgetur. Semen tulisse planta nunquam visa est.

Interea dum hac Idea planta prognascitur ex Tubere, Tuber ipsum paulatim facessit, & commutatur in radicem ligneam, emittentem ex se plurima filamenta duriuscula, partim deorsum, partim ad latera repentia, ad quarum extremitatem adgenerantur tubercula, inæqualis formæ, plæraq; tamen ad rotunditatem se componentia; coloris subruffi partim; partim candidi: diversæ magnitudinis: quædam ceu ova, aut poma, aut nuces: quædam majora; quædam tantæ crassitiei, ut tres palmos adæquent; tanta ubertate & copia, ut sæpe una planta, integrum cophinum repleat. Ambiuntur cuticula subruffa, mediocriter densa; intra quam continetur caro alba, compacta, edulis, dulcis. Omnes hi Adenes verrucis tanquam oculis plurimis scatent, in quibus potior est vis genitalis. Mater radix fibrosa, postquam progeniem suam tuberosam enixa est, emoritur, vivos relinquens fœtus suos, qui sequente anno in novas plantas adolescunt.

ADENES VIRGINIANI, seu HAL-
CACABUS GLANDIFER.

I. NOMEN.

NON tam simile est ovum ovo, aut lac lacti, quam similia sunt tubera *Halicacabi Virginiani*, Tuberibus Floris solis Canadensis, si figuram spectes, carnisq; saporem, & vires: adeo ut altera ab alteris haut facile discerni queat, eo uno excepto, quod Adenes Virginiani pelle tenuiori circumduntur quam Canadenses. Hinc quilibet æstimare potest, cur utrique Adenum nomen imposuerimus. Hos autem de quibus præsentī capite, vocamus *Virginianos*, à patria *Virginia*, unde primum advecti, (quanquam etiam ex *Peru* postea copiose illata sint in has regiones, indeque, si quis volet, *Peruviani* dici queant) veluti istos Canadenses, à suo solo natali.

Utut vero tubera ipsa hæc parum à se invicem differant, tamen inter plantarum herbas discrimen est quam maximum. Flos solis Canadensis toto genere differt ab *Halicacabo* hoc *Peruviano* glandifero, caule, foliis, floribus, fructu, magnitudine. *Halicacabum* dixi, quoniam ad vulgaris nostri *Halicacabi* Ideam propius accedit, nisi quod folia non ita sint acuminata.

Natalitium apud Americanos nomen est *Papas*. Apud incolas provinciæ *Quito*, non procul à *Peru*, exsiccata tubera dicuntur *Chumo*. vel *Chuno*. Recentiorum Botanicorum quidam conati sunt, novam hanc stirpem reducere ad Antiqua nomina, dum modo *Arachnida Theophrasti*, modo *πικνονόμω Diosc.* faciunt: sed curioso magis quam salubri conatu. Quam non submittat se descriptioni *Arachnidis* & *Pycnocomes* à *Diosc.* & *Theoph.* relictæ hic noster *Halicacabus glandifer*, id intelligit quivis qui *Diosc.* & *Theoph.* attentius ruminabit.

Propius ad scopum jaculantur qui *solanum Tuberosum* indigetant.

Germ. Grublingsbaum/*Papas* von Amerien/*Erdperren*/offt *perren* onder d' *Erd*.

Itali confundentes Tuberā specialiter dicta cum his appellant *Tartuffi*.

II. III. DIFFERENTIÆ ET SPECIES.

UNICA solummodo hujus plantæ varietas ad nostras manus, & cognitionem perlatā est.

IV. VIRES ET USUS.

QUIDQVĪD de viribus, & usu Adenum Canadensium annotavimus, id æque Adenibus Virginianis convenit. Coquuntur eodem ritu: Esitantur ad voluptatem, ad famem, ad vires reparandas, ad venerem concitandam. *Clusius* refert in Italia tam copiosum esse eorum proventum, ut iis porci quoque saginentur. *Peruviani* in sole eos siccant, tumque appellant *Chuno*, magnoque lucro advehunt ad incolas terræ *Collao* in *Peru*, qui iis loco panis utuntur, Panem alioquin carentes.

V. CULTURA.

Gemina via propagari possunt Adenes Virginiani. I. Beneficio *seminis*: 2. *Per tubera*.
 I. Non solum hæc planta pulcherrimos flosculos profert, sed etiam *poma*, paulo minora pomis Mandragoræ, circinatæ rotunditatis, primum viridia, deinde cum maturuerunt, candida, in quibus *semen* continetur copiosum, simile granis ficuum. Id semen satum, tandem largitur Plantulas, sed admodum tardè, post multorum annorum decursum.

II. Est majus operæ precium *Tubercula* terræ mandare, quorum tam ferax est planta quotannis, ut circa unam radicem sæpè 50. reperiantur: Ea mense Novembri eximuntur è terra: (neq; enim tam innoxie frigus perferunt, quam Adenes Canadenses; utpote tenerioris cutis) & asservantur in arenâ, aut nudo aëre, loco à gelu libero. Vel etiâ altius defossâ, & stramine operta, relinquuntur in pulvillis suis. Quæ exempta sunt, redduntur primo vere solo suo.

Verum oportet de his adenibus pro multiplicatione plantare non exilia frustula, aut minora tubercula, quod fieri diximus in Adenibus Canadensibus: ita enim omnis spes, & florum, & pomorum, & tuberum quoque decolabit: sed quàm haberi possint Tubera maxima.

VI. COROLLARIUM.

Effigies hujus plantæ talis est.

Ex tuberibus Terræ commissis prorumpunt Mense Aprili foliola atroviridia, quæ cum altius succrescunt, surgit & ostentat se caulis forma triquetra, ex cujus lateribus prodeunt costulæ, instructæ singulæ tribus, quinque, septem, folijs hinc & hinc, qualiter pœoniæ folia posita esse videmus. Folia autem, ut dixi, Halicacabo simillima essent, nisi obstaret figura rotundior, quæ hic major quam halicacabo vulgari. Extremitas costæ, vel petioli cujusque, clauditur uno folio: Et inter majuscula folia consistunt alia exilia. Caulis ad octo pedum longitudinem sæpè se extendit: sed infirmus, & se erectum sustinere non valens; unde vicinas plantas incubatu suo ferè suffocat. Florem fert longe pulcherrimum, purpureo violaceum, uno foliolo continuo contextû; sed ita contractum in plicas, ut videantur foliola esse quinque, ex quorum umbilico quini subvirides radij exeunt ad modum stellæ. Flores poma sequuntur, eleganter rotunda, communi juglande haut majora; initio viridia: deinde albicantia: plena succulæ carnis, plenæq; granorum, qualia in ficubus maturis reperiuntur. Radix plantæ modo singularis, modo bisulca est, emittens à summitate sua plures alias propagines, serpentes sæpè non procul à terræ superficie, è quibus caules foliaq; alia progerminant. Radicum filamentis adnascuntur tubera, eadem, quâ in flore solis Canadensi, & facie & fecunditate.

CAPVT V.

ARISARUM.

I. N O M E N.

A *ei Cagov, A^{us}. Arisarum.*
Germ. Klein Aaron: Gebroedertens.

II. DIFFERENTIÆ.

R Aro planta hæc variat; Nonnunquam tamen *latiora*; interdum *tenuiora*, folia acquirat.

III. SPECIES.

I. *Arisarum latifolium.*

II. *Arisarum tenuifolium.*

IV. CULTURA.

Nulla opus habet.

V. VIRES ET USUS.

EX Arisaro *Collyria* fieri *Diosc.* scribit contra fistulas efficacia: Itemq; Radicem Quæ drupedum omnium pudenda, impositam, corrumpere.

A R U M.

I. N O M E N.

Rum; Arus: Barba Araonis: A"gov.
Colocasia Cyprorum: Pes vituli.
Serpentaria major.
Germ. Aaronskraut: Teutscher Ingber.
Pssaffenpint/ Kalbfußwurzel.

II. DIFFERENTIÆ.

- I. *A foliorum* Idea: Arum aliud maculatum: aliud sine maculis.
- II. *A magnitudine*: Majus, minus.

III. SPECIES.

- I. *Arum vulgare*, non maculatum majus.
- II. *Arum minus*.
- III. *Arum maculatum venis candidis*: Gicherum; vel *Gigarum maculosum album*, *Hispanicum*; *Lacteum*.
- IV. *Arum maculatum, punctulis nigris*.

IV. VIRES ET USUS.

IN RE FAMILIARI. Usus culinaris *Galen*i tempore & in Græcia erat familiaris, ubi *Arum* nasci scribitur à *Galen*, carens omnis acridinis; edule; & in ferculis peramabile. Idem testatur *Diosc. lib. 2. c. 197*. Ρίζα (ait) ἐστὶ τευ ἐφομένη, ἥ πον εἶσα δερμῆα. Ταριχένε-
τευ δὲ τὰ φύλλα εἰς βρωσιν, καὶ καθ' ἑαυτὰ ξηρανθέντα ἐφόμμεα εἰσθίεται. Καὶ καθόλου ἐστὶν ἡ ρίζα,
ἀλλὰ τὸ μὴ λίαν δερμυ, ἐδώκεται. Hic apud nos è culinis exulat, propter summam acrimoniam, qua vehementer adurit linguam & fauces. *Dodon*, tamen scribit radices coqui in aquâ. Primam aquam abjici: secundam addi; & tum comedi instar raparum. Illud observatione compertum est, tametsi radices omnes recentes acerrimæ sint, exsiccatas tamen omnem ferè acrimoniam deposuisse: ut proinde corrigi amplius opus non habeant. Haut dubio acrimonia illa non occupat penetralia Radicis, sed in superficie hæret, leviq; de causa eventilata vanescit in auras ob tenuitatem.

IN RE MEDICA. Radix *Aripectus* liberat vitiosis humoribus: *Vrinam* & menses ciet. In *Asthmate*, *tussi*, *dispnæa* celebratur.

Ex Radicibus Chemicis parant, extrahuntq; *Feculam Aronis*, cujus efficaciam imprimis commendant ad dissolvendos tartareos & tenaces humores, qui aliàs obstructionum & scirrorum forent causæ; unde postmodum quartanæ, icteri, hydropes: Vide *Quercet. Pharm. restit.* Experimento haut fallaci constat, Ari radicem singulari virtute *Herniosis* auxiliari, quibus pulvis, drachmæ circiter pondere, aut paulo minus, exhibitus in liquore convenienti, non solum sursum revocat, retrahitq; procidentias; sed & peritonei rupturam consolidat, si vel supini per dies aliquot decumbant ægroti; vel ligamentis pars affecta muniatur.

V. CULTURA.

Rescit facile sine grandi operâ, in locis opacis. Statim post hyemem erumpit è terra.

ASPHODELUS.

VI. COROLLARIUM.

Plutarch. de solert. anim. autor est, urfam, cum primum ex antro prodit, vesci Aro agresti, cujus acrimoniâ intestinum illi rursus aperitur. Pulverisata radix cibis inspersa, facit ne quis amplius comedere queat: quod vitium tollitur, si os ac guttur eluatur lacte, aut largius devoretur butyrum recens. Solet, fallendorum & ludificandorum hospitum gratia, aspergi pulvis; Aut frustillatim concisa radix permisceri acetarijs ex lactuca, aut endivia potius, ne fraus sentiat. Inde si quis comederit, ita adurentur fauces, ut aperto ore hient hospites, neque pristinæ integritati reddantur, nisi hausto acetato.

CAPUT VII.

ASPHODELUS.

I. NOMEN.

Asphodelus; *Hastula regia.*
Albucum Plinij: Albutium: Marthesion.

Manlij herba portaria.

Gr. ἀσφόδελη.

Germ. Asfodel Lilien/oder Wurk/Golzwortel.

II. DIFFERENTIÆ.

- I. *A florum positu, Asphodelus alius ramosus, alius non item.*
- II. *A foliorum Idea, fistulosus, aut folijs solidis.*
- III. *Ab odore, suaveolens, aut fætidus.*
- IV. *A colore, albus, flavus.*

III. SPECIES.

- I. *Asphodelus albus: major: mas: ramosus.*
- II. *Asphodelus minor, albus.*
- III. *Asphodelus suaveolens.*
- IV. *Asphodelus foliis fistulosis; maritimus; palustris; aquaticus; flavus; major.*
- V. *Idem minor. Phalangium Narbonense.*
- VI. *Asphodelus edulis, Hesiodi: de quo in corollario.*

IV. VIRES ET USUS.

IN RE FAMILIARI. Olim quidem Hesiodi ætate non erant nullius usus Asphodeli; at hodie teneriores, & delicatiores sunt Mortales, quâ ut eos esitare dignentur.

IN RE MEDICA. Radices Asphodeli albi, (flavi, vires incognitæ sunt) deprehensæ sunt efficaces, tam foris, quam intus.

Foris. In Italia juvenes, quib. volupe est non planos sed *crissos cincinnos* alere, novacula sibi abradi curant capillos, cayumq; caput benè fricant tuberibus Asphodeli, aut crudis,

crudis, aut coctis sub cineribus. Renascuntur pili eleganter intorti & crispi. Similiter oculi pilos provocant, & progerminare faciunt hæc tubera, affricata cicatricibus. à scabie, aut vulnere.

Fœminæ Italicæ eadem tubera affare solent sub cineribus, ijsq; adhuc calentibus cutem faciei ac manuum confricare, asperitate & scabritie deturpatam, breviq; omnem turpitudinem tollunt.

Emplastrum ex ijs confectum cum paucio adipe, medetur *scabiei jumentorum*.

Eadem incocta vino, utiliter usurpantur ad *Apostemata* aurium, *ulcera fistulasq;* corporis. Paratur etiam exinde *Cataplasmata*, una cum pice, ad abigendum *fætorem pedum*.

Interius. Vinum in quo radices decoctæ vim suam deposuerunt, bibitum protenus provocat *menstruorum* obstructorum effluentiam.

Plures easq; multifarias utilitates asphodeli qui scire volet legat *Diosc. l. 2. c. 159.*

V. CULTURA.

Asphodelus provenit quovis solo. Tubercula unius plantæ sæpè se ita multiplicat, ut ultra 200. reperiantur, pendentes ultra libras quinquagenas. Ea de causa Itali vocant *centocapi*.

Propagatur commodissimè per *Tubera*. Tardè per *semen*. *Gesner. Hort. Germ. ita habet. Satus à me Asphodelus aliquot tantum folia emisit intra biennium. Nunc tertio anno, quamvis multa folia habeat, caulem nondum ostendit. Occulit se aliquando, præsertim sub cane, ut interiisse videatur.*

VI. COROLLARIUM.

DE Asphodelo suo eduli *Hesiodus* Εργ. ἡμέρ.

Νόπιοι, ἐδ' ἴσασιν ὅζω πλεόν ἡμῖν πάντες,

Οὐδ' ὅζον ἐν μαλάχῃ τε καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ' ὄνειρε.

De hoc eodem eduli Asphodelo *Theophr.* Εδάδιμοι μὲν γὰρ ἐμόνον βοῶντες, καὶ τὰ ὅμοια ποί-
τοις, ἀπὸ καὶ ἡ δ' Ἀσφοδέλω ῥίζα.

Qualis sit hic Hesiodi Asphodelus edulis, queritur, vel potius nescitur. Lobelius existimat sisarum esse. Sed sisarum cum Asphodelo exigua aut nulla similitudine convenit. Diosc. certè duobus distinctis capitibus utrumque enarravit. Sisarum l. 2. c. 105. Asphodelum l. 2. cap. 159. Scribit Asphodelo folia esse περισφμεγάλω ὅμοια: Porc. ὁ majori similia, abs qua figura toto cælo differunt folia sisari.

Alij arbitrantur esse vulgarem nostrum majorem album *Asphodelum*. Verum hujus tuberibus nusquam vescuntur homines. Porci quidem ijs delectantur. Si aquâ macerentur, ut Lupini, deponunt aliqua ex parte saporis ingrati tudinem: Attamen comedi nequeunt, sed vomitum cient, & palato vehementer adversantur.

Si quid conjecturæ indulgendum est; dixerim ego;

I. Vel, Hesiodum Asphodeli vocem usurpasse ampla potestate, & sic indigetasse radices quasq; edules, velut per malvam intellexisse omnes herbas esui aptas: sicq; à lautiori & dapili victu avocatis hominibus, commendasse Radicum & herbarum usum. Ea consuetudo non est nova aut insolens poetis, qui sæpè sub speciei nomine, complectuntur totam generis latitudinem.

2. *Vel*, peculiare fuisse Asphodeli sapidi ac edulis genus, soli Græciæ notum ac familiare.

3. *Vel*, in solo Ascræo, patria *Hesiodi*, asphodelum vulgarem, majorem, album, salubriori ac sapidiori succo ac indole nasci solitum, quam hic apud nos.

Quod à Terræ cælique diversitate, diversissimas induant Naturas plantæ, notissimum est quotidiana experientia, & demonstratum à nobis, in *Horticultura nostrâ*. Exemplum plura hic congerere, non est operæ precium. Intuere *cicutam*. Ea in nonnullis locis innoxia nascitur: Athenis summè venenosa: ut proinde Socratis supplicio famigerabilis facta sit. Intuere *Arum*. Id his in locis tam acre est ac mordax, ut linguam adurat flammæ instar. In Cyrenis vero, teste *Galeno*, estur commodissimè, & vel ipsis rapis antefertur in cibo.

Ad eum modum quidni Asphodelus in his regionibus esui ineptus gigni possit, & ingrati ac nauseabundi saporis? in Agro vero Ascræo sapidi & alimentalis succi? imprimis cum agri Ascræi tam fuerit benigna, tam fertilis & salubris natura, ut nunquam fimo illum refocillare opus fuerit. Nam *Hesiodus* curiosus Agriculturæ doctor, nusquam toto suo opere stercoreationis memoriam injecit.

4. *Vel deniq;* dixero, *Hesiodi* ætate, rudi illo & duro sæculo, aut tantam fuisse ciborum frugalitatem, ut, (canente *Lucretio*)

*Quod sol ac imbres dederant, quod terra creatat,
Sponte suâ satis id placaret pectora.*

aut eo corporis viriumque robore fuisse homines

——durum genus illud in arvis,

Et majoribus, & solidis magis ossibus intus

Fundatum, & validis aptum per viscera nervis;

ut à cibo asperiore, & vili, & duro, minimè læderentur. Si enim ingratissimos palato nostro arbuteos fœtus,

Et quæ deciderunt patulâ Iovis arbore glandes,

elitare, inque ventrem suum ingerere solemne ac quotidianum illis fuit, quur non & radices, tuberaque Asphodeli assumere potuerunt in cibum?

Nicander in Theriacis hunc habet versum. Α γ δ' Ασφόδελ & διοάνθεον αἴποτε ρίζαν. Vocat διοάνθεα, quasi δις κατ' ἐνιαυτὸν ἀνθῆντα. Apud nos floret Majo & Junio. Primo omnium incipit florere juxta medium scapum. In cacumine novissimè prorumpunt flores; ut forte eo merito eum bis dixerit *Nicander* florere.

Theophrast. caulem Asphodeli peculiari nomine appellat Α ν θ ε α κ η ν: *Diosc.* vero id nomen tribuit toti plantæ: aitque *Theoph.* Asphodelo caulem esse inter omnia bulbosa maximum, quem honorem rectius nos adscripserimus coronæ Imperiali.

Apud *Homerum* λ. & ω. *Odyss.* Ασφόδελος ὀξύπνον est, epitheton Prati.

αἴψα δ' ἴκντο κατ' ἀσφόδελὸν λειμώνα.

Interpres vertit herbosum pratum; ubi scilicet plurimus Asphodelorum proventus.

ASPHODELUS LILIACEUS.

I. NOMEN.

Hic plantæ flos est figurâ Lilio similis. Radix vero instar Asphodeli tuberosæ; unde Nomen est compositum *Liliasphodelus*, λειλασφόδελος.

Liliago, Liliastrum.

Asphodelus liliaceus: seu liliflorus.

Germ. Lilien von einem Tage.

II. DIFFERENTIÆ.

Non sunt multæ. Una est quæ à florum Colore petitur, dum alius est *croceus*, alius *albus*.

III. SPECIES.

- I. *Liliasphodelus flore croceo rubente obsoleto colore.* Flos non diu durat, quo sine *Hemerocallis* dicitur. Ingrati odoris.
- II. *Liliasphodelus, flore luteo: suaveolens: rarior, durabilior.*
- III. *Liliasphodelus, flore albo, rarissimus.*

IV. VIRES ET USUS.

Neque in Re culinaria, neque medica ullius usus.

V. CULTURA.

Non indiget cura curiosa: Propagatur sponte per tubera: & sæpe plus quam Hortulanus desiderat.

BULBOCASTANUM.

I. NOMEN.

Castaneis nomen indepta est tuberosa hæc planta. Loco Radicis habet Tuber, tum magnitudine, tum sapore æmulum Castaneæ. Vulgo dicitur *Nucula terrestris*.

Bunium.

Castanea porcina. Castanea terra.

A nonnullis non sine errore *Oenanthe, Apios, Ineum, Bulbina.*

Græc. βαλανοκάστανον: Αγελοκάστανον. Ανεμόσφορον δόκλινόν.

Germ. Erdkastan/klein Erdnuß/Schefernuß/Elyster offte Knobelkastanten.

Gall. Fauorottes:

Ital. Pancaseolo: id est, Panis & Caseus; quoniam Rusticis vicem supplet, & panis simul & Casej, in sedanda fame.

II. III. DIFFERENT. ET SPECIES.

Præter unum genus, nihil nobis innotuit.

IV. VIRES ET USUS.

IN RE FAMILIARI. Quid Emolumenti sperandum à Bulbocastanis, id Itali sua voce *Pancaseolo* satis expresse-
runt.

In cibis sumpta tubera cocta, non cruda, non solum sapida sunt, sed & bene nutriunt, haut minus quam *Pastinacæ*.

IN RE MEDICA. Qui bulbocastanum rentur esse verum *Bunium*, easdem ei vires, quas *Bunio Diosc.* ascribunt. Radix mediocriter calida, siccaque, & facultatis astringentis. Semen aperiendi vi magna præditum est; quæ propter utiliter usurpatur, ad mensium obstructionem rescandam; ad pellendas secundinas; ad urinam promovendam recludendosque infartos *Renes, vesicam & lienem*.

Tubera hæc salubria sunt illis, qui ex equo aut loco altiori deciderunt, quibus ita viscera vasaque intus sunt concussa, vulnerataque, ut sanguinem spu-
ant aut me-
jant: qui denique *urinae* involuntario profluvio torquentur.

V. CULTURA.

Rescit Bulbocastanum passim in agris hortisque; sed frigoris est valde impatiens: unde *Gesner. Hort. Germ.* conqueritur, Bulbocastanum se aliquot annis aluisse in horto; jam vero perdidisse; quia Autumno transplantatum non satis profunde, perditum sit, & enecat-
um à frigore.

Bulbocastanum hyeme viret; æstate evanescit.

VI. COROLLARIUM.

Qui Bulbocastanum cum glandibus terrestribus (de quibus nos *cap. XI.*) confundunt, nã illi nimis inscite agunt. Bulbocastani herba anetho aut fœniculo similis est. Glandes terrestres herbam producunt qualis cicerculi.

CYCLAMEN.

I. NOMEN.

H κυκλάμινος, hæc *Cyclaminus*: Hoc *Cyclamen*; quia εἰς κύκλον, seu in orbem quasi rotundata radix est; quanquam umbilico potius (nodulo illi quo antiqui libros clauderant, de quo *Martialis*,

Iam pervenimus usq, ad umbilicum)

videatur similior; unde *umbilicus terræ* appellatur: itemque *terra rapum*, *malum aut tuber*.

Panis porcinus; Panis Fauni.

Orbicularis seu Spheritis Aetii.

Testudinaria. (quasi cā delectentur hæc animalcula.)

Palalia: Trymthalita: Arthanita Mesuæ.

Sigillum B. Mariæ.

κισσόφυλλον, κυσάνθεμον, à foliis hederaceis.

Ἰχθυόηρον.

Germ. Vertens/oftt Soegenbrot: porci eo avide vescuntur. Schweinbrot.

Erdöpfel. Erdnüss/ Erdbrot/ Erdschufe.

II. DIFFERENTIÆ.

I. *A floreendi tempore: Cyclaminus alia verna; alia æstiva; alia autumnalis.*

II. *Anatali solo, Germanica, Gallica, Bizantina.*

III. *A foliis: rotundifolia; serrata.*

IV. *A colore florum; purpurea, incarnata, alba.*

V. *Ab odore: suaveolens, sine odore.*

VI. *A magnitudine major, minor.*

Differentiæ plures sunt aliæ, quas volenter prætereo: Aliquæ *Cyclamini* folia picta possident maculis albis magnis: quædam exiguis: quædam in centro: quædam in circumferentia: Aliis magis; Aliis minus serrata sunt folia.

III. SPECIES.

CYCLAMINVS VERNÆ.

I. *Cyclam. foliis rotundis, maculosis, flore purpureo suaveolente.*

II. *Eadem foliis oblongis.*

III. *Cycl'am. rotundifolia floribus albis.*

IV. *Eadem floribus luteis.*

V. *Cyclam. spuria, foliis violariæ: radice cordis effigie: flore flavo.*

ÆSTIVA.

VI. *Cyclam. orbiculato folio, seu rotundifolia; inferius purpurea; vulgaris, flore purpurascente, odoro.*

VII. *Eadem flore albo.*

VIII. *Cyclam. foliis maculosis, angulosis, flore purp.*

IX. *Eadem flore albo odoro.*

X. *Cyclam. hederæ folio; floribus inodoris purp.*

XI. *Cyclam. pumilio; minor; radice instar avellana.*

AUTUMNALIS.

Quæ sequuntur species, plaræque omnes suaveolentes sunt, florentes initio autumnæ, & folia tum item proferentes, quæ tota servant hyeme, perduntque iterum Aprili mense.

XII. *Cyclaminus floribus purpureis, suavissimè olentibus; radice rotunda, palmaris magnitudinis.*

XIII. *Cyclam. eadem radice oblonga: μακρόεις, ζ.*

XIV. *Cyclam. folio ederaceo: Byzantina; πολυανθής, radice planâ, æquante palmum. Primo anno flores dat xx. secundo l. tertio cc. prorsus inodoros.*

XV. *Cyclam. Belgica, radice maxima, libram pendente, flore rubro sine odore.*

XVI. *Eadem flore incarnato.*

XVII. *Eadem flore albo.*

IV. VIRES ET USUS.

IN RE FAMILIARI, non est ulli commodo, quod sciam, Cyclaminus, nisi id commodum vocare velis, quod radix injecta vino, vim illi conciliat adigendi bibentes ad celerem ebrietatem.

Plinius lib. 21. cap 9. Florem colossinum cyclamini in coronas admitti scribit.

Tuberibus quidem delectantur porci: Lupi tamen & vulpes iis comestis intereunt.

Mulieres uterum ferentes jubentur sibi cavere ab usu, imo si *Dioscor.* credendum, à contactu etiam cyclamini; quippe quæ eas conjicit in præsentem perniciem vel abortus, vel interitus fetus.

IN RE MEDICA. Radix cyclamini donata est facultate calida & sicca, suâq; naturâ incidit, attenuat, reseat obstructa.

Exterius. Tuberâ in *cataplasmatibus* formam redacta, ventri imposita, colicam auferunt, natam à lenta pituita, aut remoratis recrementis.

Succus aceto temperatus anum prolapsam reducit ad sedes naturales illitus. Paratur autem succus ita: contunduntur tubera: succus exprimitur: decoquitur lento igne ad mellis crassitiem.

Aqua in qua elixata sunt tubera, scabiei affricata medetur: cutim reddit nitidam: tollit cicatrices & maculas, relictas à variolis & morbillis.

Succus cum melle oculis claritatem addere dicitur, & auferre nebulas, aliaque id genus impedimenta visus.

Idem

Idem succus illitus umbilico & abdomini, *ventrem movet*. Gravidis vero si id fiat, *abortire* eas facit. Radix cyclamini excavata, repletaque oleo, tum cocta sub cineribus, addito pauxillo ceræ, ut fiat *unguentum*, efficaciter medetur *pernionibus* & omnibus tumoribus frigidis.

In Pharmacopoliis parata habentur duo *Vnguenta* è succo cyclamini (quam etiam *Artanitam* vocari diximus) *De Artanita majus, & minus*. *Majus* illitum stomacho, purgat vomitu: illitum Hypogastrio, movet *alvum*; juvat *hydropicos*, serum evacuando. Quin & *Vermes* educit: utile medicamen illis, qui per os Pharmacum haurire nequeunt. *Minus* *splenis* regioni inungitur, cujus scyrrhos & obstructions dissolvit.

Interius: In usu Cyclamini interno, duo sunt observanda: 1. Ut Radix legitime præparetur, ne qua inferat damnum: 2. ut qui usurpat, studeat se in calorem aut sudorem dare.

Præparare Radicem *Lobelius* jubet, uti assolet corrigi Radix Bryoniæ. Alii succo expresso addunt Mastichen, vel nucem Myristicam, vel Rhabarbarum: Alii aliquid sacchari. Alii satis correctam putant adjecto oleo, dum scilicet in *Clysteribus* utuntur. Præcipua utilitas Tuberum cyclamini, aut succi ex iis expressi, spectatur in *Ictero* abigendo. Nam non solum obstructas vias recludit; jecur & vesiculam mundat: Sed etiam expellit per sudorem biliosas superfluitates per habitum corporis dispersas. Sumitur cum vino dulci, aut mulso, & ad sudandum componitur corpus.

Deinde *catharticis* quoque medicamentis accensetur cyclaminus. Radix exsiccata (secta in taleolas, & servata, ut solet servari radix squillæ) pulverisata, bibitaque pondere ℥ij, vel ℥iij, cum mulso *pituitosos humores* per secessum expurgat, & utiliter datur *hydropicis* ac *Hepataris*.

De hac purgante cyclaminis vi, nemo non practicorum monuit. *Brassav. vero Exam. Cathar.* eam elevare videtur: memorat se alicui in acetariis exhibuisse crudam, neque dum præparatam, aut liberatam à suspecta violentia. Exhibuisse vero usque ad ℥j. verum non eduxisse multum, neque votis respondisse eventum. Etiam succum expressum ex Radice ad ℥vj, propinasse, simili effectu frustraneo. Alias vero præbuisse radicem in pulverem redactam, pondere ℥j. in jure: At non sequutam esse κατάρσιον. Semel aliquando quendam in acetarius comedis ℥iij. vno ferculo, & deiecisse satis copiose pituitam crassam.

Ex succo cyclamini nobile *Errhinon* paratur; adversus oculorum obscuritatem, capitisque affectus: ejiciendo pituitam, & per nares ac palatum educendo.

Ad *aurium* affectus expertum hoc est. Radix Cyclamini contunditur; maceratur oleo Amygdalarum amararum, aut Camomil. aut Rosar. Affunditur spiritus vini aliquantum ad macerandum. Post exprimitur oleum. Id instillatum auri dolenti, aut alias laboranti surditate, tinnitu &c. efficacis est adjuvaminis. Vespere dormituriensis auris occludenda est medulla radiceis hujus; & mane auris eluenda vino tepido.

V. CULTURA.

Cyclaminus odit loca aprica, amat opaca & umbrosa.

Præpagatio ejus partim è *semine*, partim è *frustulis* oculatis tuberum.

1. *Semen*, hoc mirabile ac peculiare habet, diversum à plantarum cæterarum seminibus, quæ in terram coniecta, foliola ac novas plantulas suo tempore ostendūt. At semen cyclamini solum nō conformatur in herbam, sed in terra adolescit in bulbum, ex quo tandem multo post erumpūt folia, floresq; tertio aut quarto demum anno à satū.

Enimvero postquam flos à parente radice fuit productus primum; deinde nascuntur folia, durantiæ per autumnum & hyemem; & æstate sequente demum semen perficitur, quod tum propere telluri est committendum.

2. *Tuber Cyclamini* prominentias aut stylos quosdam, è quibus flores, emittit. Hæ avulsæ & plantatæ, successu temporis notam plantam largiuntur.

VI. COROLLARIUM.

EÆ Cyclamini species nobiliores censentur, quæ in foliis maculas albas latiores gerunt: item quibus florum ac foliorum copiosior numerus.

CAPVT XI.

GLANS TERRESTRIS NOSTRAS LEGUMINOSA.

I. NOMEN.

Landis vox ex eorum numero est terminorum, qui *θεὸς ἐν γαίᾳ* & *ἐνὸς* dicuntur, ob convenientiam quandam seu figuræ, seu naturæ.

1. *Principalis* significatu *Glans* est fructus omnium arborum glandiferarum, fagi, ilicis, esculi, roboris, cerri, suberis, præcipue vero quercus, de qua intelligendus *Virgil. l. 1. Georg.*

Liber & alma Ceres, vestro si numine tellus

Chaoniam glandem pingui mutavit arista.

Nimirum prisca illa aurea ætate primi mortales glandibus vesciebantur. Ceres eos postmodum docuit, relicto victu tam agresti, ac aspero, frumentum conferere; segetes curare; aptare que in cibum & panem quotidianum.

2. Ad ideam nativarum glandium formatum *plumbum*, quod antiqui bellatores è fundis, hodierni è bombardis jaculantur, glandis itidem appellationem accepit.

3. In *animalibus* dicuntur glandes, aut glandulæ, carnea, quædam corpuscula, rotunda, cōpacta, modo interjecta & innata pinguedini, modo juxta alia corporis membra. In suisbus inde dicta est *Caro glandosa* magni precii, & laudis, & lautitiei apud antiquos. *Plaut. Menach.* Iube tribus nobis apud te prandium accurari; glandulam suillam, laridum, pernam itidem, *Columella* porcum laudat, qui est ampla & glandulosa cervice.

4. A glandibus arboreis per analogiam *Glandes terrestres* appellatur, tuberosæ quædam radices plantarum; seu quia figura, seu quia sapore, seu quia carne, & substantia glandes arboreas æmulantur. Hujusmodi glandium terrestrium nomenclatura à Botanicis tribuitur plurimis iisq; distinctissimis stirpibus; *Esula tuberosa*, *Cyclamini*, *Bulbocastano*; Verum *νατ' ἐξ ὅχλῳ* Glandes terrestres dicuntur illæ, de quibus tum hoc, tum sequenti capite

GLANS TERRESTRIS NOSTRAS LEGUMINOSA.

capite nobis sermo erit. Duum hæ quippe generum: Quædam antiquæ & jam dudam nostro orbi cognitæ; Quædam non ita pridem ex America huc illatæ.

Glans terra nostras aliis item nominibus insignitur.

Nobilis est *Musculus repens*: tum, quoniam figuram muris animalis eleganter representat, colore subnigro, figura tereti, cauda tenui oblonga: tum, quia mirifice serpit per terram, quæqua versum se propagando, adeo ut quo semel nidum congeffit, vix inde se iterum extirpari patiatur.

Spuriæ sunt, & minus nativæ sequentes appellationes.

Apios aut Pseudoapios.

Tithymalus tuberosus.

Ornithogalum Cordi.

Artanita Avicenna.

Arachidna Theophrasti ex sententia *Fab. Columnæ*. Ἰγὰρ seu *caryca*, aut *Ficus Gaza*.

Cur damnemus has appellationes, indicabimus in *Corollario*.

Veriora, & convenientiora nomina sunt hæc.

Astragalus aruensis.

Lathyrus repens tuberosus. Horum duorum descriptiones, à *Diosc.* & *Theophr.* nobis relicta, oppido huic plantæ conveniunt.

Nux aut ficus terra.

Panis porcinius.

Græc. χαμαίβαλλον.

Germ. Erdnusse/Erdsfeigen/Erdeichlen.

Erdwurkelen/Erdaekeren/Ermandelen.

Gründeichelen/Aekereichlen.

Knoswurk/Sambrod/Erckelen.

Aerdackers/Aerdnote/Aerdeekelen.

Muyfen mitt steerten.

Gall. Tarnotes. Glands de terre.

II. III. DIFFERENTIÆ, ET SPECIES.

Nulla est hic, præter unam speciem, varietas.

IV. VIRES ET USUS.

GLANDES terrestres sunt facultatis modice calidæ siccæque, & non nihil astringētis. IN RE FAMILIARI. Frequentes sunt in cibis, imprimis apud Batavos, ubi vel elixæ, vel coctæ sub cineribus, publice venduntur, & esitantur magna aviditate. Nutri-
mentum præbent non omnino contemnendum: Neq; solum suaves sunt gustu, sed etiam nimium scæminarum fluorem sistunt, unde tantopere ab istis appetuntur.

Viri vero easdem mandunt, ad promovendos & augendos conatus venereos. Nium comestæ flatus ac pituitam generant; gravantq; ventriculum: interdum etiam cum nausea.

IN RE MEDICA. Ex floribus aqua destillatur, quæ (ut ajunt) aquam rosaceam egregie mentitur.

V. CULTURA.

Sine ulla Hortulani industria crescunt glandes terrestres, & semel satæ aut plantatæ perennant (si quis permittat) sine interitu. Propagari possunt partim per *semen*: partim per *glandes*.

1. Postquam defloruerunt (quod fit circa Julium) producunt siliquas, cicerum aut erviliorum more, in quibus continentur semina, ceu pisula, quæ in terram coniecta infra glandes, supra herbam ferunt leguminosam.

2. Ipsarum vero glandium aliqua, cæteris exemptis, vel reponi possunt, & seorsim in conclavi asservari, vel relinqui in terra, ut propagentur.

Tanta est earum fecunditas, ut etiam cistis ligneis inclusæ, (quod aliquando feci, ut nimiam earum luxuriam à vicinis pulvillis averterem, defossis nihilominus cistis in terra) per foramina & rimas fibras emittendo, repant, seque expandant per vicinum solum.

VI. COROLLARIUM.

Nexuimus ingressu hujus capitis Catalogum aliquot appellationum, quibus glandes terrestres donaverunt Botanici, falso; quæque neutiquam propriæ sunt, neu revera illis convenientes. Id jam ordine & succinctè demonstrare parati sumus.

Quæritur an hæc glandes sint: 1. *Apios Dioscoridis*? Aut 2. *Arachidna Theophrasti*? Aut 3. *ἰχὰς ejusdem*? Aut 4. *Tithymalus tuberosus*? Aut 5. *Ornithogalum*? Aut 6. *Artanita Arabum*? Negamus nos ullum horum esse. Rationes & fundamenta nostræ sententiæ intellige.

1. *Dioscoridi* ἡ *Α'πῖ* & duo significat, 1. Pirum domesticam, de qua ipse l. i. c. 167. 2. Peculiarem plantam, de qua idem l. 4. c. 177. quam ita nominavit, quia radicem habet piro fructui similem, sed paulo rotundior. Cæteroquin ea ipsa *herba, Apios*, juxta *Diosc.* 1. Ramulos spargit duos aut tres, junceos. 2. Radix purgatoria est; tam supernè quam infernè. Nostra hæc glans leguminosa; neq; piri forma donata, neque rotunda est, sed teres instar muris. Tum non 1. illi ramuli juncei bini aut terni, sed herba viciis aut erviliis simillima; in sexcentos ramulos divaricata. 2. tantum abest, ut purget radix seu supra seu infra, ut potius alvum stipet, & durior faciat.

2. *Arachidnam* quod spectat *Theophrast.* duobus locis τῆς *Ἀραχιδνῆς* meminit. l. i. c. i. *Hist.* sub finem his verbis: Καὶ ὅσα δὴ καὶ ὑπὸ τῆς Φέρεκαρπὸν, οἷον ἡ *Ἀραχιδνα*. & eodem l. c. ii. φύλλον δὲ εὐδέτερον ἔχει τῶν, (loquitur de *Arachidna*, & alia planta simili τῷ *Α'ραχῶ*.) εἰ δ' ὁμοία τοῖς φύλλοις, ἀλλ' ὥστε ἀμφίκαρπα μᾶλλον εἶναι, καὶ φαίνεται σαυμάσιον. Hic *arachidnæ* quidem fructum ascribit subterraneum, & (quod mirum esse ait) fructum quoque supra terram: sed addit, neq; folia ulla illi esse, neq; vestigia quidem, aut quidquam simile foliorum. Glans autem terræ, & caules, & folia, & flores pulcherrimos producit. Qualis propriè stirps sit *Arachidna Theophrasti*, dubito an adhuc certo constet. Vox quidem composita videtur ab *ἀραχ* & *ῖδνα*, Cicere, καὶ ὕδνα tubere, quasi diceret *Cicerculam tuberosam*; Verum cum nullum folium producat, neu caulem, nescio quid de ea censeri debeat.

3. *ἰχὰς* seu *caryca*, aut *ficus*, quod sit hæc terræ glans, error merus est; quem inde

enatum autumo, quod ejus plantæ, quam à *Diosc. l. 4. c. 177.* Apion nuncupatam dixi, definitionem proponens *Theophr. l. 9. c. 10. Histor.* non multum ablucentem ab illa *Dioscoridis*, scripserit *Ἀμῖον* etiam vocari *ἰχάδα*: ἡ δὲ ἰχάς, inquit, ἡ ἄμῖον. Nunc vero quia Glans terrestris prodita & credita fuit à plurimis esse *Ἀπῖον Diosc.* (quamvis ablucinatione manifestâ) ea propter *Gaza* eandem glandem etiam dicendam putavit *ἰχάδα*. sic ex errore primo natus est secundus: & lubrico fundamento impositum tectum labile.

IV. *Tithymalus tuberosus* toto genere differt à glande nostra, quæ cum illo ne hilum quidem similitudinis possidet.

V. *Ornithogalum* etiam, quantum à glande terrestri discriminetur, ex utriusque descriptione facile elucescit. Isti flos est vel albus, vel flavus: huic nostræ purpureus: Ista est planta erectò surgens: hæc repens per terram, ut vicium aut cicer: Isti pro radice est bulbus unus; hujus sub una planta plura tubera, sæpe triginta, aut amplius.

VI. *Artanita Avicenna*, si est *Cyclaminos*, ut Vulgo habetur, certè glans terræ *Artanita* esse nequit; quia *Cyclaminos*, & glans terræ, sunt plantæ specie differentes. Esse autem *Artanitam* nihil aliud, quam *cyclaminum*, liquere potest *ex cap. X.*

CAPUT XII.

GLANS TERRESTRIS MALACENSIS.

I. NOMEN.

*V*bæra glandulosa exoticæ hujus plantæ, perquam similia sunt musculis nostris repentibus, quoad figuram, & saporem; quamquam magnitudine eos superent. Discriminis ergo addidimus hæc titulum patronymicum. *Americæ* provincia *Velez Malaga* omnium primas & optimas misit in *Hispaniam*. Quando primulum ceperunt cognosci, priusquam *Hispania* ipsa eas educaret, plusquam duodecim naves grandes iis onustæ *Seviliam* quotannis advehebantur, indeque distrahebantur per totam *Hispaniam*. Nunc ibi familiares sunt, ubi vis crescentes, sicuti & in *Anglia*. His autem in locis ægrè germinant, raroq; bonæ sunt frugis. Ab ista igitur *Malaga*, dictæ sunt glandes *Malacenses*.

Nomen gentilicium in *America* est, *Batata*; *Batatas*; *Camotes*; *Amotes*; *Aies*.

II. III. DIFFERENTIÆ ET SPECIES.

*Q*uamvis una sit harum glandium species; in colore tamen aliquæ spectantur differentię. Planta seu herba una est, semperque sibi similis, at glandium quædam crustâ vestiuntur rubrâ, (quæ optimæ) quædam cinereâ aut albicante; (quæ ignobiliores.)

IV. VIRES ET USUS.

IN RE FAMILIARI. Glandes *Malacenses* cibû præbent multi nutrimenti, mediæq; velut

GLANS TERRESTRIS MALACENSIS.

velut substantiæ, & bonitatis, interfructus & carnes. Flatuum quidem origini occasi-
nem præbent; sed id vitium corrigitur coctione & vini meracioris haustu.

Coquendi eas & præparandi eadem est ratio, quæ Adenum Canadensium. Elixan-
tur, aut assantur, calidis cineribus: detractaque pelle esitantur cum jusculo vervecum,
caponum, &c. aut cum vino, aqua rosacea, & saccharo: aut cum oleo, aceto, sale, pipe-
re: Aut coquuntur cum prunis Damascenis in vino.

IN RE MEDICA. Qualitatis sunt temperatæ, nullo insignes excessu caloris aut fri-
goris. Parantur ex iisdem *conservæ, morselli, placentula* (*Marmilladas* vocant Hispani) alia-
que *Tragemata*, gratissimi saporis, Cydoniorum carni præparatæ nil cedentia. Veluti
in nostris pharmacopoliis pro delicatioribus parari assolet *Cydoniatum* laxativum, ad-
dita quantitate conveniente *Dacrydii*: Haut secus ex glandium Malacensium carne
confici possunt medicamenta similia, æquæ delicata ac salubria. Breviter; fundamen-
tum præbent Glandes Malacenses omnis generis eduliis, & pharmacis adparatis.

V. CULTURA.

BAtata non nisi improbo labore in nostrate solo cæloque germinat. Calorem enim
efficacem postulat, & terram insigniter feracem, lenem, pinguem.

Propagatur vel per glandulas minores integras, vel per majora in frustra concisa.
Si nactæ fuerint terram, genio suo aptam, intra octavum mensem à satū edules fi-
unt. In Malaca tanta earum est fœcunditas, vt vna sæpè glans integrum pondo
adæquet.

Nostris in hortis planta herbam quidem, at nunquam flores aut semina largitur.
Unde nondum mihi constat, an per semen se propagari patiatur.

VI. COROLLARIUM.

Effigies & constitutio Glandium Malacensium ita habet:

Tubera, quæ natura sua oblonga, spithamam quandoque æquantia, inæqua-
lia, filamentis nonnullis, tanquam murium caudis, instructa, colore ruffo, aut albo:
cuspidē tenuiore cohærentia ab uno pediculo non secus ac sisari radices: hæc, inquam,
tubera adepta solum aptum, gignunt ex se herbam humi se expandentem, qualis solet
esse cucumeris Asinini facies; caulibus succulentis, æqualibus, foliis crassis, sub viri-
dibus, figurâ proximè accedentibus ad Ari aut Spinachiæ folia.

Florem nondum vidi, neque semen: Neque credo hic locorum floriferam esse.

CAPVT XIII.

GRAMEN AMYGDALOSUM.

I. N O M E N.

Placuit nobis indigetare *Gramen πυγνύφορον*, id est, *Nucleiferum*, aut *Amygdalinum*; quia folia graminea proert, Cypei o seu graminei similia: vel, ut habet *Scalig. Exerc. 181. 25.* (ubi elegantem proponit plantæ hujus descriptionem) minutioris speciei carycis, seu ut *Alexand. Bened. Curat. l. 24. cap. 18.* similia carecti, sed minora. Sub radice verò nuclei exiles, corrugatorum parvarum amygdalarum, aut olivarum exiliū, aut baccarum corni arboris instar, pululant. *Matthiolo* placuit eas comparare sericinis *Erucis*, quæ ferventi balneo elixæ, contrahuntur, dum serica stamina mulieres inde conglomerant.

Nos ab *Amygdalis* denominavimus, ob saporem dulcem, & ob figuram, & ob pelli-
culæ externæ colorem. Sunt tamen neq; tam magnæ ut amygdalæ; neque una extremitate acuminatæ, sed utrobis æqualiter teretes, ut olivæ.

Est ea planta, quam vulgò vocant *Thrasi Veronensium*, quoniam (ut ex *Matthiolo* plerique Botanici perhibent) nuspiam nisi in agro Veronensi, istic tantum & non alibi nascatur. Ego verò in hortis meis magna copia educavi, non minoris perfectionis, quam sunt Veronenses. Nomenclaturæ illi varix ascribuntur, ex quibus quædam falsa, quædam satis commodæ. Convenienter appellatur *Dulcichinum*. *Dulcinium*. *Cyperus esculentus*, *angustifolius*. *Iuncus avellana*, *σχοινόχαρον*. *Margarita Ægyptia*. Minus verè & propriè dicitur *Holoconitis Hippocratis Anthalum Plinij*. *Malinathalla Theophrasti*. *μαριέγες Æginetæ*. *Arabum Habelzelim*, *Habaziz*, *AlZelin*, *Granum Zelin*.

Propria nomina Italica sunt: *Dolce guini*: *Dolzolini*, *Zizola de terra*. Germ. *Süßer wilder Galgan*. Arabisch oder Indianische Zuckervurken. Soete Cypervus.

Jurene an injuria dixerim, istarum appellationum quasdam perperam & falso graminei amygdalino tributas esse, liquere & dispici poterit ex *corollario*.

II. III. DIFFERENT. ET SPECIES.

Nulla est varietas.

V. VIRES ET USUS.

Natura tuberculorum horum humectans est, & calefaciens, habentque id commune cum omnibus fere tuberosis, & bulbosis, ut sint flatulenta aliquatenus. *U-*
fus eorum partim in cibo, partim in medicaminibus.

IN RE FAMILIARI. Venetijs, Veronæ, locisque accolis inter bellaria, & mensas secundas, *Dulcinia* apponuntur cruda. Mastlicantur, & sugendo elicitur succus: pellis cum reliqua duriori substantia abjicitur, quæ nimis tenax, & esui prorsus inepta. Paratur exinde egregium irritamentum ad Venerem, dum tubercula elixata, pistaque in mortario, cum aqua *Erucæ*, aut jusculo galli, exprimuntur, donec reddant lac aut pti-
sanam. In eum finem communis plebecula Veronæ, Paduæ, Venetijs, & alibi, plenos cophinos, quotidie venum exponunt.

IN RE MEDICA. Præterquam quod *emulsio* ex nucleis *Thrasi* patrata (eo modo quo solet ex amygdalis) emaciatis & elumbibus vires restaurat, etiam nobile remedium præstat

præstat adversus *Thoracis affectus, asthmata, tusses*, itemque dolores *laterum*. Inprimis verò commendabilis est, ad tollendum *urinæ ardorem*, nec non ignem *sacrum* aut erysipelata. Enimvero acredinem & fervorem sanguinis humorumque cæterorumq; mitigat. *Cremor* seu *Prisana* ita paratur. Contunduntur probè tubercula in mortario, additis pauculis granis sem. melon. Affunditur jusculum galli aut pullorum, & pistillo sufficienter comminuuntur omnia; post exprimitur succus, & cum momento sacchari fit emulsio, utilissima, ut dixi, emaciatiss, tussientibus, pleuriticis, ardore urinæ laborantibus, & erysipelate.

Cruda tubercula masticata, & post ore aliquamdiu retenta, sistunt *humores acres* è cerebro profluentes in pectus.

V. CULTURA.

Solum postulat hoc gramen bene commotum, neutiquam compactum. Autumnoglandulæ eximuntur è terra; servantur per hyemem loco à frigore immuni, & primo verere redduntur hortis.

Hæc est unica earum propagatio. Nam semen ab ijs gigni nondum vidi. Neque in Italia (fortassis nec in Insula Malta, ubi celebris est hujus plantæ cultura) ad seminificium pervenit; quanquam flores spicatos, coloris flavi, istuc producere perhibeatur. Unde quantum fidei adhibendum sit ijs, qui cum *Poma Descript. Montis Baldi*, & *Gesnero in Hort.* negant vel caulem vel prolem produci, quilibet intelligit.

VI. COROLLARIUM.

Opportet nos jam vindicare assertionem nostram, qua enuntiavimus sub capitis exordium, appellationes quasdam, quibus gramen *Cyperoides amygdalinum* insiniverunt Botanici, minus respondere naturæ ipsius plantæ, nimisq; abcludere à probabilitate.

Erant enim sequentes. 1. *Holoconitis Hippocratis*. 2. *Anthalis Plinij*. 3. *Mamiras Æginetæ*. 4. *Granum Alzelin, vel zelini Arabum*. 5. *Malinathalla Theophr.* ambiguum est quid debeat cenleri.

I. *Holoconitis Hippocr.* Hippocr. lib. I. morb. mul. agens de secundinis pellendis, harumque remedijs, inter alia medicamen proponit, quod ipsi dicitur *Ὁ λοκονίτις ὅτι τῆς γλυκείας ῥίζα*. Εστὶ δὲ ὡς ὁ βολβός. Συμικρόν δὲ ὡς ἐλάμ. Mox adjicit: Hanc in vino terito, ac bibendum dato. Et si quidem parva fuerit, dato duas, si vero major, una sufficit. Admisceto autem ex seminibus cuminum *Æthiopicum*, aut *seseli Massiliense*.

Hic textus, mirum, quantas turbas concitarit inter *Guilandinum, Gesnerum, & Matthiolum*. Isti, profiteri & defendere, *Holoconitin* esse *Dulcichinum*: Hic contra ardentior ire; & omni studio idem inficiari.

Isti se defensum iverunt his adminiculis. 1. Quia *holoconitis* est radix dulcis; tale & *dulcichinum*. 2. quia istius radix bulbosa; talis & hujus. 3. quia ista æquè magna ac oliva: hæc similiter.

Matthiolus everfurus hanc *Guilandini* assertionem, argumenta producit in scenam, quorum aliqua certè non sunt magnæ efficacix; aliqua vero fatis bona & robusta. Infirmitiora hæc sunt:

1. *Holoconitis Hippoc.* (ait) *est bulbus. At radix Dulcichini bulbus non est sed nucleus cortice duro tectus.* Responderi potest: Primum *Hipp.* non ait verum bulbum esse, sed similem bulbo: ἔστι δ' ὡς ὁ βολβός. Deinde potuit *Hippoc.* bulbi vocem lata potestate intelligere, pro omni radice globosa, (quod & alijs medicis solemne est) traditurus scilicet eo loco non accuratam *Holoconitidis* descriptionem, sed auxilia adversus secundinas.

2. *Holoconitis olivæ* comparatur; At *Dulcichini* tubercula nunquam visa sunt equare *olivæ* magnitudinem. *Resp.* Non omnes *olivæ* sunt ejusdem magnitudinis: Quædā certè fatis exiles. Et quis faciet mihi probabile, *Hippocratem* per *olivas* intellexisse omnium maximas?

3. *Holoconitidis* quædam species est etiam non dulcis; quod colligitur ex addito *δεικτικῷ* articulo, τῆς γλυκείας; quod ipsum involvit differentiam ab eā, quæ alius est quam dulcis saporis. *Resp.* Particula τῆς non notat hic necessariò diversitatem naturarum aut saporum. Familiare enim est Græcis, articulum addere voculis, evidentie majoris gratiā, veluti dum *Maria* dicitur genuisse τὸν υἱὸν τὸν πρωτότοκον; neque proinde etiam alius filij mater facta fuit. Apud *Hipp.* & *Galen.* similes dicendi formulæ affatim occurrunt.

Argumenta validiora sunt hujusmodi.

1. *Hipp.* jubet *Holoconitidem* unam saltem dari ad pellendas secundinas, aut ad summum duas; neq; sine corrigentibus, cumino, fœseli, &c. Unde affirmare est, fuisse id medicamentum vehemens admodum, quod non nisi minimā dosi usurpari potuerit. At verò *dulcichini* neq; vehemens, neq; periculosa est efficacia, neque ullo blandiore corrigente indiget; sed magna copia, & crebro ad saturitatem usque esitatur, etiam à prægnantibus, sine omni noxâ.

2. *Galen. expos. voc. obs. Hipp.* describit *Holoconitidem* herbam agrestem oleraceam, *Dulcichinum* verò nihil minus est quam tale. Siquidem neque absque cultura extra hortos provenit; neque oleribus propriè accenseri potest. Ob has rationes non videtur *Gramen Amygdalinum Holoconitidis Hippocraticæ* nomine donari commodè & verè posse.

Notabitur hic ἐν παρόδῳ, quod à *Gal. in Gloss.* relatum est: φησὶ δὲ Διοσκουρίδης, τὴν ἐν ἔργει γινομένην Ὁροννίτιδα ὀνομάζειν. Is *Dioscorides* non fuit *Anazarbaeus*, cujus de materia medica opus auro contra carum hodiè possidemus, & magnificimus; apud quem nihil hujusmodi reperiet etiam oculatissimus. Sed fuit alius ὀμώνυμος *Dioscorides* recentior, qui vixit non multò antè *Galenum*, patris *Galen*i ætate, quiq; conatus fuit *Hippocratis* dicta insolentiora pluribus commentarijs interpretari, teste *Gal. ipso Præf. Gloss.* cujus oportet non magnam fuisse apud *Galenum* auctoritatem, quippe reprehensi ab eo sæpius & erroris damnati.

II. *Anthali*um *Plinij. Plinius lib. 21. c. 15.* *Anthali*um, inquit, longius à flumine in *Aegypto* nascitur *Messili* magnitudine, & rotunditate, sine nucleo, sine cortice, folio *Cypri*. Et eodem l. c. 29. *Anthali*j, quod *Aegypti* edunt, nullum reperi alium usum.

Hoc *Plinij Anthalum* arbitror ego magno discrimine dissidere à *gramine Amygdalino*.

1. *Anathalio* magnitudo est mespili, figuraq; rotunda. *Thrafi* nunquam majus cernitur exigua oliva; nunquam rotundum, sed teres. Si ex *Matthioli* relatis in *Ægypto* reliquaque *Africa*, haut multo majus est *dulcichinum* cicere; mehercles, non poterit esse *Anthalium*, quod æquale perhibetur mespilo.

2. *Anthalium* est sine nucleo: sine cortice: *Dulcichino* cortex est asper, crassus, rugosus, tam minime edulis, ut necessariò exspuendus sit. Est illi nucleus, id est medulla carnea, dulcis, pinguis.

3. *Anthalij* nullum usum reperire potuit *Plinius*, curiosissimus quantumvis rei plàtariæ indagator. *Dulcichini* tubercula quam multis commodis beent rem medicam, paulò ante ostensum est.

III. *Mamirgès*; *Pauli Ægin.* & *Avicenna*. *Paulus*, l. 7. & *Avicen.* l. 2. cap. 487. has enarrant *μαμριγές* proprietates.

1. Acris est, abstergit, mundat, attrahit à capite pituitam, si manducetur, aut sursum attrahatur. Tum prodest *Ictericæ* & doloribus intestinorum. Nihil horum *dulcichino* convenit.

2. *Mamiras* lignum est. *Dulcichinum* est herba.

3. *Radix mamiras* circumdata est nodis, & protuberantijs. At *Dulcichinum* circa *Radicem* habet glandulas, instar olivarum. Proinde *Mamiras* & *Dulcichinum* distinctę sunt stirpes.

IV. *Granum Alzelin Arabum*. *Bellonius* cum *Matthiolo* pro eodem æstimant *Granum Zeilin Arabum*, & *Dulcichinum*.

1. Quia, ex descriptione *Avicenna*, *granum Alzelin* est calidum & humidum moderate; impinguat, semen auget. Eadem sunt *Dulcichini* Virtutes.

2. *Serapio* asserit, *granum Halzelin* esse pingue, boni saporis, citrino cortice, alba medulla. Tale verò etiam deprehenditur esse *Dulcichinum*.

Dodoneo hæc non placent, æstimanti, longum latumq; esse discrimen inter utrumque. Quoniam 1. *Granum Alzelin*, ab Arabibus accensetur frumenti, & inter grana frugum refertur; *Dulcichinum* vero radix est tuberosa, non fructus. 2. Addo ego: *Granum Alzelin* dicitur esse ciceris magnitudine. Caterum *Dulcichinum* quintuplo & amplius superat cicer. Objicit quidem *Matthiolus*, eos qui *Africam* perlustrarunt, testari, ibidem *Thrafi* crescere multo exilius quam hic. Sed nullus fide dignus scriptor id fuit professus; videturq; parum veritati affine: Quoniam in oriente, ob cœli solique favorem, fructus plæriq; grandiores nascuntur nostratibus. Ad Argumenta *Matthioli* responsio mihi in promptu est.

Quę ab *Avicenna* & *Serapione* proprietates *Grano Zeilen* addicantur, eæ quamvis etiam communes sint ex parte, *Dulcichino*; proinde tamen nequit concludi *Dulcichinum* esse *Zeilen*. Enimverò si quidquid est humidum calidumq;: quidquid impinguat; semen generat; boni est saporis; corticis citrini; medullæ albę; id mox est *granum Zeilen*: inferam ego, *Triticum* nostrate, aut *milium Turcicum*, (*Mayzi ruffum*) esse *granum Zeilen*. His enim conveniunt enumeratę proprietates.

Concludo, Granum Zeilon non esse Dulcichinum.

V. De Malinathalla Theoph. ambigi potest. Quæ Plin. suo Anthalio, ea Theoph. li. 4. c. 10. Hist. Malinathallæ ascriptit, unde Plinij locus iste prorsus excerptus est. De Malinathalla sic Theophr. Εὐ τοῖς ἀμυδάδεσι χροαίοις, ἀέσιν ἔ πόρρω ἔ ποταμῷ, φύεται καὶ γῆς, ὃ καλεῖται μαλινάθῳ. Στέργυλλον τῷ σχήματι. Μέγεθος δὲ ἡλίον Μέσπιλον. Ἀ' πύρηνον δὲ ἀφλοῖον. Φύλλα δ' ἀφίνισιν ἀπ' αὐτῆς ὁμοῖα κυπεύει. Hucusque exscripsit, & interpretatus est Plinius d. l. Pergit Theophrastus, & usum, quem reperire se potuisse negat Plinius, porro adnectit: Ταῦτα συνάγοντες οἱ καὶ τὴν χώραν, ἔψουσιν ἐν βρύτῳ τῷ ἀπὸ τῶν κριθῶν, καὶ γίνεται γλυκερία (φόδεα). Χρῶνται δὲ πάντες ὥσπερ τετραγύμασι.

Non præberem me difficilem in eo, ut largirer Malinathalla Theophr. esse Dulcichinum, (usu enim & viribus omninò conveniunt) nisi eadem obstarent quæ in Plinio jam ante notavi, scilicet, magnitudo melsili, figura rotunda, carentia corticis, & medullæ nimis profecto aliena à Dulcichino.

C A P V T XIV.

RADIX CAVA.

I. N O M E N.

NERATA quam ornata potius planta hæc est nominib. nonnullis, quæ apud antiquos quidem Botánicos legūtur: sed improprie, ac sine fundamento huic plantæ ascribuntur: (de quib. in corollario) qualia sunt, Leontopetalon, Eriphion, Chelidonia, Thesium, Capnos Plinij, Hyacinthus purpureus Tragi, Pistolochia Fuchsj, Aristolochia vulgaris rotunda. Rectius appellatur Radix Cava, Fumaria Bulbosa. Aliqui indigetant tonitrusugam, quasi post tonitrua marcescat. Germ. Holwurk/ Hanensparen/ Boenefens Holwortel/ Holwortele.

II. DIFFERENTIÆ.

- I. A magnitudine. Radix cava est major & minor.
- II. A florum colore: purpurea, alba, viridis.

III. SPECIES.

- I. Radix cava major, purpureo flore.
- II. Eadem flore albo.
- III. Radix cava minor flore purpureo.
- IV. Eadem minor flore albo.
- V. Radix cava flore viridi.
- VI. Radix cava omnium minima.

Reperitur & aliquando major, minorq; Radix, non cava, sed sui plena & solida.

IV. VIRES ET USUS.

PLANTA hæc præcipuè servit REI MEDICÆ. Calida est & sicca; abstergens, leniterq; astringens. Cōmuniter & proficuè adhibetur ad gargarismata, in uvulæ prolapsu & tumoribus, in angina &c. Incidit, & attenuando resolvit, dissipatque crassos humores.

Chi-

RADIX CAVA.

Chirurgi Batavi plurimum utuntur radice ad dispellendos *lumbricos*, arbitrati esse veram pistolochiam: quod illis concedi potest, siquidem & ipsa radix cava non minus vermibus adversatur; cui rei nihilominus aptior est Radix cava minor; qua, quam major, gratiores paulo est sapore. Est *vulneraria* etiam planta hæc, ad sinuosa ulcera, vuln-
raq; perutilis. Dicitur & *bepar* liberare ab infarctu; & pondere drachmæ bibita, *alvum*
movere.

V. CULTURA.

EX *semine* provenit & *tuberculis*.

Amat loca umbrosa. Nec usq; adeo colitur in hortis, cum passim in sylvis sponte
latis luxuriet. Initio veris mox germinat, floretq;. Mense Majo nihil fere ejus amplius
superest; adeo quæ paucis septimanis annuatim cernitur.

Extra id tempus, quo se ostentat, si radicem quæras, præter pulverem invenies
nihil.

VI. COROELLARIUM.

Dodonæus eruditè demonstratum ivit, Radicem cavam, neq; esse priscorum *leonto-*
petalum; neq; *Eriphyon* neq; *Thesium*; neq; *καπνὸν phragmitim*, aut *Chelidonium*.

Non 1. *Leontopetalum*, quia teste *Dioscor.* 1. hujus caulis in furculos multos dispesci-
tur. 2. Flos ei qualis *Anemonæ*. Quorum neutrum conveniens est radici cavæ.

Non 2. *Eriphyon*: (id est verno tempore germinans) aut *Chelidonia*: (florens sub hi-
rundinum adventum) quia nimis generales sunt hæ voces, competentes vel sexcentis
plantis. Neq; *Eriphyon*; (id est hœdina, ab *ἡρπῶ*, hœdulo) quia testibus *Apulejo* & *Gal.*
1. ea herba Apio similis est. 2. Radix ei instar cepæ, è qua aliæ radiculæ pullulant. Etiam
horum nihil in radice cava reperitur.

Non 3. *Thesium*; quia hujus apud antiquos nulla extat plena perfectaq; descriptio;
sed levia quædam signa, modo apud hunc, modo illum autorem, è quibus de tota plan-
ta certi quid arbitrari nemo potest.

Non 4. *Capnos Plinij*: quia 1. ista commendatur ad oculorum affectus. 2. ramosa est,
& vicinis sepimentis se applicat, ut memorat *Plin.* ipse l. 25. c. 13. quæ à Radice cava alic-
na sunt.

Hyacinthi appellatio quam ineptè afficta sit Radici cavæ, intelligunt etiam Tiro-
nes rei herbariæ.

Pistolochia & *Aristolochia* rotunda, sunt stirpes, tota specie differentes ab hac radice
cava; quod cum notius sit, quam ut demonstratione egeat, non requirit prolixam ex-
plicationem.

F I N I S.

1792-1802